

”Slut på kriget, ner med Mannerheim!”

Centrala teman och retoriska medel i propagandatidningen

Sotilaan Ääni 1941–1944

Alfons Rönnqvist
Magisteravhandling
Magisterprogrammet i historia
Humanistiska fakulteten
Helsingfors universitet
Handledare: Henrik Meinander &
Henrika Tandefelt
Mars 2021

Sammandrag

Fakultet: Humanistiska fakulteten

Utbildningsprogram: Magisterprogrammet i historia

Studieinriktning: Historia

Författare: Alfons Rönnqvist

Arbetets titel: Slut på kriget, ner med Mannerheim - Centrala teman och retoriska medel i propagandatidningen *Sotilaan Ääni* 1941–1944

Arbetets art: Magisteravhandling

Månad och år: Mars 2021

Sidantal: 80

Nyckelord: *Sotilaan Ääni*, propaganda, fortsättningskriget, Tuure Lehén, Belomorsk, Sorokka, Sovjetunionen, Finland, krigsfångar, psykologisk krigföring, desertörer, kommunister.

Förvaringsställe: Campusbiblioteket i centrum

Övriga uppgifter:

Sammandrag: I denna avhandling undersöks innehållet i den sovjetiska propagandatidningen *Sotilaan Ääni* som spreds till de finska soldaterna under fortsättningskriget. Sammanlagt publicerades 297 nummer av tidningen under åren 1941–1944. Redaktionen låg i Belomorsk, vid Vita havets kust, och bestod av finska kommunister som flytt till Sovjetunionen efter inbördeskriget 1918 och under 1930-talet då anti-kommunistiska attityder dominerade i Finland. Som tidningens chefredaktör fungerade Tuure Lehén, bäst känd från sin post som Terijokiregeringens inrikesminister.

Syftet med avhandlingen är att presentera och analysera det sovjetiska propagandabudskapet, och hur dess målsättningar och strategier tog sig uttryck i *Sotilaan Ääni*. I avhandlingen utreds på vilka sätt aktörerna bakom *Sotilaan Ääni* ville manipulera den finska soldaten och vilka slags reaktioner de eftersträvade. I andra hand undersöks vad tidningens redaktion gjorde för att budskapet skulle få önskad effekt. Avhandlingen avgränsas till hela den tiden då tidningen utgavs, det vill säga 1941–1944.

En återkommande del av tidningen är vissa propagandateman, som hade ett på förhand bestämt syfte och en viss effekt som skribenten ville uppnå hos mottagaren. De fyra vanligaste teman är uppmuntran till flykt, uppmuntran till angrepp mot tyska soldater, skapandet av inbördes konflikt mellan finska soldater samt försök att minska den finska ledningens anseende bland soldaterna. Jag har behandlat de här fyra teman skilt i var sitt delkapitel och avhandlingen är till sin karaktär en tematisk innehållsanalys.

I undersökningen lyfts upp berättelser, argument, beskrivningar och retoriska drag som används i tidningen för att nå fram till den finska soldaten. I avhandlingen framgår det hur man i *Sotilaan Ääni* försökte manipulera den finska soldaten på ett flertal olika sätt, för att åstadkomma önskvärda attityder och handlingar. I första hand genom att vädja till soldatens känslor. I avhandlingen presenteras propaganda från andra världskriget som till sina metoder, tillvägagångssätt och målsättningar påminner om innehållet i *Sotilaan Ääni*, med syfte att lyfta fram tidningens innehåll i ett bredare perspektiv.

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Propaganda – begrepp, former och procedurer	3
1.3 Källor & metod	6
1.4 Tidigare forskning	10
2. Bakgrund.....	12
2.1 Finska kommunister i Sovjetunionen 1918–1939	12
2.2 Propagandakrigföringen under vinterkriget 1939–1940	14
2.3 Propagandakrigföringen under fortsättningskriget 1941–1944	17
2.4 <i>Sotilaan Ääni</i>	18
3. Uppmuntran till flykt.....	22
3.1 ”Varma hälsningar från Sovjetunionen”	25
3.2 ”Länge leve skogsgardet!”	30
3.3 ”Officeraren lär sin bror att smita”	33
4. Uppmuntran till konflikt med tyskar	37
4.1 ”Tyskarnas insatser vid kjoifronten”	39
4.2 ”Tyska brottslingar”	41
4.3 ”Hur blir man av med tyskarna?”	44
5. Uppmuntra till intern konflikt mellan finska soldater	47
5.1 ”Favoriterna prioriterade vid utdelning av permissioner”	48
5.2 ”Finska arbetare och bönder hatar medlemmar av skyddskåren	52
6. Svartmålning av den finska ledningen	56
6.1 ”Mannerheimkors.	57
6.2 ”Ner med Hitlers finländska medbrottslingar”	60
6.3 ”Mannerheims krig är förlorat”	63
7. Avslutning	67
Källor och litteratur	75
Tryckta källor	75
Tidningar	75
Forskningslitteratur	75
Otryckta avhandlingar	80

1. Inledning

Med propaganda avses mer eller mindre systematisk kommunikation som syftar till att styra mottagarens åsikter, värderingar eller handlingar i en på förhand bestämd riktning. Själva begreppet propaganda blev vedertaget i sin moderna betydelse efter första världskriget. Den moderna krigspropagandan har sina rötter i det första världskriget och sedan dess har propagandan varit en etablerad komponent av den moderna krigsföringen, eftersom man då klart kunde påvisa att propagandan hade en tydlig inverkan på fiendens stridsmoral. Det var särskilt britterna som utmärkte sig inom området under första världskriget och den brittiska propagandan var omfattande, effektivt och väldokumenterad. År 1918 grundade britterna som första land i världen ett ministerium (Ministry of information) som fokuserade fullständigt på spridning av propaganda.¹

De olika medierna för att sprida propaganda under första och andra världskriget bestod i första hand av tidningar och radiosändningar samt flygblad.² Under andra världskriget blev propagandan ett synligt element i krigsföringen. Detta uppenbarade sig genom att flera länder formade sina egna avdelningar efter den brittiska modellen som koncentrerade sig enbart på att sprida propaganda. Tyskland grundade sitt propagandaministerium redan år 1933, vilket leddes av den sedermera ökände propagandaministern Joseph Goebbels. Sovjetunionen satte igång sin bolsjevikiska propagandaverksamhet efter oktoberrevolutionen, medan man i Finland började ordna kurser i psykologisk krigsföring så sent som år 1937.³

Finland utsattes första gången för omfattande propaganda-anfall från Sovjetunionen under vinter- och fortsättningskriget. Under vinterkriget trodde Stalin att de finska socialdemokraterna skulle stöda den sovjetiska invasionen av Finland.⁴ Därför riktades den sovjetiska propagandan i första hand till den politiska vänstern i Finland. De sovjetiska flygbladens utseende varierade en hel del. Vissa av skrifterna kunde vara mycket korta och ha ett enda budskap, medan andra kunde vara längre med en mer tidningsaktigt form och behandla ett flertal olika ämnen.

¹ Marlin 2002, 43. Jowett & O'Donnell 1992, 84, Cole 1998, 602-603, 872-873. Salminen 1989. Marlin 2006, 62. Marlin 2006, 66.

² Salminen 1989, 9-10.

³ Salminen 1989.

⁴ Huttunen 1974, 41.

Under vinterkriget var det huvudsakliga målet med den sovjetiska propagandan att få de finska soldaterna att ge upp motståndet och kapitulera till sovjetiska trupperna.⁵ Även den så kallade Terijokiregeringen hade en central roll i propagandan, då den presenterades som det finska folkets befriare. Under fortsättningskriget försökte Sovjetunionen utveckla sin propaganda eftersom den inte hade haft den effekt man hoppats under vinterkriget. Den sovjetiska ledningen gjorde bland annat en utredning om hur man skulle kunna få allt fler finska soldater att kapitulera och fly över till den sovjetiska sidan.⁶ Därefter utarbetades en propagandatidning som bar namnet: *Sotilaan Ääni - Asetakkiin puettujen Suomen kansan miesten äänenkannattaja*.⁷

Målet med *Sotilaan Ääni* var att på ett flertal olika sätt påverka de finska soldaternas stridsvilja, men dess främsta syfte var att få dem att lämna fronten. Det publicerades sammanlagt 297 nummer av tidningen, som främst spreds med flygplan till de finska trupperna. Tidningen bestod alltid av sammanlagt fyra sidor. Innehållet i *Sotilaan Ääni* påminner mycket om den propaganda som användes i övriga delar av Europa under andra världskriget. Detta berodde på att propagandateknikerna spreds väldigt fort då länder kunde kopiera varandras propagandatekniker. Tidningens redaktion bestod främst av finska kommunister som hade flytt till Sovjetunionen efter det inbördeskriget 1918. Redaktionen befann sig vid Vita havets kust i en stad som heter Belomorsk. Tidningens chefredaktör var Tuure Lehén, bäst känd för sin post som Terijokiregeringens inrikesminister.⁸

1.1 Syfte och frågeställning

I denna pro gradu-avhandling undersöker jag innehållet i propagandatidningen *Sotilaan Ääni*. I tidningen återkommer vissa laddade begrepp och vissa teman upprepas genomgående. Detta beror på att repetition är en av nyckelreglerna vid spridning av propaganda. På det här sättet strävade propagandisten efter att hamra in och förbättra trovärdigheten i sitt budskap.⁹ Dessa återkommande teman hade ett visst syfte, en viss, på förhand bestämd effekt som skribenten ville uppnå hos mottagaren.

⁵ Hyytiäinen 1973, 107.

⁶ Rentola 1994, 364.

⁷ Ibid.

⁸ Tuorila 1976, 127.

⁹ Marlin 2006, 98.

De vanligaste och mest förekommande teman i tidningen är uppmuntran till flykt, uppmuntran till angrepp mot tyska soldater, skapandet av inbördes konflikt mellan finska soldater samt försök att minska den finska ledningens anseende bland soldaterna. Innehållet i tidningen är i första hand riktat till de finska soldaterna, men det finns även en del artiklar som är riktade till hemmafronten. I metodkapitlet utreds ytterligare hur kategoriseringen av dessa teman skett.

Eftersom tidningens redaktion främst bestod av finländska kommunister kan man anta att de kände till sin målgrupp väl, vilket återspeglas i propagandan. Syftet med min avhandling är att presentera och analysera det sovjetiska propagandabudskapet, dess målsättningar och strategier, och på vilket sätt de tog sig uttryck i tidningen. Detta kommer jag att utreda genom att besvara följande frågor:

1. Hur ville aktörerna bakom *Sotilaan Ääni* att de mottagande soldaterna skulle påverkas av propagandan? Huruvida reaktioner ville man åstadkomma hos de finska soldaterna?
2. Vilka strategier använde tidningen för att övertyga mottagarna om sitt budskap? Vad gjorde tidningen för att budskapet skulle få önskad effekt?

Varje analyskapitel kommer att behandla ett av de fyra teman. Med hjälp av exempel beskriver jag hur redaktionen skrev om de fyra teman, samt vilka nyheter som återkom ofta och därför sannolikt ansågs ha genomslagskraft enligt redaktionen. Jag lyfter upp berättelser, argument, beskrivningar och retoriska drag som tidningen använde för att nå fram till den finska soldaten. Jag kommer även att redogöra för omständigheter som skapade gynnsamma förutsättningar för spridning av propaganda i Finland under fortsättningskriget. Undersökningen omfattar hela den tid som tidningen publicerades, det vill säga 1941–1944.

1.2 Propaganda – begrepp, former och procedurer

I modern litteratur har det blivit mycket vanligt att använda begreppet psykologisk krigsföring och propaganda synonymt. Det är därför viktigt att komma ihåg att psykologisk krigsföring är en bred term. Psykologisk krigsföring kan innebära spridning av propaganda, men behöver inte uteslutet bestå av det. I min avhandling kommer jag att använda mig av begreppet

propaganda, eftersom det är den delen av den psykologiska krigsföringen som är relevant för min undersökning.

Propagandaforskare har en klar konsensus om vad som menas med propaganda på en allmän nivå, även om de definierar begreppet på olika sätt. Till exempel anser propagandaforskare Randall Marlin att propaganda innebär mer eller mindre systematisk kommunikation som syftar till att styra människors åsikter, värderingar eller handlingar i en på förhand bestämd riktning.¹⁰ Helge Miettunen beskriver begreppet propaganda som avsiktlig spridning av känsloladdade uppfattningar till stora grupper för att skapa lämplig sinnesstämning hos mottagaren, i syfte att skapa önskvärda attityder, beteenden eller handlingar.¹¹

Den franska filosofen Jacques Ellul skriver i sitt kända verk *Propaganda* (1968) att människor ofta har en felaktig uppfattning om att innehållet i propaganda endast är lögn och påhitt. Det här leder enligt honom till att de själva faller lätt offer för propaganda. I stället utnyttjar propaganda alternativa sanningar, till exempel halvsanningar och överdrifter, för att nå fram till människor.¹² Även *Sotilaan Ääni* utnyttjar alternativa sanningar då dess material åtminstone delvis baserar sig på publicerade tidningsartiklar, intervjuer av krigsfångar och stupade soldaters brev.

Propaganda påminner mycket om indoktrinering, men dessa två begrepp har skillnader. Med indoktrinering avses intensiv psykisk påverkan på en person i syfte att få honom eller henne att omfatta en viss (till exempel politisk) doktrin.¹³ Indoktrineringen är oftast subtilt, medan propaganda är mera explicit och synligt kommunicerat. Den som blir indoktrinerad till något är troligen ovetande om det hela. I litteratur som behandlar teori inom propagandaforskning brukar indoktrineringen beskrivas som så kallad soft propaganda, det vill säga mjuk propaganda, vilket innebär att det är frågan om en försiktigare form av propaganda.

Propaganda som sprids till ett annat land är oundvikligen mindre effektiv än propaganda som sprids inom ett land, för den egna befolkningen. Det är mycket krävande att ta i beaktande ett fiendelands omständigheter i sådan utsträckning att den skulle tilltala läsaren. Samtidigt utsätts fiendepropagandan för ständig skepticism och kritisk granskning från mottagarens sida. Den kanske största utmaningen är att skapa kontinuitet i kommunikationen, menar Ellul. I inhemsk propaganda har staten möjlighet att använda sig

¹⁰ Marlin 2006, 43.

¹¹ Miettunen 1976, 11.

¹² Ellul 1968, 1.

¹³ Palm 1968, 1.

av ett flertal olika medier och kommunikationen pågår oavbrutet, medan man i krigspropaganda blir tvungen att ty sig till de medier som finns till förfogande. Tiden är också ett problem eftersom under krigstid behöver propagandan nå snabba resultat. Att ändra på attityder är en långsam process.¹⁴

Propaganda brukar vanligtvis indelas i vit, grå och svart propaganda. Indelningen leder ofta till generaliseringar, eftersom dessa former av propaganda används ofta i kombination.¹⁵ Den vita propagandan är en öppen form av propaganda där propagandisten är känd för målgruppen. Innehållet i den vita propagandan kännetecknas av att förmedlaren låter bli att nämna relevanta detaljer gällande ett ämne som kan vara till skada, ändra på detaljer i ämnet och till exempel skönmålar sanningen. I stort sett brukar den vita propagandan dock vara sanningsenligt. I den svarta propagandan förmedlas propagandan från en part till en motpart som vanligtvis inte avslöjar sin identitet eller föreställer sig att vara en källa som är vänskapligt inställd till mottagaren. Den svarta propagandans innehåll kan i princip innefatta vad som helst. Den kan vara delvis sanningsenlig eller helt påhittad.¹⁶ I den gråa propagandan förblir propagandisten oklar och budskapet förmedlas till målgruppen till exempel via en neutral mellanhand.

Sotilaan Ääni kan inte kategoriseras som enbart vit, svart eller grå propaganda, eftersom den tar uttryck av alla dessa tre former av propaganda. Den påminner om vit propaganda i det avseendet att den inte försöker hemlighålla att den sprids från Sovjetunionen, vilket traditionellt är kännetecknande för vit propaganda. Innehållet i sin tur är svårare att kategorisera. Tidningen använder sig åtminstone delvis av krigsfångars uttalanden, stupade soldaters brev och finska tidningsartiklar som en slags grund för innehållet, vilket tyder på att tidningen strävar efter en faktabas i innehållet. Det är dock tydligt att tidningen gör grova överdrifter i statistiska frågor. Exempelvis hur många finska soldater som stupat under kriget, antal kvinnor som tyska soldater våldtagit och antal finska kvinnor med könssjukdomar överdrivs. Sådana grova överdrifter brukar vanligtvis klassificeras som svart propaganda.

På grund av att *Sotilaan Ääni* var en propagandatidning som spreds med jämna mellanrum till de finska soldaterna, verkar det som att man strävade efter kontinuitet i det avseendet som tidigare nämndes. Tidningen ville kanske skapa ett namn för sig och väcka förtroende

¹⁴ Ellul 1968, 295-297.

¹⁵ Ellul 1968, 15.

¹⁶ Ibid.

bland de finska soldaterna. Därför hade tidningen, i teorin, inte samma förutsättningar att sprida regelrätta lögner i större omfattning, något som i traditionell svart propaganda brukar göra. Tidningen skulle då ha riskerat läsarnas förtroende och sitt rykte som informationsspridare.

1.3 Källor & metod

Fortsättningskriget inleddes den 25 juni 1941 och tidningen börjades sprida till de finska soldaterna redan under hösten 1941. Jag har tillgång till den digitaliserade versionen av tidningen genom Riksarkivets digitalarkiv. Numret på den första tidningen är 25, vilket ger anledning att tro att de första 25 skrifterna inte är digitaliserade på arkivets nätresurs. Det är dock osannolikt eftersom mötet där man bestämde om att börja publicera tidningen ägde rum i början av oktober år 1941.¹⁷ Den första digitaliserade tidningen utgavs den 7 oktober 1941. Med andra ord är det närmast omöjligt att redaktionen utarbetat 25 nummer under en så kort tidsperiod då den lyckades producera endast 8 nummer från den 7 oktober fram till årets slut. Dessutom bör det påpekas att alla övriga nummer finns digitaliserade utan undantag på arkivets nätresurs. Därför kommer jag att utgå ifrån att nummer 25 är den första utgivna nummern av tidningen. Under året 1941 gavs det således ut 8 nummer. Nästa år utgavs 96 nummer, rekordåret 1943 gavs det ut 112 nummer och slutligt vis 1944 producerades 81 nummer. Sammanlagt utgavs det alltså 297 nummer.

Sotilaan Ääni grundades ursprungligen med syftet att öka på mängden finska soldater som deserterar till Sovjetunionen. Till läsaren, det vill säga den finska soldaten, ville tidningen framstå i första hand som en ”informatör” om viktiga angelägenheter. Till exempel gällande krigsfångarnas förhållanden på de sovjetiska fånglägren och problem som den finska ledningen vill hålla hemligt, exempelvis tyskarnas ofog vid hemmafronten i Finland. I bakgrundskapiteln behandlas tidningens grundande, dess organisation och medlemmar.

En stor del av innehållet i *Sotilaan Ääni* baserar sig på stupade soldaters brev och krigsfångars förhör. I Rentola (1994) framkommer det hur Lehén strävade efter att utnyttja faktabaserat innehåll i sin propaganda. För att konstruera narrativ som åtminstone till ytan verkade verkliga, använde han sig av krigsfångars brev.¹⁸ Teuvo Alava och Dmitri Frolov har i sin bok *Rukiver! – Suomalaiset sotavangit Neuvostoliitossa* (2002) publicerat och

¹⁷ Airola 1996, 65.

¹⁸ Rentola 1994, 356–357.

översatt protokoll från förhör med finska krigsfångar. I förhören frågade man ofta om finska soldaters åsikter om kriget samt om förhållandet mellan finländarna och tyskarna, något som var återkommande teman i *Sotilaan Ääni*.¹⁹ Det förekommer fall där innehållet i förhørsprotokollen nästan fullständigt motsvarar det som skrivs i *Sotilaan Ääni*.²⁰

Det finns dock orsak att förhålla sig kritiskt till innehållet i förhørsprotokollen. Timo Alava berättar i sin bok *Suomalaiset sotavangit Neuvostoliitossa 1941–1944* (2002) att de som förhörde fångarna ofta utsattes för stor press från de högre officerarna, som förväntade sig resultat från förhören.²¹ Det är också möjligt att krigsfångarna ville förbättra sin situation genom att svara på ett sätt som behagade honom som förhörde, särskilt om frågorna var ledande. Enligt boken innehåller de sovjetiska förhørsprotokollen sakfel och oklarheter. Innehållet i exempelvis Raisa Aselas förhørsprotokoll får mig att ifrågasätta dess autenticitet.²² Där berättar Asela bland annat att finska flickor i skolålder står i kö utanför restauranger med tyska soldater för att begå prostitution. Även om vi inte vet med säkerhet om påståendet är sant eller påhittat, så har Aselas förhørsprotokoll använts som material för tyskfiendlig propaganda i *Sotilaan Ääni*.²³ För övrigt utnyttjades Raisa Aselas påstådda uttalanden i tidningen vid flera tillfällen.²⁴ Förhørsprotokollen som de har dokumenterats är knappast i sin hela omfattning helt autentiska eller återspeglar exakt det som finska krigsfångar sagt.

Tidningen består alltid av sammanlagt fyra sidor. Den saknar en klar struktur och därför kommer ämnena alltid i en obestämd ordning. I tidningen finns ett antal avdelningar som förekommer regelbundet, men som inte analyseras närmare i avhandlingen. Det här beror på att avdelningen inte kan placeras till en viss kategori. Till exempel nyheterna som publicerades i tidningen analyseras inte desto mer. Nyheterna behandlar oftast ämnen som anses vara ofördelaktiga från Finlands synvinkel, eller fördelaktiga för Sovjetunionen. Särskilt vanliga nyheter är krigsreportagen där det främst behandlas sovjetisk framgång i kriget. Dessa blir vanligare särskilt i slutskedet av kriget då Sovjetunionen är framgångsrik. Därtill innehåller tidningen ett antal dikter och sånger. De har ofta varierande teman som de följer, till exempel Mannerheims dröm om Stor-Finland. Dessa avdelningar kan svårligen

¹⁹ Alava 2002, 122 och 201.

²⁰ Alava 2002, 70.

²¹ Malmi 2002, 32–33. Även Alava 2002, 76.

²² Frontlotta Raisa Asela togs till fånga av sovjetiska partisaner den 3 mars 1944, Alava 2002, 243.

²³ Jämför innehållet i Raisa Aselas förhørsprotokoll i Alava 2002, 249–250 och det som skrivs om tyskarna i *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 31.

²⁴ *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 30, 31, 34, 36, 50, 52, 53 och 58.

placeras till någon av de tidigare nämnda kategorierna och därför blir de utelämnade från analyskapitlen.

Tidningen innehåller en hel del bilder. Under året 1941 är bilderna mycket få, men från och med 1942 framåt ökar bildernas antal i tidningen. Mycket ofta har bilderna en särskild relevans för nyheten som berättas. Särskilt vanliga är bilder på finska krigsfångar i Sovjetunionen. I bilderna är fångarna alltid nöjda och belåtna. Förutom bilderna innehåller tidningen en anseelig mängd karikatyror och andra teckningar som behandlas närmare i det sista analyskapitlet. Särskilt vanliga är karikatyterna som föreställer den finska och tyska militärledningen. Oftast brukar Mannerheim och Hitler vara mål för dessa karikatyror.

Tonen i tidningen varierar en aning med tiden. Tonen blir aggressivare närmare krigsslutet, vilket kan förväntas bero på sovjetisk framgång i kriget just då. Tidningen tilltalar läsaren oftast med ett vänligt ton och vädjar ofta till hans förnuft. Däremot är tonen gentemot den finska och tyska ledningen särskilt fientlig. Det förklaras ofta hur Sovjetunionen är på det finska folkets sida, men krigar mot Finlands och Tysklands fascistiska ledare.

Språkbruket påverkas delvis av det socialistiska budskapet som är framträdande i tidningen. Innehållet i tidningen är socialistiskt färgad delvis på grund av redaktörernas politiska övertygelse och delvis på grund av att man ville särskilt nå de finländska vänsterkretsarna med propagandan. Annars är språket för tiden typiskt gammalmodigt, vilket ibland ställer utmaningar vid översättningen av texten till svenska.

Jag har inlett min analys med att läsa igenom alla nummer av *Sotilaan Ääni* som finns publicerade på Riksarkivets Digitalarkiv. Dessa innefattar sammanlagt 297 nummer. Samtidigt har jag sorterat in källmaterialet i kategorier som är: Uppmuntran till flykt, uppmuntran till angrepp mot tyska soldater, skapandet av inbördes konflikt mellan finska soldater samt försök att minska den finska ledningens anseende bland soldaterna. De valda teman har skapats genom en grundlig igenomgång av tidningens innehåll och med hjälp av tidigare forskning inom området. De fyra teman behandlas i skilda analyskapitel. Således kommer min avhandling få karaktären av en tematisk innehållsanalys.

En stor del av artiklarna lämnar inget utrymme för tolkning, vilket underlättar kategoriseringen. Som stöd för bedömningen har jag använt mig av tidigare forskning om krigspropaganda, till exempel Esko Salminens bok *Kuvien Sota 1939–1945* (1989). I boken har Salminen samlat tyska, franska, brittiska, finska och sovjetiska propagandablad från andra världskriget och deras översättningar. Ett liknande verk med ett flertal översättningar

av krigspropaganda är Eino Tubins *Besegra utan strid* (2007). De propagandateman som presenteras i dessa verk återfinns delvis i *Sotilaan Ääni*. Herbert A. Friedman har forskat och författat böcker om psykologisk krigsföring under andra världskriget. Han har publicerat krigstida flygblad i sin blogg och skrivit om så gott som alla de propagandateman som jag behandlar i min avhandling. Det här har underlättat skapandet av kategorierna. Likheterna kan förklaras med att propagandateknikerna spreds väldigt snabbt under krigstiden.

Efter kategoriseringen av artiklarna inleder jag analysen. Då fokuserar jag på hur man i varje kategori försöker på olika sätt styra den finska soldatens åsikter, värderingar eller handlingar på ett visst sätt. Till exempel i kapiteln uppmuntran till flykt analyserar jag kring alla de tekniker i propagandan som används för att få den finska soldaten att lämna fronten. Vid analys av propagandamaterial är det viktigt att förhålla sig med försiktighet till all information som förekommer i den. Med detta sagt är syftet med min uppsats inte att utreda huruvida artiklarna är sanningsenliga eller inte, utan hur de är skapade för att nå en viss målsättning given av propagandisten.

Som stöd i analysen använder jag mig i första hand av två böcker som ofta används inom propagandaforskning. Ett av de mest framstående verken inom propagandaforskning är Garth S. Jowetts och Victoria O'Donnells *Propaganda and Persuasion*.²⁵ I detta verk anges utförliga instruktioner på hur man skall gå tillväga och vad man skall ta till beaktande då man analyserar olika former av propaganda. *Propaganda and Persuasion* fokuserar främst på yttre aspekter i propagandan, med andra ord ligger fokusen inte på propagandans innehåll utan snarare på yttre aspekter. Bokens författare har utarbetat en plan på tio steg hur man skall gå till väga då man analyserar propaganda. De tio stegen är följande:

1. Ideologin och syftet med propagandakampanjen,
2. den kontext där propagandan förekommer i,
3. identifiering av propagandisten,
4. propagandaorganisationens struktur,
5. målgruppen,
6. hur olika medier används,
7. speciella tekniker som används,
8. målgruppens reaktion till de olika teknikerna,
9. motpropaganda,
10. effekter och utvärdering.²⁶

²⁵ Jowett & O'Donnell 2006.

²⁶ "1. The ideology and purpose of the propaganda campaign, 2. The context in which the propaganda occurs, 3. Identification of the propagandist, 4. The structure of the propaganda organization, 5. The target audience, 6. Media utilization techniques, 7. Special various techniques, 8. Audience reaction to various techniques, 9. Counterpropaganda (if present) 10. Effects and evaluation", Jowett & O'Donnell 2006, 290.

Dessa steg används i boken vid flera fallstudier för att ytterligare klargöra hur de kan tillämpas i verkligheten. I min avhandling utnyttjar jag mig av dessa steg i varierande mängd i analyskapitlen.

I boken *Propaganda & Ethics of Persuasion*, skriven av Randal Marlin, går närmare in på inre aspekter av propagandan.²⁷ Med andra ord svarar han på frågan hur man skall tolka själva innehållet av propagandan samt vad man egentligen skall söka efter i den. Till exempel berättar Marlin om vilka tekniker propagandisten använder sig av, exempelvis när hen vill väcka känslor eller förbättra sin trovärdighet. Han berättar också betydelsen av slagord inom propaganda samt kulturella ikoner som går att utnyttja för ändamål som gynnar propagandisten.²⁸

1.4 Tidigare forskning

Internationellt sett är propagandakrigsföring ett utforskat ämne, särskilt då det handlar om andra världskriget. Mängder av böcker har skrivits om ämnet, men i Finland har ämnet fått överraskande lite uppmärksamhet. Propagandalitteratur i Finland som behandlar andra världskriget kan delas upp i två kategorier. Den första behandlar främst inhemsk politisk propaganda som var menad för landets egna soldater under kriget. Dess syfte var att rättfärdiga anfallet mot Sovjetunionen under fortsättningskriget samt att höja stridsmoralen bland de finska soldaterna. Böcker av detta slag har under senaste åren skrivits främst av forskaren Helena Pilke. Som exempel kan tas *Korsu-uutisia! - Rintamalehtien jatkosota* (2012), *Propagandaa Itä-Karjalaan: heimokansan suomalaistajat 1941-1944* (2017) och *Omat haukuivat politrukeiksi: jatkosodan valistusupseerit* (2018).

Böcker av det senare slaget, det vill säga sådana som behandlar den till Finland riktade sovjetiska propagandan under andra världskriget är få. Främst nämns ämnet förbigående i andra sammanhang. Professor Esko Salminen har skrivit ett flertal böcker som behandlar andra världskriget, men boken *Kuvien Sota 1939–1945* (1989) har en särskild relevans för min avhandling. Boken ger en god inblick i propagandakrigsföringen mellan Finland och

²⁷ Marlin 2006.

²⁸ Marlin 2006, 99.

Sovjetunionen under andra världskriget. Därtill har Salminen översatt propagandaskrifter som har använts på andra fronter i Europa, exempelvis tysk, brittisk och fransk propaganda.²⁹

Kimmo Rentola har i sin doktorsavhandling *Kenen joukoissa seisot?* (1994) skrivit om finska kommunister i Sovjetunionen före och under andra världskriget. Avhandlingen berör även propagandaverksamheten som riktades mot Finland under andra världskriget, som främst finska kommunister ansvarade för.³⁰ I avhandlingen behandlas kort även *Sotilaan Äänis* grundande.

Juhani Hyytiäinen behandlar i sin pro gradu-avhandling i historia, *Neuvostoliitosta suomeen suunnattu propaganda* (1973), den från Sovjetunionen till Finland riktade propagandan under vinterkriget.³¹ Kapitlen i avhandlingen som behandlar radiopropaganda och flygblad har varit särskilt nyttiga för min undersökning. Avhandlingen beskriver också anvisningar till propagandisterna om vad de skulle beakta då de spred propaganda. Anvisningarna ger en inblick på hur propagandisterna i Sovjetunionen utförde sitt arbete.

Antti Lukkarila har 2008 skrivit en pro gradu-avhandling om den brittiska propagandan som riktades mot den finska befolkningen under åren 1940–1941.³² Han undersöker bland annat hurudan den brittiska propagandan var, vad man ville uppnå med den och vem den riktades emot.

Suomea rajan takana 1918–1944 (2008) är ett uppslagsverk som behandlar finskspråkigt litteratur som har tryckts i Sovjetunionen.³³ Boken är skriven av Pauli Krühse och Antero Uitto. I den berättas det kort om *Sotilaan Äänis* syfte och redaktionen. I den behandlas kort även redaktionen ort Belomorsk i högre grad, som den finska kulturens centrum i Sovjetunionen under fortsättningskriget.

²⁹ Salminen 1989.

³⁰ Rentola 1994.

³¹ Hyytiäinen 1973.

³² Lukkarila 2008.

³³ Krühse 2008.

2. Bakgrund

2.1 Finska kommunister i Sovjetunionen 1918–1939

De finska kommunisternas liv präglades av upprepade motgångar mellan 1918 och 1939. Efter inbördeskriget 1918 flydde tusentals finländare till Sovjetunionen på jakt efter ett bättre liv. Några av de röda truppenheterna hade flytt över gränsen till Ryssland redan under de vitas anfall mot Viborg i april 1918.³⁴ Flertalet av de cirka 13 000–15 000 personer som lämnade Finland under tiden efter inbördeskriget, stannade på olika håll i östra Karelen. Området kallades officiellt för Karelska autonoma socialistiska sovjetrepubliken (Karelska ASSR 1923-1940), vilket Lenin hade utsett som en finsk socialistisk modellstat innanför Sovjetunionens gränser.³⁵ Området hade vidsträckt autonomi fram till 1930-talet och marknadsfördes till utomstående som ett socialistiskt paradys byggt av finska kommunister. Målet var att locka flera ideologiska bröder och systrar till området, vilket man också lyckades med. Tusentals finländare och finskättlingar från Nordamerika flyttade till Sovjetunionen i slutet av 1920-talet och i början av 1930-talet på grund av politisk diskriminering samt börskraschen på Wall Street samt därpå följande ekonomiska depressionen i Amerika och omvärlden.³⁶

Lenin jämställde det finska språket med den ryska i östra Karelen för att ytterligare förbättra de finskspråkigas rättigheter i området. Många av de röda som flydde till Sovjetunionen efter det finska inbördeskriget hade inte övergett tanken om att återvända till sitt hemland och därför började man strax förbereda en ny revolution i Finland, med avsikt att befria den arbetande befolkningen från sina förtryckare.³⁷ Planeringen av den nya revolutionen inleddes av Otto Wille Kuusinen i Moskva hösten 1918.³⁸ Revolutionen uteblev, men istället grundades Finlands Kommunistiska Parti (FKP) samma år. Fram till tiden efter andra världskriget kom en betydande del av FKP:s verksamhet att äga rum i Sovjetunionen.³⁹

Högst upp i de finska kommunisternas hierarki var Otto Wille Kuusinen. Kuusinen är mest känd i Finland som Terijokiregeringens statsminister. Regeringen grundades i november 1939 för att den skulle ta över makten i Finland efter att Sovjetunionen hade ockuperat

³⁴ Virrankoski 2001, 741.

³⁵ Rautkallio 1995, 7 och Hentilä 2018, 140.

³⁶ Rautkallio 1995, 31 och Hentilä 2018, 140-141.

³⁷ Rautkallio 1995, 107.

³⁸ Tuura 1942.

Finland. Därför sågs han och ses delvis även idag av många som en fosterlandsförrädare i sitt hemland. I Sovjetunionen begränsades hans betydelse inte endast till Terijokiregeringen, utan han verkade på flera olika områden. Kuusinen blev utnämnd till sin post i regeringen av Stalin och åtnjöt särskilt förtroende bland de sovjetiska ledarna. Ytterligare ett tecken på detta är att han överlevde Stalins terror på 1930-talet, där tiotusentals finländare förlorade sina liv. Av de betydande röda aktörer som emigrerat till Ryssland efter inbördeskriget, var Kuusinen en av de sista vid liv.⁴⁰

Under 1930-talet växte högerkrafterna i betydelse över hela Europa, så också i Finland. Lapporörelsen 1929–1932 var Finlands motsvarighet till de högerradikala vågor som skakade Europa. Organisationen lyckades pressa de finska beslutsfattarna till att förbjuda all kommunistisk verksamhet i Finland, därtill organiserades skjutsningar av framförallt kommunister till östgränsen.⁴¹ En betydande del av kommunisterna i Finland förlorade sina i grundlagen försäkrade medborgarrättigheter på 1930-talet.⁴² Ungefär 200 personer skjutsades till gränsen under året 1930, varav det kändaste offret var Finlands första president, K.J Ståhlberg.⁴³ Den allmänt fientliga inställningen mot kommunister i Finland ledde än en gång till att tusentals finländare såg flykt till Sovjetunionen som sitt enda alternativ.

Efter Lenins död år 1924 började de finska kommunisternas situation ändå gradvis försämrats också i Sovjetunionen, precis som det gick för de flesta minoriteterna i landet. Man började ifrågasätta de särrättigheter som finländarna hade fått i östra Karelen och de uppfattades som opålitliga av den allt mer paranoida sovjetledningen under Stalin.⁴⁴ Olika nationella minoriteter i Sovjetunionen blev utsatta för tvångsförflyttningar och avrättningar. Man anklagade finländare och amerikafinnar för olika brott. År 1937 blev även det finska språket förbjudet i hela landet på grund av dess ”kontrarevolutionära karaktär”. Användning av det finska språket förblev otillåtet fram till 1940.⁴⁵ På 1930-talet anklagades finländarna för finsk nationalism och man misstänkte i Moskva att de finska karelarna hade som ambition att sammansluta östra Karelen till Finland. Till de finska kommunisternas olycka råkade

⁴⁰ Virrankoski 2001, 854.

⁴¹ Perälä 1998, 115–118.

⁴² Ibid.

⁴³ Lahti-Argutina 2000, 638.

⁴⁴ Lahti-Argutina 2000, 34 och Rautkallio 1995, 122-123.

⁴⁵ Petrov 1999, 23 och Rentola 1994, 70.

Stalins utrensningar inträffa snart efter flyktingvågen till Sovjetunionen på början av 1930-talet.

Från och med 1935 började utrensningarna också i Karelen. Otto Wille Kuusinen var med i att utarbeta listor på finländare som kunde anses vara hot och som måste avrättas. Kuusinen var i direkt kontakt till den ökända säkerhetspolisen NKVD som ansvarade för avrättningarna.⁴⁶ Avrättningarnas omfattning illustreras av det faktum att Kuusinen hade svårigheter att hitta finländare till den senare Terijokiregeringen efter alla avrättningar.⁴⁷ Enligt olika uppskattningar omkom över 20 000 finländare i Sovjetunionen under Stalins terror, som jämförelse kan tas vinterkriget då ungefär 25 000 finska soldater stupade.⁴⁸ I Sovjetunionen hade en stor del av de finska kommunisterna förlorat sitt liv, till och med i sådan utsträckning att Finlands kommunistiska parti som verkade från Sovjetunionen inte hade möjlighet fungera ordentligt under året 1937.⁴⁹ Utrensningarna nådde sin kulmen under den stora utrensningen (1937–1938) då uppskattningsvis 1 miljon ”statsfiender” avrättades.⁵⁰ Stalin lyckades således försämra de finska kommunisternas situation i större utsträckning än vad de finska högerradikala gjorde. Enligt Seppo Hentilä var det säkraste och tryggaste stället för en finsk kommunist på 1930-talet antagligen ett finskt fängelse.⁵¹

2.2 Propagandakrigföringen under vinterkriget 1939–1940

Vinterkriget inleddes den 30 november 1939, fyra dagar efter skotten i Mainila. Den sovjetiska radiopropagandan mot Finland hade inletts redan i början av året 1939, men i november 1939 började man uppmärksamma hur tonen i den sovjetiska propagandan blev allt aggressivare. Vanliga ämnen i radiopropagandan före krigets inledning var Finlands inbördeskrig, den finska ledningen och arbetarnas dåliga förhållanden i Finland.⁵² Under vinterkriget jobbade flertalet av de finska kommunisterna i Terijokiregeringens folkarmé. Enligt de sovjetiska planerna skulle denna folkarmé ersätta den finska armén då Sovjetunionen slutfört erövringen av Finland, såsom planerat.⁵³ Eftersom det var svårt att få ihop tillräckligt av finländare till armén, började man rekrytera karelare, ingermanländare

⁴⁶ Rautkallio 1995, 143-144.

⁴⁷ Hentilä 2018, 203.

⁴⁸ Hentilä 2018, 141 och Rentola 1994, 72.

⁴⁹ Rentola 1994, 87-88.

⁵⁰ Virrankoski 2001, 853.

⁵¹ Hentilä 2018, 140-142.

⁵² Hyytiäinen 1973, 18-19.

⁵³ Rentola 1994, 171-172.

och även ryssar till den finska folkarmén. Finländare jobbade också inom Terijokiregeringen och i dess verksamhetsområde.

Vid krigets början var den sovjetiska propagandans centrala innehåll Terijokiregeringen. Regeringen behandlades både i flygblads och radiopropagandan. Den ansågs som ett behändigt propagandaverktyg eftersom den kunde användas både emot finländare och för den egna befolkningen. Med hjälp av Terijokiregeringen trodde Sovjetunionen att de kunde lättare nå fram till de finska socialisterna som skulle vara villiga att stöda den röda armén. Terijokiregeringen var även viktig för att rättfärdiga anfallet mot Finland på hemmaplan. Med andra ord ville man föra fram att Sovjetunionen förde ett krig som skulle resultera i att den borgerliga ledningen i Finland skulle avgå och ersättas av en som stöder de finska arbetarnas intressen.⁵⁴

De sovjetiska flygbladen spreds under vinterkriget främst från flygplan till de finska soldaterna och de finska hemmen. I början av kriget var de sovjetiska flygbladen grammatiskt sett väl skrivna, men under krigets lopp började språket i flygbladen försämrats. Orsaken till detta var antagligen att Sovjetunionen hade tryckt en hel del flygblad redan före kriget och hade haft tillräckligt med tid för att skapa ett grammatiskt korrekt flygblad. Ett tecken på detta är att det i flygbladen ofta hänvisades till Cajanders regering som då redan hade avgått.⁵⁵ Oftast var flygbladen till längden korta och behandlade endast ett eller två olika ämnen, men det fanns ett antal propagandatidningar som spreds till de finska soldaterna. Ett av de var *Kansan Ääni*, som hade en del gemensamt med den senare *Sotilaan Ääni*. Båda tidningarna innehöll fyra sidor, utgavs med jämna mellanrum och de behandlade delvis liknande ämnen. Dessutom var journalisten Jonne Kuivala hjälpdirektör i *Kansan Ääni* och senare i fortsättningskriget som journalist på *Sotilaan Ääni*.⁵⁶

Den sovjetiska radiopropagandan koncentrerade främst på frontrapporter.⁵⁷ Frontrapporterna var ofta till karaktären sådana att de gav en förtjänstfull bild av den sovjetiska militären och dess framgångar. Att krigets slut och erövringen av Finland dröjde, ställde till med problem för den sovjetiska propagandan. Ju längre kriget framskred desto mera började propagandan få en starkare försäkrande karaktär.⁵⁸ I stället började man fokusera på fienden i frontrapporterna, den finska militären, som beskrevs som hänsynslös

⁵⁴ Hyytiäinen 1973, 80-83.

⁵⁵ Hyytiäinen 1973, 40.

⁵⁶ Rentola 1994, 172.

⁵⁷ Hyytiäinen 1973, 83.

⁵⁸ Hyytiäinen 1973, 86.

och barbarisk med sina fällor och partisaner. Efter krigsslutet blev Sovjetunionen tvungen att förklara varför kriget var nödvändig och hur man hade nått de mål som var nödvändiga för att säkra Leningrads säkerhet västerut, även om det skulle ha varit möjligt att erövra hela Finland.⁵⁹

I Hyytiäinens avhandling presenteras även propagandainstruktioner som användes av den röda arméns propagandister.⁶⁰ I de propagandainstruktioner som Röda armén skapat för verksamheten i Finland, framhövdes betydelsen av att känna omständigheterna i fiendelandet.⁶¹ I den sovjetiska propagandan framkommer detta genom att man trodde att de ideologiska motsättningarna fortfarande var starka i Finland efter inbördeskriget, och att de finska socialisterna skulle se den röda armén som en befriare. De sovjetiska propagandisterna kände inte de finska förhållanden så väl som de trodde att de gjorde.⁶² Levnadsstandarden var högre i Finland än vad man först hade tänkt sig och motsättningarna mellan borgarna och arbetarna inte så stora som man antog. På grund av detta hade den sovjetiska propagandan en obetydlig inverkan på de finska soldaterna och befolkningen under vinterkriget.⁶³

Den från Finland till Sovjetunionen riktade propagandans mål var i första hand att sprida rädsla bland de sovjetiska trupperna och på detta sätt minska stridsmoralen hos dem.⁶⁴ Den särskilt kalla vintern och betydande förluster för den sovjetiska armén gav goda förutsättningar för spridning av propaganda som baserade sig på fakta. Propagandans slutgiltiga mål var att få de sovjetiska trupperna att göra uppror mot sina överordnade och slutligen kapitulera till de finska trupperna.⁶⁵

Den mest betydande skillnaden mellan den finska och sovjetiska propagandan under vinterkriget var att den sovjetiska propagandan var mer individualiserad. Detta innebär att i den sovjetiska propagandan vände man sig till olika grupper av samhället, såsom finlandssvenskar, medlemmar av socialdemokratiska partiet, medlemmar av fackföreningar samt förtroendemän.⁶⁶ Den finska propagandan som riktades mot Sovjetunionen fokuserade sällan på någon särskild folkgrupp, utan i första hand på den sovjetiska soldaten. Ett

⁵⁹ Hyytiäinen 1973, 98.

⁶⁰ Hyytiäinen 1973, 14.

⁶¹ Hyytiäinen 1973.

⁶² Hyytiäinen 1973, 107.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ylikoski 1974, 32.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ylikoski 1974, 34.

undantag gjorde dock vissa minoritetsbefolkningar såsom ukrainare som ibland iakttogs i den finska propagandan.⁶⁷

2.3 Propagandakrigföringen under fortsättningskriget 1941–1944

Vinterkriget hade varit ett kort krig och länderna hade inte haft mycket tid att utveckla sin propaganda. Däremot hade länderna gott om tid att planera propagandans innehåll under fortsättningskriget som varade i över tre år. Vid krigets inledning riktades den sovjetiska propagandan till Finland från Moskva, Leningrad och Petrozavodsk.⁶⁸ Som media för propagandan användes framför allt radio, men senare utarbetades även tidningar och flygblad i Leningrad och Petrozavodsk. Efter att de finska trupperna erövrade Petrozavodsk den 1 oktober, förflyttades propagandaverksamheten vidare till Belomorsk, som ligger vid Vita havets kust.⁶⁹

Under fortsättningskriget var propagandakrigföringen avsevärt mer omfattande än vad den hade varit under vinterkriget. Till skillnad från vinterkriget fungerade Finland som anfallande part under fortsättningskriget, vilket ytterligare underlättade de sovjetiska propagandisternas arbete. Tyskland och Finland hade närmast sig under mellankrigstiden, vilket hade resulterat i en militärallians mellan länderna. Detta uppmärksammades flitigt i den sovjetiska propagandakrigföringen. De tyska soldaterna, som var stationerade i Finland under fortsättningskriget, var vanliga måltavlor för den sovjetiska propagandan. Det berättades hur tyskarna ställde till med ofog, särskilt i städer där det fanns ett stort antal tyskar.⁷⁰ Det skrevs mycket om förhållandena mellan finska kvinnor och tyska soldater för att skapa svartsjuka och misstro bland de finska soldaterna.⁷¹

Under året 1941 hade Otto Wille Kuusinen utarbetat ett dokument som innehöll anvisningar och reflexioner kring hurudan propaganda som skulle spridas till Finland.⁷² Avsikten var att dessa anvisningar främst skulle användas i radiopropaganda. Kuusinen ansåg att propagandan som spreds under vinterkriget inte hade haft den effekten som man hade hoppats på. Därför vill han att propagandan skulle bestå av faktabaserad information, där man diskuterade frågor som: varför är Finland med i kriget, har Finland realistiska chanser

⁶⁷ Salminen 1989, 32.

⁶⁸ Rentola 1994, 351-353.

⁶⁹ Rentola 1994, 364.

⁷⁰ Salminen 1989, 57.

⁷¹ Salminen 1989, 60.

⁷² Rentola 1994, 357.

att segra i kriget och om det finns ett enat folk bakom ledarna Rangell och Ryti. Dokumentet visades för den sovjetiska militärledningen, som ansåg att det var viktigt att propagandan riktades till hela Finlands befolkning, däremot tyckte de, att det inte fanns orsak att skilt poängtera faktabaserad information i propagandan.⁷³

Krigsfångarna utnyttjades på ett flertal olika sätt i propagandan under fortsättningskriget. För att kunna få någon uppfattning om hurdana omständigheterna i Finland var och hurudan propaganda som kunde vara effektiv började man förhört de finska krigsfångarna. Av dem fick man bland annat veta att propagandan som riktades från Sovjetunionen till Finland inte verkade trovärdigt i de finska soldaternas öron. Man tog inte de nyheter som kom från Sovjetunionen på allvar. Som exempel på detta var att den sovjetiska propagandan tenderade att överskatta antalet stupade finländare under vinterkriget.⁷⁴

2.4 Sotilaan Ääni

Tuure Lehén var en av få betydande finska kommunistiska aktörer i Sovjetunionen tillsammans med O.W Kuusinen före krigsutbrottet 1939. Han hade under sina ungdomsår tillsammans med Kuusinen grundat FKP i Moskva 1918. År 1923 gifte sig Lehén med O.W Kuusinen's dotter, Hertta Kuusinen, som senare blev en framgångsrik politiker, men äktenskapet varade endast i drygt tio år. Lehén beskrevs ofta som en cynisk person som var kritiskt inställt mot Stalin.⁷⁵ Till sin lycka deltog han i det spanska inbördeskriget under de åren då flesta avrättningarna av finska kommunister i Sovjetunionen skedde (1935–1937).⁷⁶ När han kom tillbaka till Moskva år 1938 hade situationen lugnat ner sig för finländarnas del. Antagligen skulle hans kritiska åsikter om Stalin haft negativa konsekvenser för honom om han förblivit i Sovjetunionen.

Under mellankrigstiden blev Lehén utnämnd till den nygrundade Petrozavodsk universitets. Det dröjde dock inte länge förrän fortsättningskriget bröt ut, vilket ledde till att han blev uppkallad till den sovjetiska militären. Lehéns militärgrad var överstelöjtnant. Vid krigets inledning skrev Lehén propagandatexter som lästes i radion.⁷⁷ I sin propagandaverksamhet utnyttjade Lehén information från brev av stupade soldater och samtidigt strävade han efter

⁷³ Rentola 1994, 357-358.

⁷⁴ Rentola 1994, 359.

⁷⁵ Rislakki 1996, 20 och Rentola 1994, 70.

⁷⁶ Rentola 1994, 69.

⁷⁷ Krühse 2008, 83.

att propagandan åtminstone delvis skulle vara faktabaserat.⁷⁸ Den 1 oktober 1941 erövrade de finska trupperna Petrozavodsk vilket ledde till att Lehén tillsammans med andra invånare evakuerades från staden. Lehén evakuerades österut till Belomorsk, som ligger vid Vita havets kust. Efter att de finska trupperna erövrat Petrozavodsk, flyttades också den Karelsk-finska socialistiska sovjetrepublikens huvudstad till Belomorsk, på samma gång flyttades också propagandaverksamheten dit.⁷⁹

I september 1941 deserterade drygt 60 finska soldater som flydde över till den sovjetiska sidan i Vitahavskarelen. Det här var möjligen en avgörande händelse för grundandet av propagandatidningen *Sotilaan Ääni*. Dessa soldater var finska fångar som på grund av politiska skäl och möjliga sympatier till Sovjetunionen hade blivit fängslade i Finland före kriget, men vid krigets inledning hade kallats till fronten. Fångarna utgjorde en del av ”osasto Pärmä” eller ”avdelning Pärmä”, en bataljon som namngetts efter dess ledare Nikke Pärmä.⁸⁰ Bataljonen placerades nästan omedelbart vid främsta fronten vid Mundjärvi, som ligger i östra Karelen.⁸¹ Beslutet att placera fångarna vid fronten visade sig vara ett stort misstag eftersom drygt 60 av de som hade fängslats på grund av politiska åsikter hade flydde över till den sovjetiska sidan. Detta bekräftades även i den sovjetiska propagandan. Som följd beslöt man sig för att kalla in de resterande soldaterna inom denna avdelning för att undvika ytterligare förluster till fiendens förmån.⁸²

Kort efter incidenten samlades de finska propagandisterna med O.W Kuusinenes ledning till Belomorsk för att fundera om man på något sätt kunde öka mängden finska soldater som deserterade till Sovjetunionen.⁸³ Som resultat av detta grundades propagandatidningen *Sotilaan Ääni*. Gennadi Kuprijanov, den karelska-finska ASSR:s huvudman berättar följande i sin bok *Ot Barentsova morja do Ladogi* (1972) om ett möte där bland andra Lehén och Kuusinen deltog:

I oktober (år 1941) förhandlade vi om möjligheter att ordna ”politiskt innehåll” riktat till den finska befolkningen och militären. [...] Vi diskuterade om innehållet i den politiska agitationen, former samt procedurer. Vi bestämde oss för att börja publicera en tidning som skulle bära namnet *Sotilaan Ääni*, vilket

⁷⁸ Rentola 1994, 356.

⁷⁹ Rentola 1994, 364.

⁸⁰ Kallas även för ”Erillinen pataljoona 21”, Krühse 2008, 85.

⁸¹ Rentola 1994, 362.

⁸² Rentola 1994, 363.

⁸³ Rentola 1994, 364.

explicit skulle riktas till de finska soldaterna. Ansvar för detta gavs till T.I. Lehén.⁸⁴

Tidningens redaktion bestod i början av nio personer, av vilka de mest betydande var Tuure Lehén som chefredaktör, Juho Laitinen som redaktionssekreterare, Jonne Kuivala, Saimi Kuivala och Veli Leino som journalister. Därtill fanns det boktryckare och maskinskrivare. År 1943 kompletterades redaktionen ytterligare med två medlemmar: Jukka Petrov samt Sulo Tuorila. Josif Igin var redaktionens konstnär. Våldigt litet berättas om redaktionens vardag, men med undantag av det som nämns i Jukka Petrovs och Sulo Tuorilas memoarer.⁸⁵

I sina memoarer återger Petrov att syftet med tidningen var att skapa fred genom att få de finska soldaterna att begripa hur de vilseleddes av den tyska militärledningen. Enligt honom spred tidningen inte propaganda, utan faktabaserad information. I memoarerna framkommer det att Lehén som chef var mycket krävande och noggrann med innehållet i tidningen. Det var viktigt för honom att tidningen skulle innehålla tankeväckande nyheter. Lehén ansåg att det var särskilt viktigt att skriva på ett kortfattat sätt eftersom tidningen endast fick bestå av fyra sidor, ”det sparade både skribentens och läsarens tid” ansåg han⁸⁶. Enligt Petrov fick journalisterna Kuivala och Leino omarbeta sina texter upprepade gånger på Lehéns begäran. Som person beskrivs Lehén i memoarerna som sansad och ifall det fanns orsak för kritik i texterna, framförde han det sakligt.⁸⁷

Enligt Petrovs memoarer var rutinen på redaktionen den följande, dagen inleddes med morgongymnastik, på vintrarna skidade de och på snöfria tiderna joggade dom. Därefter var det vanligtvis dags för bastubad, ofta i samband med sång. Före dagens arbete inleddes avnjöt redaktionen sitt morgonkaffe. Arbetsdagen kunde räcka ända fram till natten beroende på då chefredaktör Lehén tyckte att den ifrågavarande tidningen skulle utges. Förutom det traditionella redaktionsarbetet förhörde man finska krigsfångar för att ytterligare få innehåll till tidningen. Av Petrovs memoarer får man den bilden att han var mycket tacksam över sin lärorika tid på redaktionen.⁸⁸

⁸⁴ ”Lokakuun alussa (Vuonna 1941) me neuvottelimme poliittisen työn järjestämisestä Suomen armeijan sotilaiden ja väestön keskuudessa. [...] Keskustelimme poliittisen agitaation sisällöstä, muodoista ja menettelytavoista. Päätettiin ryhtyä julkaisemaan suomenkielistä Sotilaan Ääni – nimistä lehteä varta vasten Suomen armeijan sotilaiden luettavaksi. Tämä työ annettiin T.I. Lehénin tehtäväksi.”, Airola 1996, 65.

⁸⁵ Petrov 1996, 72-73.

⁸⁶ Petrov 1999, 43.

⁸⁷ Petrov 1999, 44.

⁸⁸ Petrov 1996, 74.

Sulo Tuorila berättar i sina memoarer att Lehén, trots sin höga militärgrad, var till sin personlighet särskilt ödmjuk. Tuorila beskriver sin tid på redaktionen som betydelsefull och lärorik. De personer som jobbade där var mycket vänliga och hjälpsamma enligt honom. I övrigt beskriver Tuorila tiden på redaktionen långt på samma sätt som Petrov. Han nämner fritidsaktiviteterna, bastubadet och skidandet.⁸⁹

Redaktionssekreterare Jonne Kuivalas fru, Saimi Kuivala, berättar i en seminarieskrift att redaktionsutrymmen var mycket trånga och endast chefredaktör Lehén och konstnären Josif Igin hade sina egna rum i redaktionen. Kuivala beskriver livet vid redaktionen på samma sätt som Petrov och Tuorila, det vill säga med nostalgi. Genom texterna får man bilden att personerna som jobbade på redaktionen hade en god gemenskap och en bra samarbetsanda.⁹⁰

⁸⁹ Tuorila 1976, 122–124.

⁹⁰ Saares 1996.

3. Uppmuntran till flykt

En central målsättning för *Sotilaan Ääni* var att locka finska soldater att desertera och att överlämna sig som krigsfångar till Sovjetunionen. Artiklar som uppmuntrade till flykt var ett återkommande tema i tidningen. Flykt under vinterkriget, fortsättningskriget och Lapplandskriget har varit ett tabubelagt ämne och därför har det varit svårt att fastställa det exakta antalet av deserterade soldater. Enligt senare undersökningar har man kommit fram till en siffra som tyder på att ungefär ca. 35 000 finska soldater flydde från fronten mellan åren 1941–1945.⁹¹ Enligt §76 i Lagen om Straff från krigsmakten från år 1919, klassificerades en soldat som desertör då han lämnat sin truppavdelning eller tjänstgöringsort i minst ett dygn med uppenbar avsikt att fly.⁹² Av de cirka 3400 finska soldater som var krigsfångar i Sovjetunionen, deserterade uppskattningsvis 300 frivilligt.⁹³

Olika orsaker kunde leda till att soldaten beslöt sig för att ta risken och fly från fronten eller sitt förband. De vanligaste orsakerna till flykt var rädsla, utmattning och mental trötthet, men i en del fall kunde flykten bero på soldatens ideologiska eller politiska övertygelse.⁹⁴ De ideologiska och politiska orsakerna blev vanligare under fortsättningskriget då Finland förde ett anfallskrig till skillnad från vinterkriget. Anfallskriget var svårare att berättiga för allmänheten, vilket ledde till motsättningar. Flertalet av de soldater som flydde frivilligt över till Sovjetunionen på grund av ideologiska orsaker, gjorde det under anfallsskedet. Det vill säga under åren 1941 och 1942.⁹⁵ Överlägset största delen av alla flyktfall skedde under året 1944 då Sovjetunionen inledde sitt storanfall mot Finland. Soldaterna flydde då främst på grund av rädsla och krigströtthet.⁹⁶ Under storanfallet 1944 flydde soldaterna från den främsta frontens omedelbara närhet, eftersom fiendens artillerield och flyganfall koncentrerades dit.⁹⁷ Situationen under reträtterna var ofta rätt kaotisk, vilket ledde till att soldater gick vilse eller skadades och togs till fånga av fienden.⁹⁸

⁹¹ Kulomaa 1995, 37.

⁹² Ibid. Straff för krigsmakten 1919, 76 §. (På finska Vuoden 1919 sotaväen rikoslaki)

⁹³ Malmi 2002, 17.

⁹⁴ Kulomaa 1995, 37.

⁹⁵ Alava 2002, 64-65.

⁹⁶ Kulomaa 1995, 274-275.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Alava 2002, 65.

Från ett militärstrategiskt perspektiv gynnas den andra parten av fiendens flykt från fronten, i och med att motparten försvagas på grund av förminskat manskap. Därför är det i fienden intresse att uppmuntra motpartens soldater till flykt på olika sätt. Under första och andra världskriget utvecklades olika tekniker i krigspropagandan, med vilka man försöker uppmuntra motpartens soldater till att kapitulera eller fly. Detta skedde främst med hjälp av flygblad som spreds från flygplan till fronten. Särskilt vanliga var flygblad som lovade en trygg passage till fiendesidan, dessa kallas för passersedlar.⁹⁹ Metoderna för att locka soldaten till kapitulation brukar variera i dessa flygblad, i en del krävdes det villkorlös kapitulation och i användes olika tekniker att försöka övertala soldaten, såsom bättre villkor på fångläger för krigsfångar.

Flygbladens storlek utgjorde begränsningar för hur mycket text man kunde rymma i dem, därför var de främst korta och koncisa. Detta problem fanns dock inte med *Sotilaan Ääni*, som snarare påminner om en tidning än om ett flygblad. I *Sotilaan Ääni* försökte man därför uppmuntra soldaten till flykt på flera olika sätt. *Sotilaan Ääni* grundades på hösten 1941 med syfte att öka mängden finska soldater som flydde över till den sovjetiska sidan under fortsättningskriget.¹⁰⁰ Därför får detta ämne mest uppmärksamhet i tidningen av alla teman som behandlas.

Den första gången tidningen hänvisar till krigsfångar är i det femte numret år 1941. Där berättas det bland annat att *Helsingin Sanomat* har skrivit om de finska krigsfångarnas dåliga behandling i Sovjetunionen. Tidningen svarar upprört på kritiken med att berätta hur *Helsingin Sanomat* har gett osann information om krigsfångarnas situation i Sovjetunionen. Därför skulle tidningen framöver publicera artiklar där de berättar om krigsfångarnas liv i Sovjetunionen, för att bevisa att informationen som *Helsingin Sanomat* utgivit var falskt.¹⁰¹ Under kriget fick en del finländska bondgårdar tilläggas arbetskraft i form av sovjetiska krigsfångar. I artikeln som *Sotilaan Ääni* hänvisar till, kritiserades särskilt finländska bönder för att behandla de sovjetiska krigsfångarna som familjemedlemmar. Det här accepterades inte på grund av den rådande livsmedelsbristen. I samma artikel nämns det förbigående att det fanns belägg på att finländska soldater inte hade blivit väl behandlade vid fiendens fångläger.¹⁰²

⁹⁹ Dougherty 1958, 273 och Tubin 2007, 116.

¹⁰⁰ Rentola 1994, 364.

¹⁰¹ *Sotilaan Ääni* 1941, nr. 30.

¹⁰² *Helsingin sanomat* 23.10.1941.

Sotilaan Ääni utnyttjade flitigt de finska soldaternas sinnesstämningar under den tunga krigstiden för att få dem att lämna fronten. I propagandan användes rädsla särskilt under tiden för det sovjetiska störfallet 1944. Förutom rädsla försökte tidningen locka soldaterna med trygghet då den kontrasterade livet på fronten med det lugna livet på fångslägren. I *Sotilaan Ääni* berättades det om de sovjetiska fångslägren från två olika berättarperspektiv. Det ena var redaktionens perspektiv som i tidningen framställdes som den formella och faktamässiga. Ett exempel på detta är då skribenten berättar om hur Sovjetunionen följer internationella förpliktelser vid behandling av krigsfångar.¹⁰³

Det andra berättarperspektivet var krigsfångens. Olika krigsfångar berättade personligen om sina erfarenheter på fångslägren. De här texterna är formade som intervjuer och syftet var att försäkra de anhöriga i Finland om att fången var vid liv. Det utgavs också ett fåtal temanummer som endast behandlar krigsfångarnas liv i Sovjetunionen. Annars fanns det vanligtvis 1–2 artiklar i de flesta tidningarna som berörde fångslägren eller krigsfångarna på något sätt.¹⁰⁴

Tidningen uppmuntrade de finska soldaterna till flykt från fronten på ett flertal sätt. Jag behandlar i det följande återkommande typer av artiklar som uppmuntrade till flykt. Det första och vanligaste metoden var att uppmuntra de finska soldaterna att desertera till den sovjetiska sidan som krigsfångar. Detta skedde på ett antal olika sätt, men krigsfångarnas intervjuer spelade här en särskilt stor roll. Krigsfångarnas intervjuer innehåller oftast krigsfångens namn och en bild på honom. Han berättar vanligtvis om livet på fångslägre, till exempel vad han arbetar med, hur mycket mat han får och hurdana sovjetmedborgarna var som människor. Med intervjuerna försökte man skapa bästa möjliga förutsättningar för att de finska soldaterna skulle känna sig trygga att fly över till den sovjetiska sidan. Man försöker ändra på soldaternas attityder mot de sovjetiska fångslägren.

Den andra kategorin består av artiklar som uppmuntrar de finska soldaterna till flykt genom att delta i ”skogsgardet”.¹⁰⁵ Detta innebär att soldaten lämnar fronten och gömmer sig i skogen med andra soldater som tillsammans formar små desertörsamhällen där. Begreppet härstammar från inbördeskriget då röda soldater flydde från fångslägren till skogen, och begreppets innebörd var detsamma under fortsättningskriget. Fördelen med propagandan är

¹⁰³ *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 5.

¹⁰⁴ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 53 och 55.

¹⁰⁵ Fritt översatt från det finska begreppet *Metsäkaarti*.

att skogsgardisten skall gömma sig någonstans i skogen, för att inte längre utgöra ett hot för den röda armén.

Den tredje kategorin består främst av artiklar där man vädjar till den finska soldaten att på olika sätt smita från sina uppgifter på fronten. Denna form av propaganda blev särskilt relevant då truppenheten låg på ett sådant område att det inte var möjligt att fly därifrån. Soldaten kunde smita från sina uppgifter genom att minska på sin stridsduglighet på olika sätt.

I detta analyskapitel analyserar jag artiklar som uppmuntrar finska soldater till flykt i dessa tre kategorier i var sitt underkapitel.

3.1 ”Varma hälsningar från Sovjetunionen”

Förenta staternas krigspropaganda under andra världskriget var särskilt framgångsrik i att övertala de tyska soldaterna till kapitulation menar William Dougherty i boken *Psychological Warfare - A Casebook*. Amerikanerna lyckades med detta genom att sprida flygblad där man försäkrade att soldaten skulle få en god behandling som krigsfånge. Att Förenta staterna hade ett gott ryckte gällande behandling av krigsfångar kan dateras tillbaka till första världskriget, vilket förbättrade propagandans tillförlitlighet.¹⁰⁶ Den sovjetiska propagandans syfte med anledning till *Sotilaan Ääni* verkar i detta sammanhang handla om att förbättra de sovjetiska fånglägrens rykte och synen på hur de finska krigsfångarna behandlades i Sovjetunionen. Särskilt med tanke på den tidigare nämnda artikeln som publicerades i *Helsingin Sanomat*.

Krigsfångarnas situation i de sovjetiska fånglägren belyses ofta i tidningen *Sotilaan Ääni* i avdelningen ”Krigsfångarnas brev”, där krigsfångarna berättar om sin tillvaro på fånglägren, avdelningen förekommer rätt ofta i tidningen, men inte med bestämd regelbundenhet. Avdelningens namn brukade också variera, ibland kallades den också ”Brev till hemmet” eller ”Brev till anhöriga”.¹⁰⁷ Dessa inlägg varierade något beroende på vem brevet riktades till. Om brevet var skrivet till anhöriga ville krigsfångaren vanligtvis informera om att han var välmående och att vardagen på fånglägren inte alls var så dåligt som han hade först föreställt sig. Innehållet i dessa brev påminner mycket om varandra. Följande citat är ett typiskt exempel på det centrala innehållet i en stor del av breven:

¹⁰⁶ Dougherty 1958, 563.

¹⁰⁷ Fritt översatt från det finska begreppet ”Sotavankien kirjeet”.

[...] Hälsningar från Sovjetunionen till min fru Saimi Rauhalinna och min son Reiner som bor i Salo. Du har kanske varit ovetande av mitt öde. Nu är jag här som krigsfånge i Sovjetunionen och mår bra på alla sätt. [...] Jag får rikligt med näringsrik mat och sjukvården här är exemplarisk. [...] Vi badar bastu varje vecka och vår lägenhet är väl värmd och ljus. [...] Människorna på orten är alla glada och belåtna, såsom en människa är när han har allt vad han behöver.¹⁰⁸

Av detta citat får man lätt bilden att förhållandena i de sovjetiska fånglägren inte är alls så annorlunda från levnadsförhållanden hemma i Finland. Mat, bastu och sjukvård är förnödenheter som oftast nämns i breven. Det verkar ha varit särskilt viktigt att framhäva kontrasten mellan livet på fronten och livet på fånglägren. Soldaten brukar även ångra att han inte hade förstått att desertera tidigare. Att man berättar om hur människorna på orten lever tyder på att man ville måla en positiv bild av Sovjetunionen. Artiklarna innehåller även ofta bilder på leende krigsfångar. Bilderna blir vanligare i tidningen från och med 1942, före det fanns det endast ett fåtal bilder. Bildernas funktion är att förmedla och förstärka den positiva känslan i artikeln.

Eftersom tidningen i första hand spreds till finska soldater var syftet med krigsfångarnas att beskriva goda förhållanden på fånglägren, så att de finska soldaterna skulle känna sig trygga med att kapitulera. Man ville att de finska soldaterna inte skulle styras av sina förhandsföreställningar om de sovjetiska fånglägren. Att det aldrig förekommer någon kritik om förhållandena där tyder på att breven är om inte helt, så till stor del utarbetade av redaktörerna. I verkligheten var förhållandena vid fånglägren fruktansvärda och så gott som alla krigsfångar var allvarligt undernärda. Dödligheten bland de finska krigsfångarna uppgick till cirka 40 procent.¹⁰⁹ Detta strider emot vad som skrivs i artiklarna och i de brev som tidningen publicerade.

I Juhani Hyytiäinens pro gradu-avhandling framkommer det att man åtminstone under vinterkriget iscensatte situationer där fångarna hade det bra som sedan publicerades i tidningen. Jarl Tammenmaa, en före detta krigsfånge i ett av de sovjetiska fånglägren, har senare berättat att fångarna fördes till ett rum där det fanns ett biljardbord, ett schackspel och musikinstrument för de finska krigsfångarna. Man arrangerade fångarna så att det såg ut som

¹⁰⁸ "[...] Terveiset täältä Neuvostoliitosta vaimolleni Saimi Rauhalinnalle ja pojalleni Reinerille sinne Salon Kauppalaan. Olet ehkä ollut siellä epätietoinen kohtalostani. Olen nyt täällä Neuvostoliitossa sotavankina ja voin kaikin puolin hyvin. [...] Saan täällä runsaasti voimakasta ruokaa ja lääkärinhoito on järjestetty mallikelpoisesti. [...] Saunassa käymme joka viikko ja asuntomme on hyvin lämmitetty ja valoisa. [...] Paikkakunnan asukkaat ovat kaikki iloisen ja tyytyväisen näköisiä, niin kuin on ihminen, jolta ei mitään puutu.", Sotilaan Ääni 1941, nr. 31.

¹⁰⁹ Malmi 2002, 19.

en naturlig situation och därtill hade man bjudit in sovjetiska kvinnor som dansade bland fångarna. Under tiden togs det bilder som senare användes för propagandasyften. Man kan anta att liknande procedurer har ägt rum under fortsättningskriget och på fånglägren.¹¹⁰

Breven som är riktade till andra finska soldater är till innehållet annorlunda än de brev som är skrivna till anhöriga. Fångarna berättar ofta om hur lyckliga de är över att ha kommit ifrån eländet vid fronten och att livet är bättre på fånglägren. Det centrala innehållet i hälsningarna från fångarna till andra finska soldater är maten. I tidningen är det vanligt att man påminner om den dåliga livsmedelssituationen i Finland, hunger används ofta som lockbete till flykt för finska soldater. Det är mycket beskrivande att de finska soldaterna och deras anhöriga var under kriget förbjudna att skriva något negativt om livsmedelssituationen i Finland. Orsaken till detta var att sovjeterna kunde använda informationen för ovannämnda propagandasyften.¹¹¹

I *Sotilaan Ääni* ser de finska soldaterna alltid till att berömma maten på fånglägren, dessutom ofta i detalj, såsom i detta citat: ”Mat får vi tre gånger i dagen. Förutom soppan får vi 1000 gram bröd eller t.o.m. mera, om vi överskrider våra arbetsnormer, samt 60 gram socker. 32 gram smör eller andra fetter. Fisk får vi osv.”¹¹²

Förutom att matmängderna ofta beskrivs i detalj, är det också vanligt att soldaterna berättar om hur mycket de gått upp i vikt efter att de hamnade i fånglägren. Det berättas ofta också hur länge krigsfången varit på lägret, syftet med detta har antagligen varit att man ville föra fram att det inte var vanligt att man svälter ihjäl på lägren.¹¹³

I tidningen berömmar man också de olika fritidsaktiviteterna som utövas vid fånglägren. Den vanligaste fritidsaktiviteten som förekommer i hälsningarna till andra finska soldater är bastubadande. Det skrivs om hur ofta man har möjlighet till bastubad på fånglägren och ibland även detaljer som att bastun ligger vid en sjö. På detta sätt försöker redaktörerna lyfta fram kulturella seder i propagandan.¹¹⁴

¹¹⁰ Hyytiäinen 1973, 102.

¹¹¹ Metsberg 2012, 91.

¹¹² ”[...] Ruokaa saamme kolme kertaa päivässä. Keittojen lisäksi saamme joka päivä 1000 grammaa leipää ja ylikin, jos ylitämme työnormimme. Sekä 60 grammaa sokeria. 32 grammaa voita tai muita ravintorasvoja, tuoretta kalaa jne. [...]”, *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 57.

¹¹³ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 74 och *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 108.

¹¹⁴ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 52 och *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 1.

Andra fritidsaktiviteter på fångslägren brukar variera något. I ett flertal bilder spelar fångarna schack på arbetspausen. Ibland spelar fångarna olika instrument och sjunger, vid sidan dansar andra krigsfångar. I en av artiklarna har krigsfången under vintern tillverkat ett fisknät som han fiskar med på sommaren vid sjön, som ligger nära intill fångslägret.¹¹⁵ Med detta vill kanske föra fram att fångslägret inte är ett stängt område, utan fångarna får röra sig fritt där under sin fritid och att livet där påminner en hel del om det vanliga livet.

Det skrivs även en hel del om arbetet på fångslägren. En sak som ofta nämns är att krigsfången får hålla på med det arbete som han är van med i det civila. Det berättas till exempel att följande yrkesgrupper förekommer i fångsläger 158, snickare, fiskare, verkstadsarbetare, skomakare, skraddare och byggnadsman. Ifall fången inte behärskade arbetet från förut, fick han utbildning till uppgiften.¹¹⁶

Särskilt i fortsättningskrigets slutskede blev det vanligt med artiklar där krigsfångar berättar om hemska erfarenheter på fronten. Krigsfångarna talar ofta om hur det blev deras räddning att de blev tagna som fångar, eftersom de i andra fall antagligen skulle ha stupat i strid. Syftet med detta har varit att sprida rädsla bland de soldater som stred vid fronten. Denna typ av hälsningar blev särskilt vanliga i tidningen under år 1944 då Sovjetunionen inledde sitt storanfall. Då var det viktigt för tidningens redaktion att föra fram att enda sättet att klara kriget i liv var att fly från fronten. Krigsfånge U. Leppänens hälsade de finska soldaterna på följande sätt om stunden då han blev tagen som krigsfånge:

Då jag blev tagen som krigsfånge bevittnade jag de krafter som koncentrerades emot oss. Att ge upp motståndet är det enda förnuftiga beslutet. Själv gjorde jag det på grund av min personliga övertygelse samt efter att jag bevittnat Sovjetunionens krafter.¹¹⁷

Att fly över till den sovjetiska sidan under kriget var en mycket riskfylld bedrift. För det första var det viktigt att fly utan att andra finska soldater märkte det. Desertörer bestraffades hårt om de åkte fast. Dessutom var områdena vid frontavsnitten ofta minerade, vilket gjorde att vägen till den sovjetiska sidan var fylld av faror och väl framme vid den sovjetiska sidan fanns det alltid en risk att man blev beskjuten av fienden. Därför publicerades det ett flertal

¹¹⁵ Sotilaan Ääni 1943, nr. 53.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ "[...] Sotavangiksi jouduttuani näin matkallani meitä vastaan kohdistetut valtavat voimat. Vastarinnan lopettaminen on ainoa järkevä teko. Itse tein niin henkilökohtaisesta vakaumuksestani, nähtyäni ja koettuani Venäjän voiman.", Sotilaan Ääni 1944, nr. 69.

artiklar i tidningen där det gavs anvisningar om hur man skulle gå till väga för att undvika de faror som förknippades med flykten.¹¹⁸

Krigsfångarna förklarar i ett flertal artiklar att flykten kräver noggrann planering och förberedelser. Ifall man litar på personen som är i vakt, kan man komma överens om att han inte skjuter en i ryggen när man flyr. Ifall vakten är tyskvänlig eller en medlem av skyddskåren kan man till exempel sätta sand i maskingevärets lås så att den inte fungerar. Tidningen råder också soldaterna att använda sig av mörkret när man flyr, minorna kan man undvika genom att gå på sjöar täckta av is eller genom att vara särskilt uppmärksam. Ett annat alternativ är delta i patrullering, ställa sig sist i ledet och sakta avta från de resterande soldaterna för att möjliggöra flykten.¹¹⁹

Britterna spred liknande råd för desertering till de tyska soldaterna i Norge. Britterna försökte få de tyska soldaterna att desertera över till det neutrala Sverige med olika typer av förfalskade brev. Britterna spred även så kallade ”flyktpackningar” till de tyska soldaterna i Frankrike. Dessa innehöll förfalskade resedokument och militärbiljetter som endast krävde att man fyllde i namnet.¹²⁰ Med hjälp av dessa försökte man få de tyska soldaterna att lämna sina positioner.

I *Sotilaan Ääni* poängteras det under flera olika tillfällen att de som kapitulerar utan motstånd får bättre behandling i fånglägren i jämförelse med dem som blir tagna som krigsfångar emot deras vilja. De som kapitulerar frivilligt försäkrades följande privilegier enligt tidningen: större matportioner, inkvartering på fångläger med lämpligt klimat, företräde i val av arbetsuppgifter på fånglägret, möjlighet att skicka brev till anhöriga samt företräde till transport hem efter kriget. De som kapitulerade frivilligt skulle få intyg på att de hade rätt till de ovannämnda privilegierna.¹²¹ Genom privilegierna ville man locka allt fler soldater som frivilligt kapitulerade till den röda armén, utan motstånd. Från finska krigsfångars uttalanden framgår det att finska desertörer hade vissa privilegier vid fånglägren. De hade till exempel rätt till ytterligare 100 gram bröd per dag. Med privilegier kom också ansvar, och de fick uppgiften att fungera som informatörer för fånglägrens ledning. De skulle avslöja eventuella krigsfångar som pratade nedlåtande om Sovjetunionen.¹²²

¹¹⁸ Sotilaan ääni 1943, nr. 82 och Sotilaan Ääni 1944, nr. 29.

¹¹⁹ Sotilaan Ääni 1944, nr. 28.

¹²⁰ Tubin 2007, 90–91. Fritt översatt från det engelska begreppet ”desertation-package”.

¹²¹ T.ex. Sotilaan Ääni 1943, nr. 53.

¹²² Alava 2002, 100.

Huruvida denna form av propaganda har varit effektivt eller inte, är svårt att avgöra. I vissa fall kan det också vara svårt att avgöra ifall soldaten blivit tagen som fånge eller om han självant flytt över till fiendesidan, särskilt då det hände i samband med en strid. Dessutom var flykt en handling fylld av skam, något som soldaten sällan ville erkänna i efterhand.

3.2 ”Länge leve skogsgardet!”

Under och strax efter inbördeskriget flydde hundratals röda fångar från fångläger till skogen, vissa för att undvika straffar och andra för att komma ifrån de fruktansvärda förhållandena på fånglägren. Dessa fångar började kallas för skogsgardister. Skogsgardismen kopplas därför starkt med de röda och socialism. Benämningen fortsatte att leva sitt liv under fortsättningskriget då finska soldater gömde sig i skogen. Största delen av skogsgardisterna anslöt sig till skogsgardet vid inledningen av fortsättningskriget.¹²³ Andra anslöt sig till skogsgardet under permissionen vid hemmafronten. Orsakerna till att gå med i skogsgardet var ofta politiskt och ideologiskt motiverade. Många av skogsgardisterna hade varit med i vinterkriget, men ville inte delta i fortsättningskriget som var ett anfallskrig.¹²⁴

Att finska soldater anslöt sig till skogsgardet gynnade fienden på samma sätt som när soldaterna flydde över till den sovjetiska sidan. Skillnaden var dock att skogsgardet orsakade problem vid hemmafronten, eftersom polisen och skyddskårerna var tvugna att använda resurser för att få fast gardisterna i olika delar av Finland. I Sovjetunionen betraktades skogsgardet närmast som en upprorisk gerillagruppering. Något som stöder denna tolkning är att de sovjetiska partisanerna fick i uppdrag att utreda skogsgardenas positioner runtom i Finland och att försöka få kontakt med dem.¹²⁵ Man kan anta att partisanerna ville stöda dessa grupperingar, eftersom de skapade problem vid hemmafronten.

Hjältemod och feghet är begrepp som framkommer ofta i nära samband med diskussioner om desertörer och skogsgardister. Dessa två begrepp har dock en väsentlig skillnad. Benämningen skogsgardist är ett laddat ord och väckte särskilt starka känslor under fortsättningskriget, främst på grund den politiska konnotationen. Jämförelsevis är desertör en neutralare benämning som saknar samma ideologiska agenda och syftar främst på själva handlingen, det vill säga flykten. Exempelvis då skogsgardisterna blev fångatagna av polisen berättade de vanligtvis i förhören att orsaken till flykt hade varit rädsla. Orsaken till detta

¹²³ Tasala 2000, 14-15.

¹²⁴ Tasala 2000, 13.

¹²⁵ Alava 2002, 136.

var antagligen att skogsgardisterna inte ville föra fram sina politiska åsikter under en tid då vänsterradikal verksamhet var olagligt i Finland. Därför ville de hellre bli betraktade i myndigheternas ögon som desertörer än skogsgardister.¹²⁶

Soldaterna organiserade sig i små samhällen på grund av att de hade då lättare att försvara sig och för att de drevs av gemensamma politiska åsikter och värderingar. Särskilt runt arbetarstäder var det vanligt att det förekom större grupper av skogsgardister, till exempel Kolari i Lappland. Skogsgardet i Kolari var ett av dom största och bestod av sammanlagt 50 skogsgardister.¹²⁷ Skogsgardet i Kolari nämns också i *Sotilaan Ääni*, som berättade att skogsgardet i Kolari bestod av 300 tungt beväpnade soldater.¹²⁸ Polisen, skyddskåren och armén sökte efter skogsgardisterna i ödemarkerna vid Kolaritrakten under året 1941, dock utan resultat. Största delen av gardisterna flydde över gränsen till Sverige, men hamnade återvända tillbaka till Finland på grund av livsmedelsbrist. Flertalet av dem blev arresterade under hösten 1941, och ytterligare tre skogsgardister omkom i en skottlossning mellan polisen och skogsgardisterna.¹²⁹

I propagandan uppmuntrade man också skogsgardisterna till aktivt motstånd och sabotage. Det fanns dock inte egentliga förutsättningar till sådan verksamhet i en större utsträckning. Orsaken till detta var att en del av de inflytelserika vänsterradikala fängslades i förebyggande syfte före krigets inledning. Många av de som blev en del av skogsgardet, blev det före krigets inledning utan att besöka truppförbandet. Därför hade de sällan tillgång till ett större antal vapen.¹³⁰

De lämpliga tiderna att gå med i skogsgardet var inte lika omfattande som för att fly över till den sovjetiska sidan. På vintern var det svårt att klara sig i skogen, även under korta tider. Därför utkom artiklarna som behandlade skogsgardet främst på våren, sommaren och hösten. Hösten var enligt skribenterna en lämplig årstid att gå med i skogsgardet eftersom skogen var full med bär och svampar. Dessutom blev kvällarna mörkare om hösten, vilket gjorde det är lättare att fly från fronten.¹³¹

¹²⁶ Tasala 2000, 112.

¹²⁷ Tasala 2000, 13.

¹²⁸ Sotilaan Ääni 1943, nr. 49.

¹²⁹ Tasala 2000, 14.

¹³⁰ Kulomaa 1995, 254-255.

¹³¹ Sotilaan Ääni 1942, nr. 85.

I tidningen försöker man locka finska soldater till skogsgardet delvis på samma sätt som till krigsfångenskap, genom att måla en fager bild av livet i skogen. Soldaten Edvin Haapalainen till exempel beskriver sin tid vid skogsgardet på följande sätt: ”[...] Skogsgardisterna hade goda bivacker och förråd för livsmedel. [...] Civilbefolkningen hjälper skogsgardisterna konstant. [...] Huvudsakliga födan införskaffas genom jakt och fiske”.¹³²

I artiklarna berättades ofta att civilbefolkningen vanligtvis ställde sig på skogsgardisternas sida. Motiven bakom detta var att undvika att skogsgardet sågs som en ensamstående grupp utan stöd av allmänheten. Haapalainen beskriver också tiden som skogsgardist med sentimentalitet. I artikeln berättas ytterligare hur de levde vid en sjö i lugn och ro, långt borta från allt krig och elände.¹³³

Förutom att försöka locka med ett lugnt liv utan krig, skriver man också om antalet soldater som redan har gått med i skogsgardet. Man kan anta att skribenterna har tänkt att det är lättare för soldaterna att ansluta sig till skogsgardet då det är något som kunde anses vara vanligt förekommande. I ett nummer av tidningen från år 1943 anges det att eventuellt tiotusentals soldater har lämnat sina trupper och gått till skogs. I största delen av artiklarna som på något sätt behandlar skogsgarden berättas det att dessa har ökat i popularitet. Särskilt under året 1943 börjar man framhäva betydelsen av Tysklands motgångar i kriget och man menar att detta kommer att leda till att fler soldater deserterar till skogsgardet. I tidningen förklaras det på följande sätt: ”Det är förståeligt att antalet desertörer och skogsgardet har vuxit i jämförelse med förra sommaren. Ännu förra sommaren lät sig de finska soldaterna bli vilseledda av tyskarnas tillfälliga vinster på östfronten”.¹³⁴

I tidningen gav man råd om vad man skall tänka på före man anslöt sig till skogsgardet. Soldaterna gavs rådet att samla vapen och mycket ammunition, så att de skulle kunna försvara sig vid behov. När man väl hade kommit till skogen överlevde man våren, sommaren och hösten genom att till exempel stjäla mat från tyskarnas matförråd berättade tidningen. Varje vår som tidningen gavs ut berättades det att kriget inte skulle fortsätta fram till nästa vinter, därför behövde man inte oroa sig av kyla heller.¹³⁵

¹³² ”[...] Metsäkaartilaisilla oli hyvät asuinkorsut sekä varastohuoneet ruoan säilytystä varten. [...] Siviiliväestön taholta avustetaan jatkuvasti metsäkaartilaisia. [...] Pääasiallisemman ravintonsa he hankkivat kalastamalla ja metsästäimällä [...]”, Sotilaan Ääni 1943, nr. 41.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ ”[...] Metsäkaartiliiikkeen ja yleensä rintamakarkuruuden valtava kasvu ja laajentuminen viime kesään verrattuna on hyvin ymmärrettävä asia. Viime kesänä vielä antoi moni mies saksalaisten itärintamalla saavuttamien tilapäisvoittojen johtaa itseään harhaan [...]”, Sotilaan Ääni 1943, nr. 48.

¹³⁵ Sotilaan Ääni 1943, nr. 48.

Det berättas i tidningen rätt frekvent om konflikter som ägt rum mellan skogsgardister och militärpolisen. Gemensamt med dessa skildringar är att skogsgardisterna i dem aldrig förlorade de strider som förekom mellan parterna. I en av tidningarna från 1943 beskrivs en konflikt på följande sätt:

I närheten av Tammerfors inträffade ett stort slagsmål mellan skogsgardisterna och skyddskåren samt polisen. Medlemmar från skyddskåren och polisen försökte arrestera skogsgardisterna, men de svarade med att öppna eld mot sina förföljare med sina olika eldvapen. Slagsmålet slutade i skogsgardisternas seger.¹³⁶

Genom att publicera ett stort antal artiklar där skogsgardisterna besegrar polisen och skyddskåren målade redaktionen upp en bild av skogsgardet som en stark grupp som kunde utmana den finska polisen. Detta var särskilt viktigt eftersom skogsgardet hela tiden hade militärpolisens uppmärksamhet. I citaten berättas det hur skogsgardisterna använde sig av olika vapen vid konflikten. Genom detta ville man föra fram att skogsgardisterna var väl utrustade.¹³⁷

3.3 ”Officeraren lär sin bror att smita”

Ibland var det inte möjligt att fly från fronten, till exempel på grund av truppenhetens geografiska läge.¹³⁸ I *Sotilaan Ääni* försöker man därför få soldaterna att smita från sina uppgifter på andra sätt. Ideala situationen var enligt tidningen att soldaten lyckades smita från sitt ansvarsområde på ett sätt som inte väckte uppmärksamhet hos officerarna. I tidningen användes ofta benämningen ”pinnata”, vilket ungefär kan översättas till att ”smita”. Ett exempel på detta var enligt tidningen att soldaten gjorde sig själv sjuk för att bli intagen på sjukhus, vilket kunde vara ett lockande alternativ till den usla vardagen på fronten. Soldaten kunde självmant minska på sin stridsduglighet i sådan utsträckning att stridandet inte längre var möjligt. Detta kunde man uppnå på ett antal olika sätt.

¹³⁶ ”[...] Tampereen lähellä oli joku aika sitten suuri tappelu metsäkaartilaisten sekä suojeluskuntalaisten ja poliisien välillä. Suojeluskuntalaiset ja poliisit yrittivät pidättää metsäkaartilaisia, mutta nämä avasivat vainojiaan kohti kovan tulen erilaisista tuliaseista. Tappelu päättyi metsäkaartilaisten voittoon”, *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 47.

¹³⁷ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 41. *Sotilaan Ääni* 1943 nr. 47. *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 48.

¹³⁸ Kulomaa 1995, 26.

Japanerna gav i sina flygblad anvisningar till de amerikanska soldaterna om hur de kunde låtsas vara mentalsjuka och på detta sätt bli tagna till mentalvård. I dessa anvisningar rådde japanerna de amerikanska soldaterna att bland annat dricka urin i andras soldaters sällskap och att konstant upprepa det som just sagts.¹³⁹

Britterna hade i sin tur utarbetat en handbok åt tyskarna där det gavs instruktioner om hur man skulle gå till väga då man ville ha sjukledigt av läkaren. För att inte väcka uppmärksamhet hade handboken blivit kamouflerad som bland annat en tågtidtabell, almanacka eller guidebok.¹⁴⁰ Enligt handboken var det viktigt att soldaten gav ett genuint intryck om sin fosterländskhet och att han verkade vara hängiven till sin plikt. Han skulle verka olycklig över att ha hamnat på läkarens mottagning. För att verka genuin var det viktigt att soldaten inte själv uppgav sina sjukdomar eller symptom, utan dessa skulle helst upptäckas av läkaren genom medicinsk undersökning. Sedan fortsatte handboken att räkna upp de symtom som patienten borde låta läkaren upptäcka vid undersökning.¹⁴¹

Liknande strategier användes också *Sotilaan Ääni*. Det beskrivs hur finska soldater har strävat efter att avsiktligt göra sig sjuk för att komma bort från fronten. Följande citat illustrerar hur detta enligt tidningen skedde på ett utbildningscenter i Jyväskylä:

När pojkarna hörde att det fanns flera fall av påssjuka i staden, gick de till de sjuka och gjorde allt för att bli smittade av dem. [...] För att kroppen skulle vara mer mottaglig för sjukdomen lät de bli att äta av sina små portioner av mat som utdelades på utbildningscentret. Flera simmade i kallt vatten och andra gick barfota på snö för att få sjukdomen snabbare. [...] Meningen var att uppskjuta returen till fronten och på detta sätt förlänga livstiden, vilket lyckades.¹⁴²

Den 25 april 1943 publicerades en artikel där det framkommer hur tyska soldater enligt tidningen gjorde sig själva sjuka för att komma undan kriget.¹⁴³ Enligt artikeln hade tyskarnas metoder blivit så effektiva, att även erfarna läkare hade svårt att avgöra ifall symtomen var självförvållade eller inte. Därefter presenteras vilka slags skensjukdomar varit särskilt populära bland de tyska soldaterna, och som exempel nämndes dysenteri och svår

¹³⁹ Linebarger 1948, 122–123.

¹⁴⁰ Friedman u.d. (c) och Cruickshank 1981, 99.

¹⁴¹ Friedman u.d. (c).

¹⁴² "[...] Kun pojat saivat kuulla, että kaupungilla oli useita sikotautitapauksia, menivät he sairaiden luokse ja tekivät kaikkensa saadaakseen itseensä tarttumaan. Jotta elimistö olisi alttiimpi tartunnalle jättivät pojat syömättä ne vähätkin ruoka-annokset, mitä koulutuskeskuksessa annettiin. [...] Tarkoitus, lykätä rintamalle lähtöä ja näin pitkittää hengissä oloaikkaa, oli saavutettu. [...]", *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 98.

¹⁴³ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 36.

diarré: ”Får man genom att dricka excessiva mängder orenat vatten i tom mage och genom att därefter äta okokta potatis.” Blindtarmsinflammation får man enligt tidningen då man dricker varmt vatten med tvål i flera dagar i sträck. Artikelns budskap är indirekt, tidningens vilja att få soldater att bli sjuka maskeras bakom nyheten om de tyska soldaterna. Det är svårt att avgöra hur genomtänkta de här metoderna egentligen var. För även om läkaren upptäckte att sjukdomen var självförvållad, hade soldatens stridsförmåga blivit minskad för en kort tid framöver, vilket gynnade fienden.

Att göra sig själv sjuk har varit ett behändigt sätt att undvika fronten eftersom det kan vara svårt att bevisa att det är självförvållat. I andra fall var det mer uppenbart att soldaten själv hade orsakat skadan. I tidningen berättades det hur soldaterna sköt sig själv för att bli intagna till sjukhuset. Soldaterna försökte få det att se ut som om skotten kom from fiendens sida. Oavsett anser tidningen att de finska soldaterna kunde iscensätta situationen bättre. De finska soldaterna fick berömmelse för att de förstått att skjuta sig själv i samband då fienden anfaller, men att det finns utrymme för finslipning.¹⁴⁴

En förbättring som de finska soldaterna kunde göra enligt tidningen var att minska på mängden krut i ammunitionen för att minimera skadorna som orsakades vid skottet. Därtill kunde man även skjuta sig själv genom en planka eller en våt trasa för att undvika blodförgiftning som orsakas av skottet. På detta sätt kunde man också få det att verka som om skottet hade skjutits från en längre distans.¹⁴⁵

Den huvudsakliga målsättningen med denna form av propaganda var att de finska soldaterna skulle skada sig själva, för att eventuellt bli intagen till sjukhus. Men redan att läkarna hade kännedom om flygbladen och deras budskap, kunde få dem att misstänka att skadorna var självförvållade, vilket i sin tur skulle leda till att soldaterna skickas tillbaka till fronten.

Förutom att soldaterna uppmuntrades till att på olika sätt minska sin stridsduglighet, uppmuntrades de också till andra former av passivt motstånd. I tidningen finns det ett flertal artiklar i vilka man vädjade till soldaterna att vägra anfalla eller att ansöka om förflyttning från postering öster om den regelrätta gränsen. I tidningen berättas det hur soldater i vissa trupper hade lyckats att övertala sina officerare att låta bli att anfalla. *Sotilaan Ääni* publicerade också brev av anhängare som undrade varför finska soldater skulle strida på främmande mark. De undrade ofta varför inte soldaterna lät bli att strida och återvända hem

¹⁴⁴ Sotilaan Ääni 1942, nr. 86.

¹⁴⁵ Ibid.

till sina familjer i stället. Om breven berättas det på följande sätt i *Sotilaan Ääni* 1943: ”Denna typ av brev, där hemmafrontens kvinnor, mer eller mindre rakt, uppmanar sina anhöriga och bekanta till olydnad mot sina överordnade, smitande och flykt har blivit allt vanligare.”¹⁴⁶

Meningen med dessa artiklar har varit att passivera de finska soldaterna och motivera dem att låta bli att strida. Med breven hemifrån och krigsfångarnas intervjuer försökte tidningen ge en bild av att det var allmänt accepterat att låta bli av att delta i striderna. Ytterligare försökte tidningen påverka soldaternas stridsmoral genom att få dem att tro att de stred för tyskarna och inte för sitt fosterland. Troligt är att tidningen börjat uppmuntra soldaterna till passivt motstånd efter att de fått reda på att sådant skedde bland de finska soldaterna vid fronten. Relaterat till detta är också nyheterna i tidningen som informerar om finska förluster i striderna. Genom att sprida på rädsla kan man anta att det också var lättare att propagera för passiva motståndet.

¹⁴⁶ ”[...] Tällaiset kirjeet, joissa kotirintaman naiset suurin sanoin tahi peitellymmässä muodossa kehottavat rintamalla olevia omaisiaan ja tuttaviaan tottelemattomuuteen esimiehiä kohtaan, pinnaamiseen ja rintamalta poislähtemiseen, käyvät yhä tavallisemmiksi. [...]”, *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 3.

4. Uppmuntran till konflikt med tyskar

Inofficiella kontakter mellan Finland och Tyskland påbörjades under augusti-september 1940 då länderna kom överens om ett vapenhandels samt transitavtal. Samtidigt försökte den tyska ledningen utreda Finlands militära kapacitet samt förutsättningar att delta i ett möjligt anfall mot Sovjetunionen.¹⁴⁷ I slutet av maj och i början av juni 1941 kom Finland och Tyskland överens om villkor som måste uppfyllas för att Finland skulle delta i anfallet mot Sovjetunionen.¹⁴⁸ De första tyska trupperna anlände till Vasa i juni 1941. Under de två första veckorna i juni anlände sammanlagt 30 000 tyska soldater till Finland.¹⁴⁹ Största delen av de tyska soldaterna i Finland placerades i Lappland. Även om man i Finland inte öppet ville medge det militära samarbetet med tyskarna, var det inte en hemlighet för de allierade. *Sotilaan Ääni* behandlar genomgående den finsk-tyska militärsamarbetet i sin propaganda. I detta kapitel redogör jag för hur man i *Sotilaan Ääni* svartmålade de tyska soldaterna som befann sig i Finland under fortsättningskriget.

Eftersom de tyska soldaterna inte var det huvudsakliga ämnet i tidningen, i likhet med krigsfångarna, finns det inte en egentlig startpunkt då man bestämde sig för att börja skriva om tyskarna. I tidningen påstods det att man i Finland vill sopa de problem som de tyska soldaterna orsakar under mattan.¹⁵⁰ Där framkommer också att den finska krigscensuren stryker bort allt information i brev som behandlar de tyska soldaterna på ett eller annat sätt.¹⁵¹

Redaktörerna berättade i artiklarna att syftet med att skriva om tyskarna i tidningen var att upplysa den finska allmänheten om de problem som de orsakade på hemmafronten. Den information som framkom om tyskarna i *Sotilaan Ääni* hade man enligt tidningen samlat från brev som man hade plockat från stupade finska soldater samt genom förhör av finska krigsfångar.¹⁵² Från krigstida sovjetiska förhørsprotokoll framkommer det att den sovjetiska säkerhetspolisen NKVD var intresserade av förhållandet mellan tyskarna och finländarna.¹⁵³ Förhöret av korpral Toivo Pennanen fungerar som ett illustrerande exempel:

¹⁴⁷ Mikkola & Juutilainen 1988, 170-172.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 44 och *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 21.

¹⁵¹ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 21.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Alava 2002, 52-53.

Fråga: Hurudan är de finska soldaternas och allmänhetens förhållning till de tyska soldaterna och officerarna?

Svar: [...] men jag har hört av andra soldater som varit i Helsingfors under sin permission, att det uppstått slagsmål mellan finska och tyska soldater, särskilt i restauranger. Man har varit tvungen att använda vapen för att lugna ner situationen.¹⁵⁴

Mycket ofta framkommer frågan om finländarnas och tyskarnas förhållanden i Finland.¹⁵⁵ De här förhören kunde användas för propagandasyften, men inte nödvändigtvis i sin helhet. Men genom att samla material från flera intervjuer, kunde man få tillräckligt material för en hel artikel.

Artiklar som behandlade tyskar kom i alla tänkbara former, men det går att urskilja vissa likheter mellan dem. Ett exempel på detta är att artiklarna nästan alltid utspelade sig på hemmafronten, vanligtvis långt borta från den finska soldaten vid fronten. Mängden artiklar som behandlar romantiska förhållanden mellan tyska soldater och finska kvinnor är störst. I dessa artiklar berättas ofta hur omoraliskt det romantiska förhållandet mellan de finska kvinnorna och tyska soldaterna är. Denna form av krigspropaganda användes under andra världskriget runtom i Europa, vilket framkommer senare i kapitlet.

Förutom att tyskarna enligt *Sotilaan Ääni* stal de finska kvinnorna från sina män, ställde de enligt tidningen till med en hel del andra problem på hemmafronten. Brott såsom stöld, vandalism, mord och våldtäkt beskrevs som vardag på den finska hemmafronten. Tidningen porträtterade tyskarna som hänsynslösa kriminella. Det framhävdes upprepade gånger hur den finska befolkningen hade fått nog med de tyska soldaternas vidriga beteende.

I en del artiklar uppmuntras de finska soldaterna direkt att ta till våld för att åtgärda de problem som de tyska soldaterna skapar på hemmafronten. Artiklarna börjar ofta med att det räknas upp problem som tyskar orsakar i Finland och fortsätter med att man uppmuntrar de finska soldaterna till att använda våld mot tyskarna. I detta analyskapitel kommer jag alltså att behandla artiklar i följande tre kategorier: tyskarnas förhållanden med de finska

¹⁵⁴ ”Kysymys: Minkäläinen on suomalaisten sotilaiden ja väestön suhde saksalaisiin sotilaihin ja upseereihin? Vastaus: [...] mutta olen kuullut muilta sotilailta, jotka ovat käyneet lomalla Helsingissä, että suomalaisten ja saksalaisten sotilaiden kesken on ollut tappeluja, erityisen usein ravintoloissa. Niiden rauhoittamiseksi on jouduttu käyttämään aseita.”, Alava 2002, 122.

¹⁵⁵ Alava 2002, 52-53.

kvinnorna, tyskarnas brott på hemmafronten och slutligt vis konflikter mellan tyska soldater och finländare.

4.1 ”Tyskarnas insatser vid kjoifronten”

Rädslan för döden har under krigstid gett soldater behov att leva som om varje dag var den sista.¹⁵⁶ Detta tankesätt har fungerat som grogrund för såväl sexuella relationer som våldtäkt. Under fortsättningskriget bestod de finska soldaternas kvinnliga kontakter av främst lottor och kvinnor från de erövrade områdena. På hemmafronten var kvinnorna omgivna av tyska soldater, sovjetiska krigsfångar samt manlig arbetskraft som inte kallades till fronten.

Under andra världskriget utnyttjades sex och erotik flitigt i krigspropagandan. Målet med detta var oftast att väcka oro och svartsjuka hos soldaterna. Man bör samtidigt komma ihåg att sex inte behandlades lika öppet på 1940-talet som idag, och var därför ett känsligt och tabubelagt ämne. I propagandan ville man skapa oro för att frun varit otrogen då mannen var på lång fronttjänstgöring. Till exempel i den tyska propagandan som riktades till fransmännen som stred vid fronten, skapades oro för att deras fruar under tiden var upptagna med engelska soldater.¹⁵⁷ På samma sätt, då tyskarna stred på fronten, var deras fruar enligt de allierades krigspropaganda otrogna med utlänningar som jobbade i den tyska krigsindustrin.¹⁵⁸ Mycket i likhet med detta, utnyttjades de tyska soldaterna i den sovjetiska krigspropagandan som riktades mot Finland under fortsättningskriget.

Artiklarna som behandlar romanser mellan finländska kvinnor och tyska soldater baserade sig ofta, enligt tidningen, på brev som samlats av stupade soldater. Breven hade ofta skickats av soldatens familj, till exempel frun. I breven skriver de ofta om hur de finska kvinnorna är förtjusta i de tyska soldaterna som är så charmiga.¹⁵⁹ Det är möjligt att dessa ”brev hemifrån” byggde på sådant material, men lika gärna kan de ha varit helt uppdiktade. Oavsett om breven var riktiga brev skrivna av anhöriga eller om de skrevs vid redaktionen, var deras syfte att skapa svartsjuka och oro och på detta sätt skapa grogrund för hat och ilska mot tyskarna i landet. Detta brev illustrerar väl hur förhållandet mellan de finska kvinnorna och de tyska soldaterna vanligtvis beskrivs i breven:

¹⁵⁶ Näre 2016, 14.

¹⁵⁷ Friedman u.d. (a).

¹⁵⁸ Tubin 2007, 104.

¹⁵⁹ Sotilaan Ääni 1942, nr. 46.

Jag kan inte förstå förhållanden som kan uppstå mellan personer som inte förstår varandras språk. [...] Det är sorgligt att upptäcka hur de finska kvinnorna har tappat sin moral under krigstiden. Det är inte konstigt att så många familjers liv har gått i spillror. Det är hemskt att vi hemmafrontens kvinnor inte kan förbli trogna.¹⁶⁰

Typiskt för brev av detta slag är att de tyska soldaterna inte porträtteras som brutala och brottsliga, utan hellre som något som de finska kvinnorna på hemmafronten charmades av. Efter brev som detta, brukade redaktionen tillägga sina kommentarer till det som sagts i brevet. Det var vanligt att redaktörerna berättade hur de finska soldaterna inte verkade bry sig om att deras familjer splittrades på grund av tyskarnas handlingar på hemmafronten.¹⁶¹

I majoriteten av breven berättas det dock hur de tyska soldaterna utnyttjar de finska kvinnornas svåra situation på hemmafronten. Det berättas till exempel att tyska soldater lovar livsmedel åt kvinnor eller förför genom att ge tomma löften. I ett av breven berättas det hur tyskarna har berättat till de finska kvinnorna att den tyska staten lovar 50 000 mark för varje barn som de får med en tysk soldat.¹⁶²

Det framkommer också i flera omgångar hur de tyska soldaterna sprider könssjukdomar bland de finska kvinnorna. Tidningen hävdade att antalet kvinnor med veneriska sjukdomar har ökat under året 1942 som resultat av sexuellt umgänge mellan finska kvinnor och tyska soldater.¹⁶³ Även flickor i skolåldern berättades ha blivit smittade av könssjukdomar och tidningen menade att de inte kunde delta i skolundervisningen. I en artikel från 1943 berättades att mängden smittade av könssjukdomar hade ökat också under det året. Läkaren som tidningen hänvisade till angav som främsta orsaken de tyska soldaterna.¹⁶⁴ Med denna typ av artiklar ville tidningen föra fram hur vanligt sexuellt umgänge var mellan tyska soldater och finska kvinnor, samtidigt som de porträtteras som ohygieniska sjukdomsspridare. Statistik för könssjukdomar stöder till viss del påståendet, men det är svårt att avgöra tyskarnas betydelse i sin helhet.¹⁶⁵

¹⁶⁰ ”En jaksa käsittää sitä suhdetta, joka voi syntyä henkilöitten kesken, jotka eivät edes ymmärrä toistensa puhetta. [...] On surullista todeta, että tänä sota-aikana suomen naiset ovat moraalisen puolen jättäneet niin unholaan. Ei ihme, jos monen perhe-elämä on mennyt ainaiseksi pirstaleiksi. On hirveätä, että me kotirintaman naiset emme voi pysyä uskollisina.”, Sotilaan Ääni 1941, nr. 84.

¹⁶¹ T.ex. Sotilaan ääni 1942, nr. 113.

¹⁶² Sotilaan Ääni 1941, nr. 28.

¹⁶³ Sotilaan Ääni 1942, nr. 89.

¹⁶⁴ Sotilaan Ääni, 1943, nr. 71.

¹⁶⁵ Junila 2000, 256.

Även detta ämne får en ideologisk vinkling i tidningen. I artiklarna framkommer det hur vissa kvinnor tenderar att vara mer fascinerade av tyskarnas närvaro än andra. Särskilt lottorna beskrivs som tyskvänliga i tidningen. Som exempel gavs lottornas resa till Tyskland där de hade träffat den tyska ledningen. Organisationens långvariga chef, Fanni Luukkonen, anklagades för att uppmuntra finska kvinnor till förhållanden med de tyska soldaterna. I övrigt också berättas det hur lottorna varit särskilt ”gästvänliga” gentemot de tyska soldaterna i Finland, genom att uppmuntra ogifta finska kvinnor att skaffa barn med de tyska soldaterna.¹⁶⁶ Orsaken till den fientliga inställningen till Lotta Svärd-organisationen i tidningen var att den var en betydelsefull fosterländsk rörelse. Därför placeras den i tidningen i samma kategori med andra högerradikala organisationer som till exempel skyddskåren. Dock var relationer mellan finska soldater och lottor inte helt ovanliga.¹⁶⁷

I en artikel berättas det om hur folkets kvinnor spottar på tyska soldaters ögon.¹⁶⁸ Folkets kvinnor till skillnad från lottorna och de övriga kvinnorna, berättas vara annorlunda i och med att de inte umgås med de tyska soldaterna, utan de förstår bättre än de finska soldaterna om de risker som förknippas med tyskarna.¹⁶⁹ På detta sätt får en del artiklar en ideologisk aspekt. I tidningen finns många dylika exempel på hur man framhäver skillnader mellan arbetarnas och folkets förnuft i förhållande till borgare och skyddskåren.¹⁷⁰

4.2 ”Tyska brottslingar”

Enligt *Sotilaan Ääni* fick finländarna stå ut med tyskarnas rån, våldtäkt, mord, utpressning och slagsmål i sin vardag på hemmafronten. Tyskarna förnedrade och utnyttjade den finska befolkningen på alla tänkbara sätt. I tidningen var det vanligt att man försökte stärka tillförlitligheten genom att använda sig av utomstående källor som erkänt tyskarnas dåliga beteende. En av dessa är enligt tidningen, general von Falkenhorst som enligt tidningen var stationerad i Finland under fortsättningskriget. *Sotilaan Ääni* citerade honom så här 1941: ”

[...] (Tyskarna) Stjäl hö och havre från de finska bönderna, söndrar magasindörrar och tak. [...] De stjäl ved av bönderna som ligger vid vägkanten

¹⁶⁶ Sotilaan Ääni 1943, nr. 33.

¹⁶⁷ Näre 2016, 11.

¹⁶⁸ Sotilaan Ääni 1942, nr. 87.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Sotilaan Ääni 1942, nr. 57.

och skjutsar dem med bil för arméns bruk. De stjälar cyklar och målar dem till en annan färg”.¹⁷¹

General von Falkenhorsts förfälskade underskrifter användes även i den brittiska propagandan. I verkligheten var general Falkenhorst stationerad i Norge under andra världskriget.¹⁷² En anledning till användningen av samma namn i propagandan kan bero på att de allierade har delat med sig information om verkliga namn på tyska officerare för att göra propaganda tillförlitligare. I ett senare nummer berättades det hur general Falkenhorst hade blivit avskedad på grund av att han sagt att han inte tror att Finland har möjligheter att klara sig i kriget.¹⁷³

I *Sotilaan Ääni* berättas om det om hur tyskarna gjorde sig skyldiga till stölder i olika delar av Finland.¹⁷⁴ Rånen riktar sig mot de finländska medborgarna, som av *Sotilaan Ääni* porträtteras som offer för de tyska soldaternas vidriga beteende. Ofta är offret i skildringarna en försvarslös bonde. I tidningen framkommer också att tyskarna bedriver utpressning, till exempel genom att kräva oskäligt höga priser till exempel för brännvin och tobak.¹⁷⁵

Det är anmärkningsvärt hur det i början av kriget skrevs mest om förhållanden mellan finska kvinnor och tyska soldater samt stölder som de tyska soldaterna gjorde sig skyldiga till. Då framställdes tyskarna nog som problematiska, men under de senare krigsåren kan man att upptäcka hur det i tidningen börjar finnas allt mer makabra nyheter om de tyska soldaternas beteende. Detta var ovanligt i tidningen, som vanligtvis strävade efter att vara saklig och sparade läsaren för de mest groteska detaljerna. Särskilt i artiklar som behandlade våldtäkt av finska kvinnor beskrevs våldtäkterna i detalj. Följande citat berättar om en händelse som sades ha ägt rum Kemi: ”Tyskarna våldtog finska kvinnor i närheten av flygplatsen i Kemi. Först hade kvinnornas munnar blivit täppta med en trasa och därefter blev de misshandlade”.¹⁷⁶ I samma nyhet berättades det om hur tyskarna efter detta hade skjutit kvinnorna och fyllt deras könsorgan med hö. Nyheter som denna är ofta förekommande i tidningen.¹⁷⁷ Motiven bakom artiklar som denna kan antas ha att göra med hur man vill visa

¹⁷¹ ”[...] Varastavat suomalaisilta talonpojilta heinän ja kauroja, särkevät aittojen ovia ja kattoja [...] Teiden varsilla olevien talonpoikien halkoja ne ottavat omin lupinsa ajaen niitä armeijaa varten. Ne varastavat polkupyöriä ja maalaavat niitä toisen värisiksi [...]”, *Sotilaan Ääni* 1941, nr. 30.

¹⁷² Tubin 2007, 91.

¹⁷³ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 53.

¹⁷⁴ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 120.

¹⁷⁵ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 101.

¹⁷⁶ ”Kemissä saksalaiset raiskasivat suomalaisia naisia lentokentän lähellä. Naisille oli ensin tukittu rätti suuhun ja tehty väkivaltaa [...]”, *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 23.

¹⁷⁷ T.ex. *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 110 och *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 23 och 31.

att tyskarna inte sätter något människovärde på de finska kvinnorna utan behandlar dem som djur.

I artiklar som behandlar våldtäkter berättas det ofta om att tyska soldaterna har etablerat bordeller med finska kvinnor. I ett brev som publicerades i tidningen år 1943 berättas hur en kvinna hade blivit skickad av finska myndigheter för att jobba på en kantin för tyska soldater. Senare framkom det att hon blivit skickad till en bordell för att fylla de tyska soldaternas sexuella behov.¹⁷⁸ Hon berättar till sin make att hon blivit skickad dit emot sin vilja.¹⁷⁹ Denna artikel lyckas samtidigt att smutskasta de tyska soldaterna och den finska ledningen som senare behandlas i ett skilt kapitel.

Mord är också något som framkommer tämligen ofta i artiklar som behandlar tyskar. Speciellt med artiklar där tyskarna gjort sig skyldiga för mord, är orsakerna som har lett till mordet. Orsakerna till morden är ofta mycket obetydliga. Till exempel i en av artiklarna berättas hur en soldat hade varit på promenad med en pojke, och pojken hand hade vidrört en tysk soldats hand, vilket hade lett till att den tyska soldaten sköt pojken och sprang i sin väg.¹⁸⁰

Enligt statistik gjorde sig tyskarna skyldiga till 3 våldtäkt och 2 våldtäktsförsök 1941–1944. En av våldtäkterna resulterade i kvinnans död.¹⁸¹ Det har antagligen varit svårt för kvinnorna att anmäla våldtäkten på grund av samhälleliga normer och därför är antalet i verkligheten säkert högre, men det tycks ändå inte ha varit ett särskilt stort problem under krigstiden såsom det porträtteras i tidningen.

I artiklar som behandlade den dåliga behandlingen som finska medborgare utsattes för av tyska soldater brukade nästan alltid avslutas med en tankeställare. Redaktörerna brukar fråga frågor såsom: Hur länge har de finska soldaterna tänkt stå ut med de tyska soldaternas dåliga beteende? Hur länge skall de finska männen låta sina fruar bli våldtagna av de tyska soldaterna? Hur länge skall finländarna förse de tyska soldaterna med föda när de själva måste gå hungriga varenda dag?¹⁸²

¹⁷⁸ Det finska begreppet ”Porttola” används i tidningen istället för bordell.

¹⁷⁹ Sotilaan Ääni 1943, nr. 28.

¹⁸⁰ Sotilaan Ääni 1944, nr. 24.

¹⁸¹ Junila 2000, 232

¹⁸² T.ex. Sotilaan Ääni 1941, nr. 58 och 100.

Marianne Junilas doktorsavhandling som bär namnet *Kotirintaman aseveljeyttä* ger en liten inblick på tyskarnas och finländarnas förhållanden under fortsättningskriget.¹⁸³ Det vanligaste brottet som tyskarna gjorde sig skyldiga till var stöld och olika former av vandalism. Särskilt vedstöld var vanliga under de kalla vintrarna i Lappland.¹⁸⁴

4.3 ”Hur blir man av med tyskarna?”

Syftet med de artiklar och ämnen som behandlats i de två tidigare underkapitlen 4.1 och 4.2 har i tidningen varit att svartmåla de tyska soldaterna och på ett flertal sätt väcka hat och misstro gentemot dem. Artiklarna i de tidigare underkapitlen har uppmuntrat de finska soldaterna till konflikt med de tyska soldaterna på ett ganska subilt sätt. Med andra ord har man berättat om tyskarnas brott vid hemmafronten och låtit läsaren själv avgöra hur han reagerar till nyheterna.

Tidningen försökte uppmuntra de finska soldaterna till våld mot tyskar med rubriker som inte lämnade utrymme för spekulatión gällande budskapet i artikeln. Första gången man publicerade en artikel i tidningen som enbart uppmuntrade till våld mot de tyska soldaterna är i nummer 44 från 1942, rubriken lyder ”Tyskarna ut ur landet”.¹⁸⁵ Tonen i denna typ av artiklar hålls lika under hela fortsättningskriget.

I likhet med de artiklar som innehöll anvisningar om hur soldaterna skulle kunna delta i skogsgardet eller fly till den sovjetiska sidan, fanns det också artiklar med klara anvisningar om hur man kunde bli av med de tyska soldaterna i Finland. På samma sätt som då det framhävdes betydelsen av att agera i stora grupper för att göra de tyska soldaternas liv så svårt som möjligt i Finland. ”[...] Man bör slå dem vid varje given möjlighet, i städer, i byar och på skogsvägar [...]”.¹⁸⁶ Tidningen berättade att den finska staten inte ville ta i tu med de problem som tyskarna skapade vilket innebar att de finska soldaterna själva borde bära ansvaret för att skita rätt i landet, även om detta stred mot den finska ledningens direktiv.

I en artikel berättades det om en soldat som hade kommit hem på permission och upptäckt att hans fru har bedragit honom med en tysk soldat. Soldaten gjorde självmord på grund av besvikelsen som följde av detta berättade *Sotilaan Ääni*. Tidningen påminde sedan läsaren

¹⁸³ Junila 2000.

¹⁸⁴ Junila 2000, 207–209.

¹⁸⁵ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 44 och 58.

¹⁸⁶ ”[...] Heitä on lyötävä jokaisen tilaisuuden tullen, kaupungeissa, kylissä ja metsäteillä [...]”, *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 58.

att självmord inte är ett hjältedåd, andra soldater borde vara klokare och istället ta livet av tysken.¹⁸⁷

I tidningen publicerades en hel del artiklar som behandlade konflikter mellan finländare och tyskar. I artiklarna vill redaktionen visa att sådant skedde i stora mängder runtom i Finland. Orsaken till detta är att redaktörerna strävade efter att ge en bild av att det finns en enhetlig front, den finska befolkningen, som aktivt kämpar emot de tyska soldaterna. Kanske antog redaktörerna att tröskeln att ta till våld mot tyskarna var lägre ifall soldaterna upplevde att de är ofta förekommande och på så sätt socialt accepterat.

Till skillnad från de tyska soldaterna fick de finska soldaterna inte bära vapen med sig på permissionen utan, dessa lämnades på frontavsnittet där de var stationerade, vilket enligt tidningen ledde till att tyskarna inte tog order lika lätt från de finska soldaterna. Därför uppmuntrades de finska soldaterna att smuggla med sig vapen till hemmafronten.¹⁸⁸ Ett större antal finska soldater hade enligt *Sotilaan Ääni* blivit dödade av tyska kulor på hemmafronten på grund av detta. I en artikel berättades det att i Uleåborg och i Kemi fanns en begravningsplats för tyska soldater som blivit dödade av finska soldater. I den som låg i Uleåborg fanns det endast 18 gravar och i den som låg i Kemi fanns det endast 8 grav. Artikeln fortsätter med att påpeka hur få tyska soldater som blivit dödade i Finland med tanke på de brott som de gjort sig skyldiga till.¹⁸⁹

Utan undantag beskrevs de finska soldaterna som hjältar när de tog till våld mot de tyska soldaterna. Genom detta ville man uppmuntra fler soldater till att lösa konflikter med våld. I likhet med nyheterna som berörde skogsgardet, går det att observera att de finska soldaterna i tidningens rapportering alltid segrar över de tyska soldaterna i de slagsmål som uppstår mellan dem. Genom att man endast publicerade nyheter där finska soldater vann över de tyska i slagsmål, uppmuntrade man allt fler finska soldater att lösa konflikter genom slagsmål. Slagsmålen som skildrades kan bero på olika orsaker, men ofta var en kvinna på något sätt involverad i fallet. I samband med nyheterna som behandlade tyskar brukade tidningen förutsäga att en stor konflikt kommer att äga rum i framtiden mellan finländarna och de tyska soldaterna. Det är typisk att man i artiklarna berättade hur den finska befolkningens tålamod provas konstant på grund av de tyska soldaternas ofog i Finland.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Sotilaan Ääni 1942, nr. 112.

¹⁸⁸ Sotilaan Ääni 1943, nr. 60.

¹⁸⁹ Sotilaan Ääni 1943, nr. 104.

¹⁹⁰ T.ex. Sotilaan Ääni 1942, nr. 58 och Sotilaan Ääni 1943, nr. 101.

Eftersom de finska soldaterna kunde hamna i konflikter med de tyska soldaterna var det enligt *Sotilaan Ääni* viktigt att de kan kommunicera med varandra. I en av artiklarna lärde man därför de finska soldaterna tyska begrepp och skällsord som ansågs vara nödvändiga i kommunikation:

[...] Tysken är ett svin. Det skrivs på tyska *S c h w e i n* (uttalas shvain).
[...] Tjuv är på tyska *D i e b* (uttalas diib) [...] *W i l l s t d u e i n s i n d i e F r e s s e* (uttalas vilst du ains in di fresse) vilket betyder på finska:
”vill du få på käften.”¹⁹¹

I artikeln berättas det hur viktigt det är att inte endast de finska kvinnorna behärskar tyska, utan att de även är viktigt för de finska soldaterna att kunna. Liknande översättningar användes även på andra fronter i krigspropagandan. Britterna fällde flygblad med humoristiska dikter där man bland annat hånade Hitler. Översättningarna spreds till tyskarna vid slaget om Storbritannien.¹⁹² Citaten ovan har dock skapats för att orsaka konflikter mellan de finska och tyska soldaterna.

Konflikter i Finland som involverade en tysk person uppgick till 160 under fortsättningskriget. I 41 procent av fallen var även finska soldater inblandade. Största delen av dessa konflikter var inte särskilt allvarliga. Ett gruppsslagsmål har registrerats där sammanlagt 100 finska och tyska soldater deltog. Fallet har säkert gett inspiration att skriva om dylika slagsmål i tidningen. Annars verkar konflikterna ha varit ganska obetydliga och slagsmål som resulterat till död har nog inte förekommit i den utsträckning som *Sotilaan Ääni* hävdade.¹⁹³

¹⁹¹ ”[...] saksalainen on sika. Se kirjoitetaan saksaksi *S c h w e i n* (äännetään shvain) [...] Varas on saksaksi *D i e b* (äännetään diip). *W i l l s t d u e i n s i n d i e f r e s s e* (äännetään vilst du ains in di fresse) mikä suomeksi merkitsee: „tahdotko turpiisi?”, *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 115.

¹⁹² Tubin 2007, 86.

¹⁹³ Junila 2000, 224.

5. Uppmuntra till intern konflikt mellan finska soldater

Med splittrande propaganda avses en specifik form av propaganda som har som mål att splittra fienden från ett till flera enheter för att minska dess effektivitet i krig.¹⁹⁴ Allison B. Gilmore berättar i boken *You can't fight tanks with bayonets* (1998) att splittrande propaganda strävar efter att minska på fiendens enighet genom att utnyttja och öka inre schismer mellan soldaterna, till exempel mellan manskapet och officerarna.¹⁹⁵ Målet med denna form av propaganda är i första hand att minska den allmänna försvarsviljan och solidariteten bland soldaterna. Splittrande propaganda användes också i *Sotilaan Ääni*, som strävade efter att på olika sätt skapa konflikter och motsättningar bland de finska soldaterna. Vid spridning av splittrande propaganda är det särskilt viktigt att känna igen omständigheterna i målgruppens livsmiljö. Propagandisterna kan på olika sätt utnyttja information om livsmiljön för att skapa konflikter, motsättningar och oenighet hos den ifrågavarande målgruppen.

Särskilt tyskarna utmärkte i sin användning av splittrande propaganda under andra världskriget. De försökte vända katoliker mot kommunister, kommunister mot demokrater, svarthyade mot vithyade, fattiga mot rika, britterna mot amerikanerna och så vidare.¹⁹⁶ På fronten försökte tyskarna skapa oenighet i den amerikanska armén med slagord som tog ställning till soldaternas klass och ras. Rubriken ”Rich (White) man's war – Poor (Colored) man's fight” är från ett tyskt flygblad som spreds inom de amerikanska trupperna under andra världskriget och fungerar som ett illustrerande exempel på hur tyskarna tog i beaktande de rådande omständigheterna i Förenta staterna.¹⁹⁷ På detta sätt utnyttjade tyskarna de allierades samhälleliga problem i propagandan, i detta fall rasism och klass i ett och samma flygblad. Med sådana flygblad försökte propagandisterna att få de svarta soldaterna att känna hur de utnyttjades för att tjäna ett syfte som endast gynnade de vita amerikanerna.

Även finländarna försökte skapa splittring bland den sovjetiska befolkningen. Vanliga teman i den finska propagandan var påminnelser om Stalins utrensningar under 1930-talet samt den med våld utförda kollektiviseringen av jordbruket.¹⁹⁸ I propagandan betonades också förtrycket av folk i de nyerovrade områdena, exempelvis förtrycket av ingermanlänarna

¹⁹⁴ Engelska begreppet ”Divisive propaganda” i Linebarger 1948, 56–57.

¹⁹⁵ Gilmore 1998, 101.

¹⁹⁶ Linebarger 1948, 84–85.

¹⁹⁷ Friedman 2004.

¹⁹⁸ Salminen 1989, 28.

och esterna. Troligtvis hade propagandan syftet att skapa revolter och missnöje gentemot den sovjetiska överheten.

I detta analyskapitel analyserar jag hur man i *Sotilaan Ääni* försökte skapa motsättningar och konflikter bland de finska soldaterna i likhet med den tyska och finska propagandan och hur man beaktade de finska omständigheterna i propagandan. Jag lyfter upp exempel där soldater gestaltas på olika sätt i tidningen beroende på social bakgrund, militärgrad eller politisk åsikt. Tidningen påstod sig ha samlat informationen av krigsfångars uttalanden, brev och tidningsartiklar, ibland framkom källan inte alls. I denna form av propaganda utgav sig tidningen för att försvara den vanliga finska soldaten, som ofta var medlem av en lägre samhällsklass. Motparten var vanligtvis en medlem av skyddskåren, en officerare, militärpolis, borgare, lotta eller storbonde.

I det första underkapitlet behandlar jag främst orättvisor som tidningen byggde på och lyfte fram i artiklarna. Jag analyserar de orättvisor som lyfts fram i tidningen mellan officerarna och soldaterna. Jag diskuterar vilka orättvisor som ansågs vara särskilt känsliga för soldaterna och därför mest effektiva enligt redaktionen. I det andra underkapitlet analyserar jag hur man i tidningen strävade efter att skapa motsättningar mellan de finska soldaterna, till exempel genom att lyfta upp politiskt känsliga ämnen och ideologiska motsättningar mellan soldater från olika bakgrund.

5.1 ”Favoriterna prioriterade vid utdelning av permissioner”

Under fortsättningskriget var den finska ekonomin under stor press. Då största delen av männen var vid fronten, uppstod det brist på arbetskraft i Finland. Situationen förbättrades delvis genom att kvinnor, barn, äldre män och krigsfångar tog över en del av soldaternas arbeten i det civila. Spannmålsproduktionen var under åren 1940–1945 cirka 77 procent av den fredstida produktionen 1937–1939. Mjölproduktionen var ungefär 65 procent jämfört med tiden före kriget.¹⁹⁹ Under fortsättningskriget fick soldaterna sålunda vänja sig vid olika sorters ersättning, som till exempel kaffe-och tobakssurrogat. Även om det var brist på livsmedel, kan man inte säga att det rådde hungersnöd i landet.²⁰⁰

¹⁹⁹ Virrankoski 2001, 913–914.

²⁰⁰ Ibid.

Sotilaan Ääni målade dock upp en mycket dystert bild av den finska livsmedelssituationen. Hungern i den finska militären var enligt tidningen utbredd särskilt bland manskapet. I tidningen framkommer det upprepade gånger hur ”fiskalerna”, med andra ord officerarna, har bättre tillgång till föda än de i manskapet.²⁰¹ I den militära hierarkin brukar officerare ha vissa fördelar i förhållande till manskapet, vilket är viktigt för att hierarkin skall upprätthållas. Men i *Sotilaan Ääni* skildrades att officerarna utnyttjar sin position och missbrukade sin makt på olika sätt. I ett flertal artiklar framkom det hur officerarna konfiskerade mat från matförrådet, eller till och med stal från soldaterna.²⁰² Samtidigt var enligt tidningen vanligt att soldaterna sade att de inte klarade sig med den mat som utdelades i armén och att de därför i sin tur var tvungna att stjäla mat för att överleva.²⁰³ I tidningen publicerade också brev där det berättades att officerarna också hade bättre tillgång till mat på hemmafronten:

Jag var i Suutarilas by hos en officers (fiskal) hus på en födelsedag(s)-och namnsdags(fest), och du kan gissa att man inte behövde återvända hem med en tom mage. [...] Det fanns mängder av olika delikatesser, sådana, det inte ens för mig lönar sig att drömma om. Nog har dom där officerarna (fiskalerna) det bra att vara. [...] ²⁰⁴

I citaten nämns det skilt att det är frågan om en officerare och hur de inte behöver lida av hunger. Tidningen tillade att bönderna, till skillnad från medlemmarna av skyddskåren, måste dela största delen av sin skörd med andra medborgare.²⁰⁵ Därför hade officerare och medlemmar av skyddskåren bättre tillgång till mat också på hemmafronten. I. Laitinen som skrivit brevet, är varken officerare eller skyddskårsmedlem. Därför har han fått acceptera sämre levnadsförhållanden. Här är det viktigt att påpeka att bönderna inte var en enhetlig grupp. Med bönder avses i tidningen ofta jordbrukare med litet eller medelstort jordbruk och de hade det särskilt svårt under kriget. Däremot nämns det oftast skilt ifall det handlar om storbönder och dessa beskrevs alltid negativt i tidningen.²⁰⁶

²⁰¹ Finska begreppet ”Viskaali” används ofta som benämning för officerare i tidningen, t.ex. *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 58 och 63.

²⁰² *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 38.

²⁰³ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 101.

²⁰⁴ ”Olin Suutarilan kylässä erään viskaalin talossa syntymä- ja nimipäivillä, ja sen arvaat ettei sieltä tyhjin vatsoin tarvinnut kotiin palata. [...] Siellä oli herkut monenmoiset tarjolla, sellaiset, joista ei meikäläisen kannata edes uneksiakaan. Kyllähän niillä viskaaleilla on hyvät oltavat. [...]”, *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 63.

²⁰⁵ Ibid.

²⁰⁶ Finska begreppen ”suurtalo”, ”isotilallinen”, ”suurtila” och ”iso talo” används ofta för storbönder/storjordbruk (jfr. *Sotilaan Ääni* 1941, nr. 34 och *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 75).

Permissionerna var ytterligare en förmån där officerarna enligt tidningen kunde dra fördel av sin position. Tidningen berättade att soldaterna blivit upprörda av hur officerarna utnyttjade sin position vid utdelningen av permissioner. Soldaterna påstod i tidningen att permissionerna utdelades endast till storbönder, till medlemmar av skyddskåren och till sådana soldater som gjorde tjänster åt officerarna.²⁰⁷

En anonym soldat berättade i tidningen publicerat i april 1944 att också de mindre bemedlades åkrar skulle behöva mera arbetskraft, men enligt honom fick de fattiga soldaterna sällan arbetssemester. Ifall de fattiga bönderna beviljades arbetssemester, måste de ofta jobba på de rika husböndernas åkrar, istället för de egna åkrarna. Han berättar hur han inte heller fick betalt för det arbete som han gjort.²⁰⁸

Sotilaan Ääni skrev att orsaken till att de vanliga soldaterna inte fick permissioner i samma utsträckning som betänkt var att det fanns en risk för att de skulle sprida skadlig information om de dåliga förhållanden som var rådande i den finska armén på hemmafronten, vilket den finska ledningen ville hindra.²⁰⁹ I *Sotilaan Ääni* berättades också hur soldaternas rätt till permission begränsades på olika sätt. Enligt tidningen hade soldaterna rätt till permission mellan tre månaders mellanrum, men i många fall uteblev permissionerna.²¹⁰ Det framkommer även att man byggt viloinrättningar bredvid frontavsnittet, så att soldaterna skulle spendera permissionen i isolation och under polisövervakning.²¹¹

Även officerarnas vardag på fronten skilde sig från den vanliga soldatens, särskilt då det kom till fritidssysselsättning. Särskilt mycket avundsjuka väckte officerarnas tillställningar som ägde rum om kvällarna. Tidningen publicerade 1943 en artikel om soldaten Benjami Niemi, som deserterat och blivit krigsfånge i Sovjetunionen. Han berättar om festerna på följande sätt i tidningen:

[...] Officerarna super regelbundet i ”ateljén” i Terijoki och i Auers stuga vid Kellomäki dit upplysningsofficer, löjtnant Kyyhkynen, ordnar supfester ungefär en gång i veckan. Där samlas ungefär 30–40 officerare och ett stort antal lottor från Raivolas frontsjukhus och andra ställen. [...] ²¹²

²⁰⁷ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 48.

²⁰⁸ *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 37.

²⁰⁹ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 36.

²¹⁰ *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 11.

²¹¹ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 36.

²¹² ”[...] Upseerit juopottelevat säännöllisesti, atelieerissa” Terijoella ja Auerin huvilalla Kelomäellä, johon valistusupseeri Kyyhkynen järjestää juominkeja noin kerran viikossa. Sinne kokoontuu aina noin 40-50 upseeria ja suuri liuta lottia Raivolan kenttäsaaralasta ja muualta. [...]”, *Sotilaan Ääni* 1944, nr. 28.

I artikeln betonades man soldatens missnöje och skribenten lyfte upp kontrasten mellan de finska officerarnas och den vanliga soldatens liv vid fronten. Benjami Niemi berättade att han flytt till den sovjetiska sidan på grund av de orättvisor som skedde vid fronten. I samma uttalande beskrevs i detalj hur brännvinet införskaffades och hur mycket det fanns av drycker. Detta tyder på att brännvinet tycks ha varit en särskilt efterfrågad vara på fronten. Alkohol var en lyxvara som främst officerarna hade tillgång till enligt tidningen. Ett annat exempel på detta är berättelsen om Major Miettinen som hade samlat in pengar av soldaterna för att köpa brännvin från Sordavala till dem som ville ha. Soldaterna fick dock inget brännvin då Miettinen istället drack upp det i sällskap av andra officerare. Dylika berättelser återgavs ofta i tidningen.²¹³

Offret i dessa artiklar var den vanliga finska soldaten som enligt tidningen måste ofta stå ut med orättvisor och missförhållanden, medan officerarna behandlas på ett bättre sätt enligt tidningen. Kanske ville man med denna typ av uppviglande berättelser nå fram till soldater med vänsterbakgrund som förespråkade jämlikhet. De finska kommunisterna som levde i Sovjetunionen, däribland redaktörerna för *Sotilaan Ääni*, påverkades av den marxist-leninistiska ideologin. Den marxist-leninistiska ideologin framhävde ekonomisk jämställdhet och privat egendom skulle vara närmast obefintligt. Staten ansvarade för de gemensamma produktionsmedlen och var den enda arbetsgivaren.²¹⁴ Jämställdhet och rättvisa var mycket viktiga värden för redaktörerna. I deras ögon kunde Finland te sig som ett ojämlikt och orättvist samhälle och därför ville redaktörerna lyfta upp problem förknippade med dessa ämnen i tidningen.

En annan förklaring är att tidningen ville väcka avundsjuka och missnöje hos de finska soldaterna. Finländarna brukar i vissa sammanhang betrakta sig och sitt folk som avundsjuka. Anna-Leena Siikala har bekantat sig med finsk trostradition och bekräftar att avundsjuka och ”herrehat” utgör en central kulturmodell inom finskheten.²¹⁵ Det är tydligt att redaktörerna utnyttjade dessa existerande tankemodeller i sin propaganda.

²¹³ Sotilaan Ääni 1943, nr. 43.

²¹⁴ Tismaneanu 2012, 87–89.

²¹⁵ Siikala 1996, 146.

5.2 ”Finska arbetare och bönder hatar medlemmar av skyddskåren

Förutom att skapa konflikter genom att lyfta upp orättvisor i armén mellan befäl och soldater, strävade tidningen efter att skapa motsättningar bland soldaterna genom att lyfta upp politiskt känsliga ämnen. Tidningen betonade särskilt fientligheter mellan borgare och arbetare. Tidningen berättade genomgående om motsättningarna mellan folkets män och kvinnor, skyddskåren och lottorna som beskrevs som representanter för borgarklassen.²¹⁶ Medlemmar av skyddskåren och lottor porträtterades i ett mycket negativt ljus i tidningen. I grund och botten kan dessa motsättningar härledas till det finska inbördeskriget år 1918, då de flesta kommunister stred i det röda gardet, medan skyddskåren försvarade den vita sidan.²¹⁷

Skyddskårsorganisationen grundades år 1918 och kategoriserades då som en frivillig försvarsorganisation. Under de första åren av skyddskårsorganisationens existens var dess förhållande till staten oklar.²¹⁸ Först 1927 fastställdes skyddskårernas position som en integrerad del av finska försvarsmakten genom lag. Skyddskåren ställdes då under försvarsministeriets samt republikens presidents kommando.²¹⁹ Skyddskåren var till sin politiska karaktär högerinriktad och antikommunistisk, men officiellt höll den sig borta från den egentliga partipolitiken. År 1938 hade skyddskårsorganisationerna sammanlagt 100 000 medlemmar runtom i Finland. Kommunisterna och socialdemokraterna stämplade skyddskåren som en politisk organisation som stod emot arbetarna och deras värderingar och intressen. Därför ogillades skyddskåren starkt bland den politiska vänstern.²²⁰

Medlemmar av skyddskåren kallades ofta för ”lahtari” i tidningen. Ordet kommer från svenskans ord ”slaktare” och användes av de röda för att beskriva de vita som tog livet av arbetare under inbördeskriget 1918. Följande citat beskriver väl de antipatier som i tidningen riktades emot medlemmar av skyddskåren:

Finlands arbetande folk kommer aldrig att glömma och aldrig att förlåta massmordet på de tiotusentals arbetare, torpare och andra män av folket, som skyddskårsslaktarna utförde år 1918.²²¹

²¹⁶ Översättning från finska begreppen ”Kansan mies” och ”kansan naiset”.

²¹⁷ Meinander 1999, 45–47.

²¹⁸ Virrankoski 2001, 804.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Virrankoski 2001, 805.

²²¹ ”Suomen työtätekevä kansa ei milloinkaan unohda eikä milloinkaan anna anteeksi niiden kymmenien tuhansien suomalaisten työläisten, torpparien ja muiden kansan miesten joukkomurhia, joita suojeluskuntalahtarit suorittivat vuonna 1918.”, Sotilaan Ääni 1942, nr. 57.

Troligen antog redaktörerna i *Sotilaan Ääni* att det fortfarande var möjligt att splittra de finska soldaterna genom att lyfta upp politiskt känsliga ämnen. Många av de som jobbade på redaktionen hade deltagit i inbördeskriget år 1918. En av dem var chefredaktör Tuure Lehén. Han ansåg att krigsdeklarationen ägde rum under samma stund som skyddskåren utropades som regeringstrupper. Lehén såg inbördeskriget som en ren klasskamp, inte som ett krig för självständigheten.²²² Att tidningens chefredaktör hade deltagit på den förlorande sidan i inbördeskriget, bidrog säkert till de negativa attityderna gentemot nationalistiska organisationer. Chefredaktör Lehén, som i första hand ansvarade om tidningens innehåll, hade inte besökt Finland sedan inbördeskriget och därför kunde han inte heller ha en noggrann bild av omständigheterna i Finland även om han säkert hade kontakter där och följde med vad som skrevs i den finländska pressen. Med detta i åtanke förstår man bättre varför tidningen satte så mycket tid på att skapa politisk tudelning, även om det inte fanns goda förutsättningar för detta.

Vinterkriget hade redan visat att den finska befolkningen, trots vissa politiska motsättningar, kunde enas i krig för att försvara sitt land. I den sovjetiska vinterkrigspropagandan hade man också försökt vädja till de finska socialisterna på olika sätt, vilket inte hade visat sig vara effektivt.²²³ Försättningskriget var ett anfallskrig och därför såg man antagligen nya möjligheter i propagandan. Som tidigare nämnts, hade vänstersinnade soldater från fångbataljonen flytt över till den sovjetiska sidan vid krigets inledning.²²⁴

Lotta Svärd-organisationen var också den en nationalistisk rörelse. Den bestod av kvinnor och var verksam mellan åren 1920–1944. Den fungerade som en slags stödorganisation för skyddskåren och försvarsmakten. Före kriget hade lottorna som uppgift att bland annat sköta om underhåll för skyddskårens kurser, tävlingar och träningar. De skaffade redskap åt skyddskåren samt skolade kvinnor för uppgifter inom luftvärn, sjukvård och kommunikation.²²⁵ Under fortsättningskriget befann sig sammanlagt 13 000 frontlottor kring fronten. Deras uppgifter varierade från att fungera som sjuksköterska, till att upprätthålla kantiner och luftbevakning.²²⁶ I SDP:s kretsar såg man Lotta Svärd-rörelsen som en avskryvård organisation på grund av att organisationen främst bestod av borgerligt sinnade kvinnor.²²⁷ Efter kriget bestämde de allierades kontrollkommission som dominerades av

²²² Sivén 1996, 28.

²²³ Hyytiäinen 1973, 107.

²²⁴ Rentola 1994, 362.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Meinander 1999, 245.

²²⁷ Virrankoski 2001, 805.

Sovjetunionen att Finland omedelbart skulle upplösa alla fascistiska organisationer som bedriver fientligt propaganda gentemot FN och särskilt Sovjetunionen, däribland Skyddskåren och Lotta Svärd-rörelsen.²²⁸

Lottorna fick också mycket negativ uppmärksamhet i *Sotilaan Ääni*. Tidningen menade att Lottorna inte levde enligt de rådande normerna och moral som förväntades av kvinnor 1940-talet. De rökte, de drack och de var sexuellt aktiva med olika män. Enligt tidningen trivdes lottorna särskilt bra med officerarna och tyskarna.²²⁹ I tidningen ges förklaringen till denna negativa attityd gentemot lottor. Enligt tidningen hör Lotta Svärd-organisationen i samma kategori som skyddskåren och kategoriseras därför som en ”borgerlig klasskamporganisation”.²³⁰ Man använde sig till och med av benämningen ”naaraslahtari” av lottor, vilket kan översättas till ungefär som ”honslaktare”.²³¹

I tidningen skrivs det även om Lottornas täta kontakter med tyskarna. Ett fall som uppmärksammades i tidningen var Lotta Svärd-rörelsens chef, Fanni Luukkonen, besök till Tyskland den 19 maj 1943. Under besöket blev Luukkonen tilldelad korset och kraschanen av Tyska Örnens orden för sin kamp mot bolsjevismen. Detta var något som också uppmärksammades i *Sotilaan Ääni*. Tidningen skrev ironiskt att korset var välförtjänt, då hon tillsammans med Lotta Svärd-rörelsen hade sett till att tyskarna hade det bra i Finland.²³²

Kvinnor med arbetarbakgrund hade däremot en högre moral och visste bättre hur man skulle behandla tyskarna menade tidningen. I en artikel berättades det om hur folkets kvinnor spottade på tyska soldaters ögon.²³³ Folkets kvinnor, till skillnad från lottorna och övriga kvinnor, sades i tidningen vara annorlunda i och med att de inte umgicks med de tyska soldaterna, utan de förstod bättre lottorna om de risker som kunde förknippas med tyskarna.²³⁴ Under artikeln folkets kvinnors uttalanden berättar kvinnor om deras uppfattning de har av lottor:

²²⁸ Hentilä 2018, 177.

²²⁹ *Sotilaan Ääni* 1941, nr. 28.

²³⁰ Ibid.

²³¹ *Sotilaan ääni* 1942, nr. 57.

²³² *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 45.

²³³ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 87.

²³⁴ Ibid.

Förresten, har där varit de ärade lottorna, där du befinner dig. Morbror berättade att alla lottor är horor och att de ger sig såväl till manskapet som officerarna, även till tyskarna. Usch! Det är nog beklagligt för oss andra kvinnor.²³⁵

I tidningen finns många dylika exempel på hur man framhäver skillnader mellan arbetarnas och folkets förnuft i förhållande till borgare och skyddskårister.²³⁶

²³⁵ ”,, Muuten, onko siellä ollut nyt niitä arvoisia lottia, missä sinä olet ollut. Eno sanoi, että lotat ovat järjestään huoria, jotka antautuvat niin miehistölle kuin upseereille, samoin myöskin saksalaisille. Hyi olkoon! Kyllä se on harmillista meille toisille naisille.”, Sotilaan Ääni 1942, nr. 33.

²³⁶ Sotilaan Ääni 1942, nr. 57.

6. Svartmålning av den finska ledningen

I den inhemska, interna krigspropagandan var det viktigt att den egna ledningen framstod som pålitlig. Det var viktigt för krigsmoralen att landets ledare uppfattades som hjältar. Till exempel i Japan stred de japanska soldaterna för kejsaren, som till och med ansågs ha gudomliga egenskaper.²³⁷ I Tyskland hade propagandaspecialisten Joseph Goebbels lyckats övertyga flerfalden av tyskarna om att Nationalsocialistiska tyska arbetarepartiet (NSDAP) och dess ledare, Adolf Hitler, var det bästa alternativet för landets framtid. Särskilt i diktaturer där staten hade kontroll över medierna var det lättare att bygga upp och stärka ledarnas status. I Tyskland hade NSDAP skapat ett antal problem och lösningar till dem. Problemen utgjordes bland annat av bolsjevismen och judarna och som lösning till problemet erbjöds partiet och dess ledare. Propagandamaskineriet med Joseph Goebbels i ledningen förklarade för det tyska folket hur Hitler var Tysklands sista hopp och hur han var den enda personen som kunde rädda Tyskland från bolsjevismen.²³⁸

Att ledarna blev måltavlor för den utländska fientliga propagandan var naturligt i och med deras framträdande maktposition. Ledarna var personer som de flesta kände igen och som nästan alla hade en åsikt om. I många länder var det svårt att kritisera ledningens handlingar utan konsekvenser och i andra länder var kritiken i så fall försiktigt och nedtonad. I den fientliga krigspropagandan fyllde man tomrummet av kritik genom att på olika sätt försöka verbalt förnedra, förlöjliga, håna och kritisera fiendeländernas ledare. Målet med propagandan som riktades mot ledarna var att ifrågasätta deras förutsättningar till att leda landet och på längre sikt att få soldaterna att ifrågasätta syftet med stridandet. Både de allierade och axelmakterna utnyttjade denna form av propaganda. I de allierades propaganda som riktades mot axelmakterna framkom särskilt Hitler, Mussolini och kejsar Hirohito. Axelmakterna utnyttjade främst Roosevelt, Churchill och Stalin i sin propaganda.²³⁹

Den sovjetiska propagandan som spreds till soldaterna under andra världskriget ställde sig alltid på den vanliga infanteristens sida, det var alltså viktigt att göra skillnad mellan befolkningen och ledarna. Även i *Sotilaan Ääni* berättas det om hur man ”måste göra skillnad mellan det finska folket och dess regering”.²⁴⁰ Genom att dela ledarna och befolkningen i två

²³⁷ Kawamura 2015, 3.

²³⁸ Bendersky 2013, 50-51.

²³⁹ Friedman 2003.

²⁴⁰ ”On tehtävä ero Suomen kansan ja hallituksen välillä”, *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 43.

skilda läger, var det lättare att övertyga soldaterna att kriget fördes av ledarnas vilja. Propagandan som riktades emot fiendens ledare var vanligtvis svart propaganda. Den svarta propagandan kännetecknades av att sändaren oftast förblev oklar. Ifall sändarens identitet skulle avslöjas i denna form av propaganda, kunde den förstöra propagandans ursprungliga budskap.

I Förenta staterna var man särskilt noggrann med att inte attackera Hitler i sin officiella (vita) propaganda. Orsaken till detta var att Hitlers popularitet i Tyskland inte sjönk särskilt lågt under krigstiden och därför var Förenta staterna försiktiga med att anfälla honom personligen i den officiella propagandan.²⁴¹ Detta var dock inte fallet med Förenta staternas svarta propaganda där Hitler nog var en vanlig måltavla för till exempel skämtteckningar.

I *Sotilaan Ääni* görs det en oftast en skillnad mellan den militära ledningen och regeringen. Detta beror på att de utförde olika slags uppgifter och hade olika ansvarsområden under kriget. I centrum av den militära propagandan är Mannerheim och i den politiska ledningen är det Tanner, Ryti, Linkomies och Rangell som får mest uppmärksamhet. I vissa ställen pratar jag om ”ledningen”, då syftar jag både på den militära och politiska ledningen. I den första underkapiteln behandlar jag skämtteckningar som en del av den humoristiskt färgade propagandan. Jag analyserar fördelar med denna form av propaganda samt hur kriget återspeglar sig i skämtteckningarna. Jag lyfter upp exempel på skämtteckningar och deras innebörd. Denna form av propaganda har som mål att främst skämta på ledarnas bekostnad.

6.1 ”Mannerheimkors..”

Den fientliga krigspropagandan som spreds under andra världskriget var till stor del mycket allvarlig och speglade väldigt ofta det dystra livet på fronten på ett eller annat sätt. Den ensidigt dystra propagandan förlorade lätt sin genomslagskraft efter ett tag och därför var det motiverat att ibland använda humor i propagandan som spreds till fienden. Ledarna för de stridande länderna blev vanligtvis mål för hån, förlöjligande och sarkasm.²⁴² Orsaken till detta var att ledarna var gestalter som de flesta kände igen på grund av olika karaktäristiska drag. De ansågs även representera det ifrågavarande landet i propagandan. Till exempel kännetecknades Mussolini av sin militäruniform, Hitler av sin mustasch och Churchill av hatten och cigarren.

²⁴¹ Lerner 1971, 167.

²⁴² Waller 2006, 1–2.

Det främsta syftet med skämtteckningarna i *Sotilaan Ääni* var att minska på ledarnas anseende genom att skämta på deras bekostnad. Som tidigare nämndes, kunde diktatorer bli betraktade till och med som gudomliga. Vållvilliga skämtteckningar publicerades också i hemmafrontens kvällstidningar och de kunde i sin tur verka positivt och lyfta moralen på hemmafronten, vilket var särskilt viktigt under den dystra vardagen. Ett vältänt skämt tenderade också att fastna och cirkulera vidare i längre perioder. Skämten kunde återberättas i flera omgångar och sprider sig i bästa fall till en mycket stor publik.²⁴³

Konstnärerna under andra världskriget hade stor press på att leverera kreativa skämtteckningar med jämna mellanrum. Dessutom skulle teckningarna vara tankeväckande och tilltala soldaten. För även om skämtteckningarna var humoristiska och överdrev en del, var det ofta viktigt att de hade något sanningsenligt budskap i sig. Under krigstiden var den konstnärliga friheten mer omfattande än någonsin tidigare vilket gjorde att konstnärerna fick behandla ämnen i sina skämtteckningar som tidigare hade varit förbjudna eller tabubelagda.²⁴⁴ I *Sotilaan Ääni* tar sig den humoristiska propagandan uttryck särskilt i olika sorters skämtteckningar, ibland även karikatyrer. I dessa porträtterades oftast Mannerheim och Hitler. Även Mannerheim hade vissa tydliga karaktäristiska drag som utnyttjades i *Sotilaan Ääni*. Element såsom hans svärd, häst och militäruniform fanns ofta med i skämtteckningarna. I skämtteckningar där Mannerheim uttrycker sig med ord har man ofta beaktat Mannerheims relativt svaga kunskaper i finska, som med avsikt överdrivits i tidningen.²⁴⁵

Vid fortsättningskrigets anfallskede handlade skämtteckningarna ofta om Stor-finland. Ämnet beskrevs ofta som ett misslyckat projekt från första början. Ett exempel på detta är skämtteckningen av Mannerheim från den 8 april 1942, under rubriken ”Då en lite kyckling försöker värpa ett stort ägg ... Så vet man hur det slutar”. Bilden illustrerar en lidande Mannerheim i kycklingkropp som håller på att värpa ett stort ägg, vilket får kycklingens bakdel att spricka. På ägget står det ”Stor-finland”. Ägget har spruckit och äggvitan rinner ut ur den. Symboliken med bilden är att Mannerheim har åtagit sig en uppgift som han inte kan slutföra.²⁴⁶ I ett senare nummer berättades det hur den ifrågavarande bilden hade blivit populär bland de finska krigsfångarna i Sovjetunionen. Tidningen berättar hur skämtteckningen har diskuterats av fångar som inte ens hade sett bilden, utan endast hört

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ Husband 2013, 37.

²⁴⁵ T.ex. *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 90.

²⁴⁶ *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 46.

talas om den. På begäran av läsarna beslöt sig tidningen att publicera karikatyrerna än en gång till.²⁴⁷

Rubriken i detta kapitel hänvisar till en skämtteckning som publicerades i tidningen den 3 april 1942. På den finns en finsk soldat som går med kryckor i bakgrunden av en gravgård som består av ett stort antal gravkors. Enligt teckningen är de egentliga Mannerheimkorsen gravkors och de medaljer som tilldelades under fortsättningskriget.²⁴⁸ Denna skämtteckning hör till en kategori av skämtteckningar där man ville få soldaterna att se sig själva som kanonfoder. Det finns många variationer av liknande skämtteckningar som följer samma logik. I ett flygblad som spreds till Finland under fortsättningskriget porträtteras Hitler på en gravgård där han gräver ett grav för finländska soldater.²⁴⁹ Med sådana skämtteckningar ville man betona hur ledarna inte satte värde på soldaternas liv. Sådana skämtteckningar var ganska vanliga under andra världskriget.

Mannerheim och Hitler framställs tillsammans i ett stort antal av karikatyerna. Huvudprinciperna i dessa karikatyren är alltid samma. Mannerheim är alltid i en underordnad position i förhållande till Hitler och följer hans order. Tidningens syfte med dessa karikatyren var att illustrera hur Finland levde i ett sorts lydstatsrelation, där landet användes till att tjäna tyskarnas ändamål.²⁵⁰ Resonemanget illustreras i en skämtteckning där Hitler sitter på ett moln och slänger ben till Mannerheim som håller ett ben i sin mun och betraktar Hitler undergivet.²⁵¹

I ett senare skede av kriget blev skämtteckningar där man betonade finnarnas och tyskarnas motgångar i kriget allt vanligare. Symboliken i dessa skämtteckningar varierade något, men de tog ofta ställning till strider som förlorats. Under rubriken ”Vi är alla i samma båt” porträtteras Mannerheim och Ryti i en båt som är i sjönöd. Båten har brustit i två delar, Hitler har fallit i vattnet och håller på att sjunka mot botten, medan Ryti och Mannerheim uppenbarligen verkar förskräckta. Hitler har fyra tyngder kedjade i sig och på dessa står det Don, Kaukasien, Stalingrad och Leningrad. Tyngderna illustrerar striderna som tyskarna förlorat och den sjunkande Hitler symboliserar Tysklands nedgång. Samtidigt som Hitler sjunker mot havsbotten, håller han i båten, vilket får den att stjälpas. Mannerheim och Ryti

²⁴⁷ Sotilaan Ääni 1943, nr. 91.

²⁴⁸ Sotilaan Ääni 1942, nr. 45.

²⁴⁹ Salminen 1989, 169.

²⁵⁰ Sotilaan Ääni 1944, nr. 49. ”Varoitua Saksan vasalleille [...] Suomelle, Unkarille, Romanian ja Bulgarian [...]”.

²⁵¹ Sotilaan Ääni 1942, nr. 82.

som på bilden representerar Finland är fortfarande på båten, men deras öde ser väldigt osäkert ut.²⁵²

6.2 ”Ner med Hitlers finländska medbrottslingar”

Finlands regering uppmärksammades synnerligen ofta i *Sotilaan Ääni*. Enligt artiklarna i tidningen var Finlands regering ansvarig för diverse problem i samhället som det finska folket var tvungna att stå ut för under kriget. Regeringen personifierades särskilt genom presidenten och statsministern och därför framkom deras namn oftast i de artiklar som behandlar den. Ryti var som president under hela fortsättningskriget, medan Johan Rangell var som statsminister från krigets inledning fram till mars 1943, därefter tog Edwin Linkomies över regeringen och fortsatte till fortsättningskrigets slut. Artiklar om den finska regeringen behandlas i berör ett fåtal olika ämnen. De tre vanligaste ämnena var hunger och brist på livsmedel i Finland, mängden stupade soldater samt Finlands samarbete med tyskarna. Det centrala budskapet i alla artiklar är regeringens oförmåga att fatta goda beslut. Ämnena framkommer i varierande mängd under hela fortsättningskriget, rubrikerna har oftast en mycket tydlig anknytning till dessa ämnen.

Som tidigare nämnts fanns det brist på livsmedel i Finland under fortsättningskriget, men det rådde ingen hungersnöd i ordets egentliga mening.²⁵³ I juni 1942 gjorde tidningen en kort sammanfattning av det första krigsåret. Under rubriken ”På gränsen till undergång” berättades om hur det finska folket drivits till hungersnödens rand.²⁵⁴ Den finska ledningen hade enligt tidningen tröstat det finska folket med att den tyska säden från Ukraina borde anlända snart. Tidningen menade dock att Ukraina inte var ett sädområde och därför skulle det finska folket lida av hunger även i fortsättningen. Artikeln avslutades med ett påstående om hur den finska ledningen inte brydde om sina invånare. Under rubriken ”Vart försvinner smöret, köttet och äggen?” framkommer det hur ”herrarna”, det vill säga ledningen, konsumerar dessa livsmedel framför befolkningen.²⁵⁵ Ytterligare i en annan artikel berättas det hur finskt smör exporteras till Tyskland samtidigt som det råder brist av smör i Finland.²⁵⁶

²⁵² Sotilaan Ääni 1943, nr. 16.

²⁵³ Virrankoski 2001, 913-914.

²⁵⁴ ”Perikadon partaalla”, Sotilaan Ääni 1942, nr. 60.

²⁵⁵ Sotilaan Ääni 1943, nr. 30.

²⁵⁶ Sotilaan Ääni 1942, nr. 88.

Vanligtvis har statsregeringar åtminstone delvis varit ansvariga för att det finns livsmedel i sådan utsträckning att folket inte behöver lida av hunger. I detta fall hade regeringen enligt *Sotilaan Ääni* misslyckats i sin uppgift att förse folket tillräckligt med livsmedel på marknaden. Enligt samtliga artiklar hade regeringen gjort situationen sämre genom att till exempel exportera livsmedel. Genom sådana artiklar ville man minska på folkets förtroende till den sittande regeringen. Vid flera tillfällen önskade tidningen regeringens nedgång. Rubrikerna i den deklarerade högtidligt: ”Ner med krigs och hungerregeringen!” ”Ner med Rytis, Mannerheims, Waldens och Rangells regeringsgrupp” ”Ner med Linkomies regering”.²⁵⁷ Dessa rubriker framkommer vid artiklar som kritiserar Finlands regering. Målet med dessa artiklar var att i första hand skapa politisk instabilitet vilket i sin tur skulle kunna minska på landets sammanhållning och möjligheter att föra krig.

Året 1943 inleddes med presidentval. Ryti hade ursprungligen blivit vald till president år 1940 för återstoden av Kyösti Kallios avbrutna mandatperiod. Efter att Ryti blivit omvald, nämnde han Edwin Linkomies från Samlingspartiet till statsministerposten. Under Linkomies ledning påbörjades bildandet av en ny regering. Linkomies var före statsministerposten professor i romersk litteratur vid Helsingfors universitet. Linkomies var övertygad om att Tyskland inte skulle segra i kriget och därför blev den nya regeringens viktigaste uppgift att få Finland ut ur kriget.²⁵⁸

Regeringsutbytet behandlades också i *Sotilaan Ääni* under rubriken ”Vad innebär byte av regering?”.²⁵⁹ Artikeln inleds med en beskrivning av om hur Rangells regering hade orsakat hungern, tyskarnas herravälde och tvångsarbetet i Finland. Tidningen menade dock att ingenting skulle förändras i och med den nya regeringen. Orsaken till detta var enligt skribenten att en stor del av de tidigare ministrarna fortfarande satt kvar. Till exempel var Linkomies enligt tidningen en fascist som hade nära kontakter till Tyskland. Den menade också att regeringen skulle ha formats efter instruktioner från Berlin. Ett exempel av detta var enligt tidningen att socialdemokraten Väinö Hakkila inte fick vara med i att forma regeringen även om president Ryti hade önskat det.²⁶⁰ Tidningen fortsatte med liknande

²⁵⁷ ”Alas sota-ja nälkähallitus”, *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 56. ”Alas Rydin, Mannerheimin ja Waldenin ja Rangellin hallituskopla”, *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 120. ”Alas Linkomiehen hallitus!”, *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 59.

²⁵⁸ Virrankoski 2001, 917.

²⁵⁹ ”Mitä hallituksen vaihdos merkitsee?”, *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 22.

²⁶⁰ Ibid.

argumentation och tonen mot den nya regeringen var densamma som det hade varit med Rangells regering.

Den negativa attityden gentemot den nya regeringen kunde åtminstone delvis förklaras med att största delen av ministrarna var högerpartister. Visserligen erhöll socialdemokraten Väinö Tanner finansministerns post, men han porträtterades oftast i negativt ljus i tidningen. Det berodde antagligen på att han hörde till högerfalangen bland socialdemokraterna och förespråkade samarbete med högerpartierna. I verkligheten hade man medvetet lämnat bort ett antal ministrar som ansetts vara ”tysksinnade” från regeringen, såsom utrikesminister Rolf Witting, men det skrev *Sotilaan Ääni* inte om.²⁶¹

Finlands och Tysklands militära samarbete var något som ofta uppmärksammades i *Sotilaan Ääni*. Enligt tidningen fanns det en ”tysk regering” i Finland som endast tjänade tyskarnas intressen.²⁶² *Sotilaan Ääni* tog även ställning till Finlands påstående om att landet förde ett separatkrig. Tidningen ställde sig särskilt kritiskt mot Rytis påstående om att tyskarna endast hade beviljats transitering via Finland till Sovjetunionen. Tidningen var fullt medveten om att Hitler under sitt radiotal deklarerade att Tyskland stred tillsammans med Finland.²⁶³ Händelsen var pinsam för Finland som måste klargöra och bevisa sin alliansfrihet för omvärlden.²⁶⁴ Som känt inledde Finland sin offensiv mot Sovjetunionen några dagar efter Tyskland i fortsättningskriget för att skapa illusionen av ett separatkrig. Finland deklarerade krig mot Sovjetunionen då sovjetiska flygplan bombade finländska städer den 25 juni 1941.²⁶⁵

I det senare delen av fortsättningskriget började redaktörerna skriva allt mera om att det militära samarbetet med Tyskland borde avslutas. I juni 1943 skrevs det om hur krigsfångarna började bli trötta på Finlands tyskvänliga inställning. De var övertygade, skrev *Sotilaan Ääni*, om att Finland inte kunde överleva som nation ifall man inte drog sig ur det militära samarbetet med Tyskland.²⁶⁶ Redaktörerna utnyttjade också händelserna i Italien, där Mussolini avsattes i juli 1943. Det skrivs hur det är möjligt att de finländska ledarna kan ha samma öde ifall folket ställer sig emot ledarfigurerna.²⁶⁷ Genom dessa artiklar ville *Sotilaan Ääni* vända de finska soldaterna och allmänheten emot vapenbrödrskapet med

²⁶¹ Virrankoski 2001, 917.

²⁶² *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 34.

²⁶³ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 27.

²⁶⁴ Viljanen et al. 1988, 223.

²⁶⁵ Viljanen et al. 1988, 224.

²⁶⁶ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 50.

²⁶⁷ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 66.

Tyskland. I en sådan situation skulle det vara svårt att rättfärdiga det militära samarbetet med Tyskland.

Artiklar som behandlar mängden stupade finländare i kriget var relativt vanliga i *Sotilaan Ääni*. Mängden stupade finska soldater överskattades kategoriskt. Till exempel i tidningen som kom ut den 10 februari 1943 uppskattades de finska förlusterna uppgå till 200 000 soldater.²⁶⁸ Den menar att regeringen inte vill uppge den verkliga mängden stupade, eftersom allmänheten troligen skulle motsätta sig kriget ifall informationen offentliggjordes. Skulden av förlusterna satts oftast på den finska regeringen som inte enligt tidningen tycks bry sig om sitt folk. Regeringen porträtterades som hänsynslös och oempatisk då den var redo att offra otaliga mängder finska soldater i kriget. Exempelvis berättades det hur krigsinvaliderna var tvungna att tigga för att klara sig vid liv. Det statliga stödet var inte tillräckligt stort för att de skulle kunna köpa mat.²⁶⁹

6.3 ”Mannerheims krig är förlorat”

Mannerheims officerskarriär i Ryssland tog slut år 1918 på grund av oktoberrevolutionen. Han var övertygad om att revolutionen skulle sprida sig vidare till Finland och därför var han med i att organisera landets försvar.²⁷⁰ Under inbördeskriget var Mannerheim överbefälhavare för de vita styrkorna med högkvarter i Vasa.²⁷¹ En omstridd fråga under och särskilt efter inbördeskriget var Mannerheims attityd gentemot de röda fångarna.²⁷² Under inbördeskriget, i februari 1918 berättade han till den svenska tidningen Dagens Nyheter att de revolutionära har gjort sig skyldiga till landsförräderi samt uppror och straffet för det är döden.²⁷³ Tidigare hade han gett order att sådana röda soldater som gjort sig skyldiga till mord eller sabotage ska skjutas på plats.²⁷⁴ Under sommaren 1918 omkom sammanlagt 10 000 röda fångar i fångläger under fruktansvärda förhållanden som präglades av hunger och sjukdomar. Finska kommunister såg honom som huvudansvarig för tusentals röda soldaters död och han förblev ett objekt för hat bland arbetarklassens medlemmar.²⁷⁵

²⁶⁸ Virrankoski 2001, 929.

²⁶⁹ Sotilaan Ääni 1944, nr. 14.

²⁷⁰ Meinander 2017, 101–102.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Screen 2001, 157.

²⁷³ Screen 2001, 158.

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Ibid.

Bilden som ges av Mannerheim i *Sotilaan Ääni* måste ses mot bakgrunden av hans roll i inbördeskriget och redaktörernas politiska övertygelse. Artiklar som berör Mannerheim följer sällan någon klar logik och ofta handlar det om ren smutskastning. Orsaken till detta är antagligen att hans beslutsfattande och agerande under kriget inte var lika lätt att identifiera som till exempel regeringens handlande hade varit. Man kan anta att *Sotilaan Ääni* fick information om regeringens beslut främst från finska tidningar, eftersom den ibland hänvisar till sådana. Om Mannerheim och armén skrevs det inte lika mycket då man ville hålla en del information hemligt. Detta försäkrades med hjälp av den strikta krigscensuren. Därför hade redaktörerna inte lika lätt att konkret ta ställning till hans handlingar. På grund av att artiklar som behandlar Mannerheim inte följer någon klar logik eller struktur, kommer inte heller ämnen som presenteras i detta analyskapitel att följa någon klar ordning, utan främst en presentation och analys av vissa artiklar där Mannerheim behandlas.

Artiklarna som behandlar Mannerheim vid krigets inledning följer ganska långt Storfinland retoriken. Inspirationen till detta har tidningen fått från den tidigare nämnda dagordern där Mannerheim lovade att befria östra Karelen. Redaktörerna försöker på olika sätt få de finska soldaterna att ifrågasätta krigsföringen i Sovjetunionen. Som exempel kan man ta ett stycke från tidningen som publicerades den 7 augusti 1942:

[...] Varje finländare vet att Finlands gräns inte går vid Don. Den (Gränsen) varken går eller kommer att gå vid de karelska områden som tillfälligt frångått Sovjetunionen. Varje soldat i den finska armén som vill behålla sitt liv bör hålla detta i åtanke [...].²⁷⁶

Under artikeln ”Det karelska folkets hat” berättas att karelarna inte ville bli befriade av Mannerheim. Enligt *Sotilaan Ääni* hade de sovjetiska kollektiviseringarna av lantbruket fått karelska städer att blomstra.²⁷⁷ Industrin hade utvecklats snabbt, man hade byggt parker, idrottsanläggningar, teatrar och bibliotek. Men nu när karelarna tog emot erövrarna, förstörde de finska soldaterna allt som hade något värde på deras mark. Enligt artikeln ville karelarna inte längre höra talas om ”befriare”.²⁷⁸

²⁷⁶ ”[...] Jokainen suomalainen tietää, että suomen raja ei kulje Donilla. Se ei kulje, eikä tule kulkemaan myöskään Neuvostoliitolta väliaikaisesti anastamilta karjalan mailta. Painakoon tämän mieleensä jokainen Suomen armeijan sotilas, joka tahtoo säästyä varmalta kuolemalta [...]”, *Sotilaan Ääni* 1942, nr. 81.

²⁷⁷ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 36.

²⁷⁸ *Ibid.*

I tidningen pratades det ofta om ”Mannerheims krig”. Några illustrerande exempel på detta är rubrikerna ”Mannerheims nederlag förblir det finska folkets seger” och ”Mannerheims nederlag närmar sig”.²⁷⁹ Man ville understryka att det finska folket inte ville ha krig, utan att det var på grund av Mannerheims vilja som kriget fördes. I *Sotilaan Ääni* instruerades de finska soldaterna vid flera tillfällen att använda lösenordet ”Tillräckligt med krig – Ner med Mannerheim!” för att kapitulera vid fältet. Lösenordet fanns även på ryska med fonetisk skrift.²⁸⁰

Mannerheim framkom oftast i artiklar där olika personer framförde sina personliga åsikter om honom. I dessa artiklar behandlades Mannerheim genomgående i negativt ljus. Oftast handlade det om hur människorna är trötta på kriget och skulden satts på Mannerheim, eftersom kriget ansågs vara hans personliga skapelse. I tidningen framkom såväl hemmafrontens, soldaternas som småbarns åsikter om Mannerheim.²⁸¹ I det 16 maj 1942 utgivna numret berättades det att ”Mannerheim gör narr av finländska mammor”.²⁸² Anledningen till detta var lidandet som Mannerheim orsakat soldaternas anhöriga. Som tack för mammornas uthållighet hade Mannerheim skänkt ett frihetskors till alla finländska mammor. Redaktörerna ansåg att frihetskorset var ett slag i de finländska mammornas ansikte och att de inte behövde fler utmärkelser, utan ett slut för kriget.²⁸³

Tidningen använde sig rätt frekvent av personer eller organisationer som ansågs vara auktoriteter inom en viss gruppering eller ideologi. Att använda sig av auktoriteter är en traditionell propagandateknik och används oftast för att förbättra ett budskaps slagkraft. Detta visar sig särskilt då tidningen försöker nå fram till personer som ligger till höger inom det politiska spektrumet. Redaktörerna var medvetna att deras retorik tilltalade i första hand personer som är politiskt vänstersinnade och därför behöver de en utomstående auktoritet ifall de vill nå till högerkretsarna. Detta syns särskilt i artiklar där man försöker smutskasta Mannerheim. Ett exempel på sådan propaganda är ett yttrande av ”blåsvarta”, det vill säga Lapporörelsens ungdomsförening. Enligt *Sotilaan Ääni* gjorde de blåsvarta narr av Mannerheims hedersmedaljer. Det framkom att till och med Lappoborna inte värdesätter medaljerna som utdelats till soldaterna.²⁸⁴ De blåsvarta kallar medaljerna för ”dödsbeten”,

²⁷⁹ Sotilaan Ääni 1942, nr. 43 och 56.

²⁸⁰ Sotilaan Ääni 1942, nr. 46, 47 och 51.

²⁸¹ Sotilaan Ääni 1943, nr. 2 och 22. 1942, nr. 115.

²⁸² Sotilaan Ääni 1942, nr. 55.

²⁸³ Sotilaan Ääni 1942, nr. 55 och 56.

²⁸⁴ Sotilaan Ääni 1942, nr. 39.

på grund av att soldaterna hamnar utsätta sig för fara för att förtjäna dom menade *Sotilaan Ääni*.

Delvis till samma kategori kan räknas artikeln enligt vilken finskhetsrörelsens store man Johan Vilhelm Snellman ”slår Mannerheim om öronen”.²⁸⁵ Tidningen hänvisar till brevet som Snellman skrivit till Fredrik Cygnaeus år 1840: ” [...] Finland kan intet med våld; bildningens makt är dess enda räddning. [...]”. *Sotilaan Ääni* menar att Snellman hade varnat ledarna om att Finland inte kan uppnå något med krig och därför skulle Snellman dömt kriget ifall han skulle ha varit vid liv i stunden. Man kan anta att denna artikel var menad att också nå fram till fosterländska personer, varav en del är högersinnade.

²⁸⁵ *Sotilaan Ääni* 1943, nr. 40.

7. Avslutning

I min avhandling har jag undersökt innehållet i propagandatidningen *Sotilaan Ääni*, en tidning som spreds från Sovjetunionen till finska soldater under fortsättningskriget 1941–1944. Syftet med min avhandling har varit att presentera och analysera det sovjetiska propagandabudskapet, dess målsättningar och dess strategier, och på vilket sätt de tog sig uttryck i tidningen. Mitt huvudfokus har legat på att undersöka hur redaktörerna i *Sotilaan Ääni* ville att den finska soldaten skulle påverkas av propagandan och vad tidningen gjorde för att budskapet skulle få önskad effekt.

Det publicerades sammanlagt 297 nummer av tidningen mellan åren 1941–1944. *Sotilaan Äänis* redaktion bestod av finska kommunister som hade flytt till Sovjetunionen efter inbördeskriget 1918 och under 1930-talet, då anti-kommunistiska attityder dominerade i Finland. Tuure Lehén fungerade som tidningens chefredaktör. Han är bäst känd för sin post som Terijokiregeringens inrikesminister. *Sotilaan Ääni* grundades ursprungligen med avsikten att locka finska soldater över till Sovjetunionen som krigsfånge, men tidningen innehöll även andra propagandateman. Med dessa teman ville man åstadkomma önskvärda attityder och handlingar hos den finska soldaten.

De här teman återupprepas genomgående i tidningen. I min avhandling har jag lyft fram tidningens fyra vanligaste propagandateman. Dessa teman är uppmuntran till flykt, uppmuntran till konflikt med tyska soldater, uppmuntran till inbördes konflikt med finska soldater samt försök att minska den finska ledningens anseende bland soldaterna. Dessa teman har skapats genom en grundlig igenomgång av tidningens innehåll och med hjälp av tidigare forskning inom området. Jag har behandlat de här fyra teman skilt i var sitt delkapitel och min avhandling är till sin karaktär en tematisk innehållsanalys. I mina analyskapitel har jag lyft upp berättelser, argument, beskrivningar och retoriska drag som tidningen använder för att nå fram till den finska soldaten.

Sotilaan Ääni försökte övertala de finska soldaterna att fly från frontavsnittet på tre olika sätt: genom att desertera över till den sovjetiska sidan som krigsfånge, genom att delta i skogsgardet eller genom att minska på sin stridsduglighet. Syftet med propagandan var att få de finska soldaterna att överge sina uppgifter vid fronten och på detta sätt försvaga truppenhetens militära kapacitet. I det första underkapitlet redogör jag för hur man strävade efter att få den finska soldaten att fly över till den sovjetiska sidan.

Målsättningen var att ändra på de finska soldaternas förhandsföreställningar om de sovjetiska fånglägren, eftersom många av de finska soldaterna ansåg att det var bättre att dö vid fronten än att hamna i ett sovjetiskt fångläger. I tidningen framkommer hundratals intervjuer där krigsfångar försäkrar att livet vid fånglägren är bättre än det vid fronten. I intervjuerna berömde krigsfångarna levnadsförhållandena på fånglägren. Mat, bastu och sjukvård var ämnen som ofta lyftes upp i intervjuerna. Särskilt maten beskrevs ofta i detalj, exempelvis då det handlade om mängd och kvalitet. Bifogade till de här artiklarna fanns ofta bilder på leende fångar. Bildernas syfte är att stöda de påståenden som framkom i själva artikeln. I bilderna håller fångarna ofta på med någon fritidsaktivitet, till exempel schack, fiske eller körövningar, med avsikten att försöka få livet i fånglägren att framstå som tillfredsställande.

Tidningen utnyttjade ofta på olika sätt den finska soldatens sinnesstämningar för att få honom att fly. I artiklarna jämfördes livet på fronten med livet på fånglägren. Under storanfallet 1944 utnyttjades exempelvis de finska soldaternas rädsla och Sovjetunionens militära överlägsenhet för att locka soldaterna till de sovjetiska fånglägren. I intervjuerna berättar krigsfångarna ofta om hur fångenskapet blev deras räddning.

Förutom att förändra de finska soldaternas uppfattningar om de sovjetiska fånglägren, sattes det en hel del uppmärksamhet på själva handlingen, det vill säga flykten. I *Sotilaan Ääni* gavs det anvisningar om hur man skulle gå till väga då man ville fly från fronten. Det gavs praktiska råd som var viktiga att ta i beaktande då man bestämde sig för att fly, till exempel i vilken situation det lönade sig att lämna truppenheten. I *Sotilaan Ääni* utdelades det även så kallade passersedlar. Deras syfte var att säkra trygg passage över till fiendesidan och de användes på de flesta fronter under andra världskriget. I vissa fall utlovades även större matransoner till sådana soldater som kapitulerade obehäpnat och hade en passersedel med sig. I *Sotilaan Ääni* togs flera olika aspekter i beaktande då man försökte övertala den finska soldaten till flykt. Redaktörerna var medvetna om vilka frågor som soldaterna beaktade då de övervägde flykt. Avsikten var att skapa bästa möjliga förutsättningar, så att den finska soldaten skulle känna sig trygg och bekväm att fly över till den sovjetiska sidan.

Artiklar som behandlade skogsgardet förekom oftast på våren och sommaren. Orsaken till detta var att det under vintertid var svårt att klara sig skogen, medan skogen på hösten var fylld med bär och svamp. Orsakerna till deltagande i skogsgardet var ofta ideologiskt och politiskt motiverade. Många av skogsgardisterna hade varit med i vinterkriget, men de ville

inte delta i fortsättningskriget tillsammans med Tyskland, eftersom det var ett anfallskrig. Skogsgardisterna organiserade sig i små samhällen, eftersom de då hade det lättare att försvara sig. De drevs av gemensamma politiska åsikter och värderingar. Särskilt runt arbetarstäder var det vanligt att det förekom grupper av skogsgardister.

Att locka soldater till skogsgardet gynnade fienden på samma sätt som då man lockade finska soldater till att desertera över till den sovjetiska sidan. Skillnaden var dock att skogsgardet band en hel del resurser då polisen och skyddskårerna sökte efter beväpnade skogsgardet. I Sovjetunionen betraktades skogsgardet som en gerillagrupp. Ett tecken på detta var hur man i Sovjetunionen försökte utreda om de sovjetiska partisanerna kunde stöda skogsgarderna på något sätt. Också i tidningen porträtterades skogsgarderna med grova överdrifter som våldsamma och slagkraftiga grupperingar.

Tidningen försökte locka finska soldater till skogsgardet delvis på samma sätt som man försökte locka soldaterna till de sovjetiska fånglägren. Det vill säga genom att beskriva livet som gardist på ett förskönat sätt. De levde på det som naturen bjöd på, i stort sett fisk och vilt. Den lugna skogen jämfördes ofta med eländet på fronten. I *Sotilaan Ääni* skrevs det ofta om hur antalet medlemmar i skogsgardet hade ökat under den senaste tiden. Syftet var att normalisera soldaternas anslutning till skogsgardet och att visa att många redan hade gjort det. I många artiklar framkom det att skogsgardet hade hamnat i konfrontation med polisen. Enligt tidningen slutade dessa konflikter utan undantag i skogsgardets seger. Syftet med det här framställningssättet var att beskriva skogsgardet som en stark grupp som kunde sätta sig upp mot polisen. Man uppmuntrade också de finska skogsgardisterna till sabotage på hemmafronten, för på det sättet få ett slut på kriget snabbare.

Ibland kunde flykt till fiendesidan vara utmanande på grund av truppenhetens geografiska läge, till exempel då soldaterna befann sig djupt inne i ödemarkerna. Då försökte man övertala de finska soldaterna att smita ifrån sina uppgifter vid fronten. Det här kunde man till exempel göra genom att minska på sin stridsduglighet och i *Sotilaan Ääni* gavs det råd om hur man på olika sätt kunde göra det. Exempelvis kunde man göra sig själv sjuk och då bli intagen på sjukhus. Det publicerades också artiklar om soldater som avsiktligt hade smittat varandra med sjukdomar för att inte behöva delta i striderna. Tidningen gav även detaljerade anvisningar om hur soldaten kunde såra sig själv på ett sätt som skulle hålla soldaten vid liv, men som inte skulle väcka några misstankar hos en läkare.

I *Sotilaan Ääni* hävdades det att den finska staten försökte dölja de problem som orsakades av de tyska soldaterna i landet. Tidningen rättfärdigade sin spridning av propaganda genom att hänvisa till sin skyldighet att informera de finska soldaterna och allmänheten om de här problemen. Som källa användes brev från stupade soldater och uttalanden gjorda av krigsfångar. Målet med propagandan var att minska på tyskarnas anseende och på det sättet skapa grogrund för konflikter mellan finska och tyska soldater. Tidningen hoppades på att detta i längden skulle leda till problem i det militära samarbetet.

Största delen av artiklarna i *Sotilaan Ääni* beskrev förhållandena vid hemmafronten. Artiklar om tyska soldaters samt finska kvinnors förhållanden förekom ofta och artiklarna fördömde ofta dessa förhållanden som omoraliska. Syftet med propagandan var att väcka oro och svartsjuka bland de finska soldaterna och att få dem att fokusera på något annat än kriget. I samma artiklar behandlades också ofta olika könssjukdomar, som de tyska soldaterna enligt tidningen spred till finska kvinnor. Med hjälp av sådana artiklar ville tidningen föra fram hur vanligt sexuellt umgänge mellan tyska soldater och finska kvinnor var, och samtidigt porträttera tyskarna som ohygieniska sjukdomsspridare.

Enligt *Sotilaan Ääni* gjorde sig tyskarna skyldiga till otaliga brott på hemmafronten. I tidningen beskrivs rån, våldtäkt, mord, utpressning och slagsmål gjorda av tyskarna som något som var vardag på hemmafronten. Artiklar som behandlar stöld är vanligast och oftast är offret i de här artiklarna en försvarslös fattig bonde som i och med stölden förlorat egendom eller sen en minderårig kvinna som blivit våldtagen. Mord är också något som ofta framkommer i artiklarna om tyskarna, och ofta är orsakerna som har lett till mordet mycket obetydliga. Artiklar som behandlar våldtäkt sticker ut på grund av deras detaljrikedom. Beskrivningarna av våldtäkterna är ofta mycket groteska, något som andra artiklar i tidningen oftast inte är. I artiklarna beskrivs tyskarna som hänsynslösa, barbariska och empatilösa människor, antagligen med syftet att väcka hat och avsky gentemot de tyska soldaterna.

I artiklar där finska soldater uppmuntras att ta till våld mot sina tyska vapenbröder formas budskapet klart och tydligt. Det lämnas inget utrymme för spekulation angående vad som önskas av soldaten. Denna form av propaganda påminner om det som spreds gällande skogsgardet. Ett exempel på detta är hur de finska soldaterna aldrig förlorade i slagsmål mot tyskarna och dessutom hyllades de soldater som deltog i konflikterna som hjältar i tidningen. De som deltagit i slagsmålen beskrevs ofta som modiga och populära bland de andra

soldaterna. En annan likhet är då man i tidningen skriver om hur konflikterna mellan tyskarna och finländarna blivit allt vanligare. På det här sättet kunde man visa att de finska soldaterna i allmänhet var negativt inställda till de tyska soldaterna. På redaktionen antog man antagligen att tröskeln att ta till våld var lägre om soldaterna trodde att liknande konflikter var vanliga bland de finska och tyska soldaterna.

I det nästsista delkapitlet behandlar jag splittrande propaganda, där tidningen strävade efter att skapa interna konflikter bland de finska soldaterna och minska på deras sammanhållning. Målet var i första hand att försvaga försvaret genom att minska på solidariteten bland soldaterna. Detta gjorde man genom att framhäva skillnader bland soldaterna. Till exempel då det kommer till militär rang, socioekonomisk position i samhället, förmåner, ålder, och politiska åsikter.

I *Sotilaan Ääni* skrivs det om hur officerarna missbrukade sin position. De orättvisor som framkommer i tidningen handlar oftast om mat och permissioner. I tidningen beskrivs det hur officerarna missbrukade sin position för att få bättre tillgång till mat än manskapet, som ofta led av hunger. Till exempel framkommer det att officerarna konfiskerat mat ur det gemensamma matförrådet. Även officerarnas vardag på fronten skilde sig från den vanliga soldatens. Särskilt mycket avundsjuka väckte officerarnas fester, som ägde rum om kvällarna. Permissioner utdelades också orättvist. Förmögna storbönder som behövde sköta om sina åkrar fick ofta permission, medan mindre bemedlade soldater fick stanna vid frontavsnittet. Tidningen strävade efter att synliggöra hur ojämlik den finska armén var, oberoende vilken militär grad man hade.

Tidningen försökte också minska på enigheten bland soldaterna genom att lyfta upp politiskt känsliga ämnen och genom att utnyttja ideologiska åsiktsskiljaktigheter bland soldaterna. Tidningen strävade efter att skapa motsättningar genom att kritisera nationalistiska rörelser, såsom skyddskåren och Lotta Svärd-rörelsen. Propagandan grundade sig på det finska inbördeskriget 1918, i vilket skyddskåren deltog på den vita sidan. Eftersom redaktörerna var kommunister, var det naturligt att de hade ett väldigt negativt förhållningssätt till dessa höernationalistiska organisationer. Eftersom redaktörerna medvetet valt att skriva om dessa ämnen, kan man anta att de med hjälp av dess artiklar ville nå fram till politiskt vänstersinnade soldater.

I det sista delkapitlet analyserar jag den propagandan i *Sotilaan Ääni* som strävade efter att minska på den finska ledningens anseende bland de finska soldaterna. Syftet var att minska på soldaternas förtroende till landets ledning och att i längden få soldaterna att ifrågasätta stridandet. Man ville förstöra den nästan mytiska bilden av Mannerheim som många finländare hade, och istället framhäva hans brister och svagheter som ledare. Tidningen försökte även smutskasta de sittande regeringarna och på så vis skapa politisk ostabilitet i landet.

Genom att ha skämtteckningar i *Sotilaan Ääni* försökte man skämta på ledarnas bekostnad och på så sätt minska på deras anseende. Orsaken till att ledarna blev måltavlor för skämtteckningarna var att de var lätta att känna igen på grund av deras karaktäristiska drag. De ansågs även representera det ifrågavarande landet i propagandan. I *Sotilaan Ääni* var det Mannerheim som i första hand var måltavla för teckningarna. Mannerheims tydliga karaktärsdrag utnyttjades i tidningen och element såsom hans svärd, häst och militäruniform fanns ofta med. Även om skämtteckningarna var humoristiska och överdrev en hel del, ansåg man att det var viktigt att de också hade något sanningsenligt budskap i sig. I *Sotilaan Ääni* återspeglas kriget i skämtteckningarna. Vid krigets inledning, det vill säga anfallsskedet, var stor-Finland ett dominerande tema. Mot slutet av kriget behandlades Finlands och Tysklands motgångar i kriget. Men i allmänhet utgjorde humoristisk propaganda ett undantag i det annars mycket seriösa innehållet i tidningen.

Det centrala budskapet i propagandan som riktades mot den finska regeringen var regeringens oförmåga att fatta goda beslut. Enligt artiklarna i *Sotilaan Ääni* var Finlands regering ansvarig för en stor del av de problemen i samhället som det finska folket var tvungna att stå ut med under kriget. I början av kriget behandlades särskilt livsmedelsbristen, som var orsakad av regeringen enligt tidningen. Också Finlands vapenbrödrskap med Tyskland kritiserades i *Sotilaan Ääni*. Tidningen beskyllde också regeringen för lögner gällande mängden stupade finska soldater. Regeringen beskrivs också vid flera tillfällen som oempatisk och hänsynslös, eftersom den var redo att offra hundratusentals finska soldater i kriget.

Artiklar som berör Mannerheim följer sällan någon klar logik och ofta handlar det om ren smutskastning. I propagandan fokuserar man på att i första hand anfalla Mannerheims karaktär och person, istället för hans beslutsfattande. Orsaken till detta var antagligen att hans beslut och agerande under kriget inte var lika lätt att identifiera och bedöma som det

var då det kom till regeringens handlande. De särskilt negativa attityderna gentemot Mannerheim kan förklaras genom hans framträdande roll som överbefälhavare för de vita styrkorna under inbördeskriget. Många av de som stred på den röda sidan såg honom som huvudansvarig för tusentals röda soldaters död.

Mannerheim framkommer oftast i artiklar där olika personer eller folkgrupper uttrycker sin åsikt om honom som person eller om något som han sagt och gjort. De här personerna innefattar allt från småbarn, finska mammor, J.V Snellman och det karelska folket. I dessa artiklar porträtteras Mannerheim genomgående negativt. Syftet med sådana artiklar var att minska på hans anseende, genom att förmedla en bild att de var vanligt att människor ogillade honom. För att propagandan skulle vara så effektivt som möjligt, var det viktigt att personerna som framförde sina åsikter om Mannerheim talade till en viss målgrupp. I sådana fall valde tidningen en auktoritet som hade inflytande över den ifrågavarande gruppen. Exempelvis försökte man nå fram till högerkretsarna genom att presentera åsikter av medlemmar från Lapporörelsens ungdomsförening. Redaktörerna kunde då dra nytta av sin kunskap om Finland och på det här sättet försöka nå fram till olika målgrupper.

En viktig målsättning för *Sotilaan Ääni* var att locka finska soldater till de ovannämnda handlingarna. Men ur ett bredare perspektiv hade tidningen som avsikt att minska på de finska soldaternas stridslust och rentav få dem att ge upp stridandet. Detta gjorde man till exempel genom att försöka vända soldatens tankar till hemmafronten, där soldatens anhöriga kämpar igenom vardagen som domineras enligt tidningen av arbetskraftsbrist och tysk brottslighet. I det sista delkapitlet uppmuntras den finska soldaten inte direkt till handling, utan man försökte få soldaten att ifrågasätta motiven bakom kriget, då man intalade hur kriget förs på ledarnas vilja. Man ville framföra i skämtteckningarna hur soldaternas insatser uppskattades inte, utan att de betraktades främst som kanonfoder.

Jag visat hur man i *Sotilaan Ääni* försökte påverka den finska soldaten på olika sätt genom att vädja till hans känslor och sinnesstämningar. Rädsla, hunger och krigströtthet utnyttjas då soldaterna uppmuntras till flykt. Oro, svartsjuka och hat lyfts upp i samband med propaganda som behandlar tyska soldater. Orättvisor och avundsjuka framkommer i artiklar som strävade efter att skapa splittring bland de finska soldaterna. Humor, skadeglädje och missnöje används i artiklar där målsättningen var att minska på den finska ledningens anseende. De handlingar som de finska soldaterna uppmuntrades till i *Sotilaan Ääni* kan verka ologiska. Men då propagandan är framgångsrikt, lyckas den påverka en soldats psyke

så att han inte längre tänker logiskt, utan istället låter han känslorna ta över och styra hans handlingar.

Att normalisera vissa handlingar var ytterligare en teknik som används genomgående i tidningen. Detta gjorde man genom att få något att verka populärt och vanligt. Det kunde handla om att ansluta sig till skogsgardet, ta till våld mot tyskarna eller att minska på sin stridsduglighet. Avsikten var att på detta sätt sänka tröskeln till olika sorters handlingar. Emellanåt använde sig tidningen av auktoriteter för att antingen stärka budskapet eller för att nå fram till en viss publik. I det senare fallet handlar det om att använda auktoriteter som hade ett inflytande över en specifik grupp av människor. Dessa tekniker användes ofta i kombination för att nå önskad resultat i propagandan.

De dryga 60 soldaters flykt under hösten 1941 fungerade sannolikt som inspiration till grundandet av propagandatidningen *Sotilaan Ääni*. Att så många soldater frivilligt flydde över till fiendesidan på grund av ideologiskt motiverade orsaker i ett så tidigt skede av kriget, gjorde att man antagligen hade höga förväntningar på propagandan och dess resultat. Tönen och retoriken i tidningen, som långt baserade sig på inbördeskriget 1918 och de ideologiska motsättningarna, tyder på att redaktörernas uppfattningar om förhållandena i Finland var föråldrade och bristfälliga. Detta trots att redaktionen hade tillgång till material från krigsfångar och finska tidningar. Bristerna i kännedom om de lokala förhållandena har troligen haft en negativ inverkan på hur de finska soldaterna tog till sig budskapet i tidningen.

Källor och litteratur

Tryckta källor

Riksarkivet, Helsingfors
Sotavanki-projektin arkisto
*Sotilaan ääni - Asetakkiin puettujen Suomen kansan
miesten äänenkannattaja 1941-1944.*
<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?sartun=399407.KA>.
Hämtad 21.03.2021

Tidningar

Helsingin Sanomat 1941

Forskningslitteratur

Airola 1996	V. Airola, ”Tuure Lehén, työn ja aatteen mies”, red. J. Saares, <i>Tuure Lehén - Jämsänkospelainen punakenraali</i> , Jyväskylä 1996.
Alava 2002	T. Alava, <i>Rukiver! – Suomalaiset sotavangit Neuvostoliitossa</i> , Helsinki 2002.
Bendersky 2013	J.W. Bendersky, <i>A Concise History of Nazi Germany</i> , United States of America 2013.
Cole 1998	R. Cole, <i>International Encyclopedia of Propaganda</i> , Chicago 1998.
Dougherty 1958	W. Dougherty, <i>A Psychological Warfare Casebook</i> , Baltimore 1958.
Ellul 1969	J. Ellul, <i>Propaganda - The Formation of Men's Attitudes</i> , United States of America 1969.
Friedman 2003	H. Friedman, ”The Vilification of Enemy Leadership in WWII”, <i>Psywarrior</i> , webbsida 11.1.2003,
http://www.psywarrior.com/AxisLeadersMonsters.html . Hämtad 07.03.2021.

- Friedman 2004 H. Friedman, "Divide and Conquer". Psywarrior webbsida 29.11.2004, <http://www.psywarrior.com/DivideandConquer.html>. Hämtad 07.03.2021.
- Friedman u.d. (a) H. Friedman, "Sex and Psychological Operations", Psywarrior, webbsida utan datum, <http://www.psywarrior.com/sexandprop.html>. Hämtad 07.03.2021.
- Friedman u.d. (b) H. Friedman, "Sex and Psychological Operations" [fortsättning], Psywarrior, webbsida utan datum, <http://www.psywarrior.com/sexandprop2.html>. Hämtad 07.03.2021
- Friedman u.d. (c) H. Friedman, "Malingering", Psywarrior webbsida utan datum, <http://www.psywarrior.com/malingering.html>. Hämtad 07.03.2021.
- Gilmore 1998 A.B. Gilmore, *You Can't Fight Tanks with Bayonets: Psychological Warfare Against the Japanese Army in the Southwest Pacific*, United States of America 1998.
- Hentilä 2018 S. Hentilä, *Vuoden 1918 pitkät varjot – Muistamisen historia ja politiikka*, Helsinki 2018.
- Husband 2013 Red. T. Husband, *Cartoons of World War II*, London 2013.
- Huttunen 1974 V. Huttunen, *Kansakunnan historia: 7, Täysi-ikäinen kansakunta 1939-1973*, Porvoo 1974.
- Jowett & O'donnell 2006 G. Jowett & V. O'Donnell, *Propaganda and Persuasion* (5th edition), California 2006.
- Junila 2000 M. Junila, *Kotirintaman aseveljeyttä: suomalaisen siviiliväestön ja saksalaisen sotaväen rinnakkainelo Pohjois-Suomessa 1941-1944*, Helsinki 2000.

- Jussila et. al. 1998 O. Jussila, S. Hentilä & J. Nevakivi, *Finlands politiska historia 1809–1998*, Helsingfors 1998.
- Kawamura 2015 N. Kawamura, *Emperor Hirohito and the Pacific War*, United States of America 2015.
- Kluckhohn 1949 C. Kluckhohn, *Mirror for a man: The Relation of Anthropology to Modern Life*, New York 1949.
- Krühse & Uitto 2008 P. Krühse & A. Uitto, *Suomea rajan takana 1918-1944: suomenkielisen neuvostokirjallisuuden historia ja bibliografia*, Helsinki 2008.
- Kuivala 1996 S. Kuivala, ”Tuure Lehén”, red. J. Saares, *Tuure Lehén - Jämsänkospelainen punakenraali*, Jyväskylä 1996.
- Kulomaa 1995 J. Kulomaa, *Käpykaartiin?: 1941-1944: Sotilaskarkuruus Suomen armeijassa jatkosodan aikana*, Helsinki 1995.
- Lahti-Argutina 2000 E. Lahti-Argutina, *Olimme joukko vieras vaan: venäjänsuomalaiset vainonuhrit Neuvostoliitossa 1930-luvun alusta 1950-luvun alkuun*, Vammala 2000.
- Lerner 1971 D. Lerner, *Psychological Warfare Against Nazi Germany: The Sykewar Campaign, D-Day to VE-Day*, New York 1971.
- Linebarger 1948 P.M.A Linebarger, *Psychological Warfare*, United States of America 1948.
- Malmi 2002 T. Malmi, *Suomalaiset sotavangit Neuvostoliitossa 1941-1944*, Jyväskylä 2002.
- Marlin 2002 R. Marlin, *Propaganda & the Ethics of Persuasion*, New York 2002.
- Meinander 1999 H. Meinander, *Finlands historia 4*, Helsingfors 1999.

Meinander 2017	H. Meinander, <i>Mannerheim – Aristokrat i vadmäl</i> , Finland 2017.
Miettunen 1976	H. Miettunen, <i>Musta informaatio</i> , Keuruu 1976.
Mikkola & Juutilainen 1988	K. Mikkola och A. Juutilainen, ”Suomen sotilaalliset ratkaisut alkuvuoden 1941 aikana”, red. Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto, <i>Jatkosodan historia 1</i> , Porvoo 1988.
Näre 2016	S. Näre, <i>Sota ja seksi: rintamamiesten seksuaalikerrontaa talvi- ja jatkosodan ajalta</i> , Helsinki 2016.
Palm 1968	G. Palm, <i>Indoktrineringen i Sverige</i> , Stockholm 1968.
Perälä 1998	R. Perälä, <i>Lapuan liike ja sanan mahti</i> , Rovaniemi, 1998.
Petrov 1996	J. Petrov, ”Ratkaiseva käänne sotilasurallani”, red. J. Saares, <i>Tuure Lehén - Jämsänkospelainen punakenraali</i> , Jyväskylä 1996.
Petrov 1999	J. Petrov, <i>Tornin, Kremlin ja Linnan tulkina</i> , Petroskoi 1999.
Pörsti 2017	J. Pörsti, <i>Propagandan lumo: Sata vuotta mielten hallintaa</i> , Liettua 2018.
Qualter 1962	T.H Qualter, <i>Propaganda and Psychological Warfare</i> , New York 1962.
Rautkallio 1995	H. Rautkallio, <i>Suuri viha: Stalinin suomalaiset uhrat 1930-luvulla</i> , Porvoo 1995.
Rentola 1994	K. Rentola, <i>Kenen joukoissa seisot? – Suomalainen kommunismi ja sota 1937-1945</i> , Juva 1994.
Rislakki 1996	J. Rislakki, ”Tuure Lehénin jämsänkospelaiset juuret”, red. J. Saares, <i>Tuure Lehén - Jämsänkospelainen punakenraali</i> , Jyväskylä 1996.

- Salminen 1989 E. Salminen, *Kuvien sota 1939-1945: Propagandalehtiset talvi- ja jatkosodassa*, Helsinki 1989.
- Screen 2001 J.E.O Screen, *Mannerheim*, Keuruu 2001.
- Siikala 1996 A. Siikala, ”Suomalaisuuden tulkintoja”, red. P. Laaksonen & S. Mettomäki, *Olkaamme siis suomalaisia*, Pieksamäki 1996, 139-149.
- Sivén 1996 J. Sivén, ”Vasemmistoaktivisti Tuure Lehén (1893-1976)”, red. J. Saares, *Tuure Lehén - Jämsänkoslainen punakenraali*, Jyväskylä 1996.
- Tasala 2000 M. Tasala, *Metsäkaarti – Kolarin metsäkaartin jatkosota ja rauha*, Jyväskylä 2000.
- Tismaneanu 2012 V. Tismaneanu, *The Devil in History: Communism, Fascism, and Some Lessons of the Twentieth Century*, United States of America 2012.
- Tubin 2007 E. Tubin, *Besegra utan strid – Den psykologiska krigsföringens historia*, Stockholm 2007.
- Tuorila 1976 S. Tuorila, *Matkan varrelta: muistelmia*, Petroskoi 1976.
- Tuura 1942 J.W. Tuura, *Työkansan viholliset: suomalaisten kommunistien toimintaa ja kohtaloita*, Porvoo 1942.
- Viljanen et al. 1988 T.V. Viljanen, A. Juutilainen & R. Heiskanen, ”Sota Alkaa”, red. Sotatieteen laitoksen sotahistorian toimisto, *Jatkosodan historia 1*, Porvoo 1988, 204-238.
- Virrankoski 2001 P. Virrankoski, *Suomen historia 2*, Jyväskylä 2001.
- Waller 2006 J.M. Waller, Public Diplomacy Paper, *Ridicule as a Weapon*, Annenberg Professor of International Communication, The Institute of World Politics 2006.
<https://www.iwp.edu/wp->

Otryckta avhandlingar

Hyytiäinen 1973

J. Hyytiäinen, *Neuvostoliitosta Suomeen suunnattu propaganda talvisodan aikana*, opubl. avhandling pro gradu i historia, Helsingfors universitet 1973.

Lukkarila 2008

A. Lukkarila, *Ison-Britannian suomalaisiin kohdistama propaganda vuosina 1940-41*, opubl. avhandling pro gradu i historia, Helsingfors universitet 2008.

Metsberg 2012

K. Metsberg, *Kirjoitan sinulle vähän vaikka ei täältä mitään erikoista kuulu – Jatkosodan arkea kahden perheen kirjeissä*, opubl. avhandling pro gradu i historia, Tammefors universitet 2012.

Ylikoski 1974

J. Ylikoski, *Talvisodan tiedotustoimintaa: Suomen Neuvostoliittoon suuntaama rintamapropaganda ja sen antama kuva talvisodasta lentolehtis- ja kaiutinpropagandan valossa tarkasteltuna*, opubl. avhandling pro gradu i historia, Helsingfors universitet 1974.